Gazd. O.
487.
3.

MAGYAR- és ERDÉLYORSZAG'

BORTERMESZTÉSÉT 'S BORKÉSZITÉSÉT

TÁRGYAZÓ

FOLYÓIRÁS.

A'

SZŐLŐBIRTOKOSOK', MÜVESEK', MEZEIGAZDÁK'
ÉS BORKERESKEDŐK'

SZÁMÁRA

SCHAMS FERENCZTŐL.

HARMADIK FÜZET.

Ezen folyó irás szerzőjétől megjelent, és megszerezhető

Heckenast Gustávnál Pesten:

Ungarns Weinbau

in seinem ganzen Umfange,

oder

vollständige Beschreibung

sämmtlicher berühmten

Weingebirge des ungarischen Reiches

in

statistisch-topographisch-naturhistorischer und ökonomischer Hinsicht mit 20 Abbildungen

von

FRANZ SCHAMS,

I. und II. Band. Pesth 1835. Neue Auflage. Preis beyder Bände 3 fl. 40 kr. C. M.

Hartleben C. A. könyvárosnál Pesten:

Magyarország Szőlőmiveléséről

való

Vi'sgálódások,

vagy

Tapasztaláson épült oktatások ezen fontos gazdasági ágazatnak lehető jobbitására, mint részbeli megfejtése egy jutalom kérdésnek

SCHAMS FERENCZTŐL,

ára 20 kr. — németül 30 kr. p. p.

MAGYAR- és ERDÉLYORSZAG'

BORTERMESZTÉSÉT 'S BORKÉSZÍTÉSÉT

TÁRGYAZÓ

FOLYÓIRÁS

A'

SZOLLOBIRTOKOSOK', MÜVESEK', MEZEIGAZDÁK' ÉS BORKERESKEDŐK'

SZÁMÁRA

SCHAMS FERENCZTŐL,

A' LENGYEL K. SZ. SZANISZLÓ REND' VITÉZÉTŐL, A' BÉCSI CS. K. GAZDASÁGI TÁRSASÁG' VALÓS., A' PRÁGAI HAZAFI GAZDASÁGI TÁRSASÁG', A' GRÉCZI GAZDASÁGI TÁRSASÁG' A' BRÜNI MORVA-SZILÉZIAI FÖLDMÜVELÉSRE, TERMÉSZET- ÉS ORSZÁG-ISMERTETÉSRE ÜGYELŐ TÁRSASÁG', A' CS. SZ. PÉTERVÁRI OROSZ SZABAD GAZDASÁGI TÁRSASÁG', A' LONDONI KERTÉSZ, A' MÜNCHENI, ÉS STUTGARDI GAZDASÁGI EGYESÜLET' LEVELEZŐ, ÉS A' SZ. PÉTERVÁRI ORVOSSZERTUDOMÁNYI EGYESÜLET' TISZT. TAGJÁTÓL, 'S SZABAD KIR. RUSZT, ÉS PÉCS VÁROSOK TISZTELETBELI POLGARJÁTÓL.

HARMADIK FÜZET.

PESTEN,

FŰSKÚTI LANDERER LAJOS' BETŰIVEL.

1838.

Gard
O
487.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Lap.

Egy jó szó annak idejében 1

I. §.

Egy csalhatlan mód, miképen kelljen a' bortermesztést Magyarországban hasznosabb keresetággá tenni, hogy az által nemcsak a' hegyekben, de a' laposságon és dombon fekvő szőllők' tulajdonosi is aránylagosan jutalmaztassanak 3

II. §.

A' pezsgőbornak friss mustból franczia mód szerinti készítéséről; toldaléknul az ezen folyóirat második füzete III. §-ához 22

III. §.

Néhány észrevételek a' fürtökkeli curáról 52

IV. §.

Az 1836-diki bortermő esztendő' leirása, 's az ezen évben gyüjtött tapasztalásoknak, mint a' jövendő körbeli hasonló esetekre figyelmet érdemlő tanuságoknak, kifejtése . 58

V. §.

Az 1837-diki bortermő esztendő' leirása, 's kifejtése az ezen évben gyüjtött tapasztalásoknak, mint figyelmet érdemlő tanuságoknak a' jövendő korbeli hasonló esetekre . 76

VI §.

A' Bihar vármegyei, nevezetesen pedig az érmelléki borok' szemlélete 94

VII. §.

A' pinczebeli gazdaságról.

a.) A' már használt üres hordók' jó karban tartásáról, és magokba vett rosz ízök' javitása módjáról 102
b.) Gyakori csalás a' hordókban hagyott seprővel . 106
c.) A' bort virágosodástól megóvó szerről . . 107
d.) Új kocsonya, a' bor, ser és eczet' világositására 111
e.) Módszer, mikép lehessen a' törött borokon segitni 112

Lap.

f.) Egy csalhatlan mód miként lehessen a' kövér bort megjavitani és egyszersmind megtisztázni . . 113
g.) Óvszer, a' pinczékbeni veszedelem ellen, melylyekben must forr 115

VIII. §.

Különbfélék.

A' késő szüretelésnek szembetünő haszna, a' pesti kőbányai szőllőben 116
Vinyige olló ajánlása, az eddig szokásban volt metszőkés helyett 117

IX. §.

A' közönséges, magyar országos szőllőiskola Budán. Az intézet' jelen állapotja 119

X. §.

Jegyzéke mind azon önkénytes adakozásoknak, mellyek 1837. az országos magyar vinyige oskolára tétettek, és fölszámitása mind azon költségeknek, mellyek Januar 1-tól Deczember utójaig 1837. az országos vinyige oskola' föntartására megkivántattak 124

☞ Egy jó szó annak idejében.

Magyarország olly bortermő, hogy bora' minőségére nézve alig mérkőzhetik vele a' világon egy ország, mennyiségére nézve pedig csak Francziaország haladja felül.

A' bor olly drága kincse az országnak, melylyel hazánkat az ég áldotta meg 's ugyan azért csak ez az egy termesztménye az, melly bár milly vetélkedő társsal megmérkőzhetik. A' gyapjú, melly több évek óta Magyarországnak olly gazdag aranybányája lön, idővel ha ki nem fogy is, kevésbé jutalmas lesz, mert már a' németek, lengyelek, muszkák, de leginkább az angolok Ausztráliának tág pusztáin vetélkedve, és páregyenben lépnek fel, de a' bortermést az adakozó ter

mészet ajándékát, melly áldásos javaival Magyarországet olly gazdagon felhalmozta, el nem vehetik. Azért földünk' illy nagy kedvezésére támaszkodva, az égnek ezen szétdúlhatlan örök működésére főkép kell figyelmeznünk, 's adományinak lépesőnkénti javitásában soha ki ne fáradjunk, mert valamint a' bor már előbbi időkben országunkat nagyobb virágzásba hozta, ugy ezután is gazdagságát gyarapitni, és több millió emberek boldogságát, szerencséjét a' jövendőre megalapitni fogja. — Ezen tekintetből adok én elő

§. I.

Egy csalhatlan módot, miképen kelljen a' bortermesztést Magyarországban hasznosabb keresetággá tenni, hogy azáltal nemcsak a' hegyekbeni, de a' laposságon és dombon fekvő szőllők' tulajdonosi is aránylagosan jutalmaztassanak.

Midőn itt csupán használni kivánás' tekintetéből a' szőllőmüvelésnek valamint legsürgetősebb úgy legszükségesebb javitására és szabályozására czélzó igazán csalhatlan módot terjesztek elő, szabad legyen azt is kikérnem, hogy minél több szőllő gazdák a' legfigyelmessebben olvassák el soraimat, és ajánlott szabályaimat kövessék.

Nem hiúsag vagy fénykeresés voltak a' rúgók, mellyek ösztönöztek, hogy tapasztalásimat, mellyeket több évek' lefolyása alatt magam választotta hatáskörömben mint szölőmüves, és természetvisgáló, ennek növény országában szereztem, a' korombeliekkel és polgártársaimmal ezen lapokban közöljem, nem, hanem egyedül a' tárgyhoz való szeretet, a' használhatás' reményével párosulva, voltak inditó okaim.

Vallyon mellyik magyar szőllőbirtokos is az, kinek oka nem volna birtokának az előbbinél jobb állapotját óhajtani. — De a' rosz állapotnak főokai csak kevesek előtt tudvák, azért csak kevésnek is van bátorsága és tehetsége a' hiány elismert forrásának lehető eltávoztatása által a' javitásra és kivánság a' elérésére vezető útat feltalálni. —

A' Szőllőmüvelés újabb időkben inkább hátramaradt, mint előre haladt

Miért?

Mert a' nemesebb hegyi szöllömüvelés több évek óta röstebben vitetik, sőt nagyobb részént el is mulasztatik.

És min alapúl ezen tunyaság?

Ama vagy 30 *év óta bélopódzott telhetlenségen, melly szerint a' jó bort termő hegyek a' szöllős gazdák sok bor utáni sovárgásának meg nem felelhettek.*

Ha azt kérdjük: miként történt, hogy a' bő szüret utáni vágy olly hamar 's olly közönségesen elterjedt? — nem lessz nehéz ennek történeti magyarázatát fellelni.

Az előbbi, noha közzel zajos időkben, magának az alábbvaló bornak is olly jó volt kelete, hogy a' szöllőmüves figyelmét a' szöllőtőke nevelésére fordítani szükségesnek nem találta, de nem is volt szüksége, mert a' legalábbvaló bor is jól fizettetett, és ez így ment több évek lefolyta alatt, a' nélkül, hogy az ember a' vinyigék javitásábani előbhaladásra gondolt, annál kevésbé szorgalmát forditotta volna. A' széditő szellem, melly háborús időkben a' 19-ik század elején Magyarországban minden szöllőgazdát meglepett, okozta a' bor' jó kelete és kecsegtető ára által, melly sok szerencse magzatit álmában is gazdaggá teve, azon mezei gazdasági ágazatnak romlását, melly azóta országszerte tapasztaltatik. Nehány év óta ez egészen másképvan: — rögtöni 's haszonhajtó kelete a' bornak megkisebbedett, termesztése ellenben módnélkül gyarapodott, elannyira, hogy új szöllőknek ültetése nemcsak a' laposokra, de az alkalmatlan fekvésű helyekre is mindinkább kiterjesztetik.

Ezen mindenek felett káros újitásnak azon gondolatra kelletett a' szöllő-hegy birtokosokat vezérelni, hogy sovány, köves földjeikből nagyobb termékenységet vivjanak ki, szölleiket tehát gazdagabban termő,

de rosszabb vinyige fajokkal ültették be, és igy a' dicsö hirrel büszkéfkedö ös-tökék ösi helyeikböl kimozdittattak, hogy az új 's jövevény telepedöknek helyt adjanak, mellyek alacsony eredetük miatt a' nemesebb helyezeteket olly kevessé érdemlették meg, mint némelly szerencse fia, ki az emberi életnek müveltebb foglalatosságú körében se meg nem fordulhat, sem meg nem állhat. Igy a' szöllösgazdák ültetvényeiket a' hegyekröl mindinkább a' lapányokra, és völgyekre terjesztették, hogy ezeknek gazdagabb termése által a' hegybeliekével magokat páregyenbe helyheztessék.

Ezért hallatszik több évek óta azon általános panasz, hogy a' bornak leszállott ára miatt a' szöllötermesztés nem jutalmas, következökép a' szöllöbirtokban fekvö tökepénz jó kamatozásáról csak szó sem lehet. 'S vallyon csuda e', ha a' magyar borok hitele napról napra csökken, midön a' legforróbb vágyak csak a' bö szüret után esengvén, a' szöllök müvelése tunyábban vitetik véghez? Mennyivel érdekesebbnek tartják a' szöllösgazdák egy idö óta vinyige ültetéseiket inkább lapányokra mint sem hegyekre terjeszteni, eleggé kitünik abból, hogy az elöbbieknek holdja gyakran 600, 1200 p. forintal fizettetik, midön ugyan olly holdja az utóbbiaknak, az emlitett érték sommának harmadán alig adathatik el. Ehez járúl még a' gazdák és korcsmárosok utálatos zagyválása, kik, hegyterméseiket pótlékul lapány - borokkal elegyitik, 's igy a' bel-és külföldieket csalni akarván, az egykor olly hires magyar borra mindig nagyobb homályt vetnek. Mennél inkább iparkodnak a' francziok és Rajna mellékiek újabb idökben szöllejek müvelésén jobbitani, fökép pedig boraiknak izét, jóságát, tisztaságát és tartósságát nemesiteni, ellenben annal inkább ugy látszik most, hogy mi magyarok, a' rossz bánásmód által ezen elöbb olly gazdagon gyümölcsözö

foglalatosságát a' mezei gazdának és városi lakosnak vesztéhez közelitetjük.

A' magyarországi bortermesztés szerencsétlenségének — úgy szólván — azt lehet mondani, hogy most sok közönséges 's alávaló bor termesztetik, melly a' legolcsóbb áron adatik el.

A' természet törvénye azt mondja:

„*Övét mindenkinek* 's megjegyzem még, hogy *Nem minden terem mindenütt.*

Azért az a' nélkül is szegényebb hegylakosnak a' szöllő, a' szántóvetőnek pedig a' laposon a' szántóföld és rét legyen foglalatossága. Ez utóbbiaknál a' gazdaság több ágazati miatt, hová a' kisebb és nagyobb marhatenyésztés is tartozik, könnyebb a' pénzkeresés módja mint a' borgazdáknál. Mindazonáltal olly fontos tárgy megbirálásának itt helye nincs, a' többi, lapányokoni szöllőültetés ellen harczoló okokat olvasóim magok is gondolhatják, mellyekhez csak azt jegyzem még meg, hogy minden, a' lapányokoni szöllő ültetésre szánt homokos, és agyagos földek inkább erdőkre mint szöllőkre, fordíttatnának, 's ha mindjárt az azokból várható haszon nem olly hamar tünt volna is elő, mint emezekből, mindazáltal szoros kötelessége a mostani nemzedéknek nemcsak a' jelen időről, hanem az ivadékról is szorgoskodni. Országunknak nagy kiterjedésű síkjai tüzi, és épületi fával szűkölködnek, melly szükség a' mezei gazdaságra kártékonyan hat, mert a' szalma, a' helyett hogy trágyának szolgálna, télen által a' kályhákban elégettetik, sőt több helyeken a' legjobb szarvasmarha-trágya is téglaképen megszáritatván, a' parasztnál tüzifát pótol ki.

Ha a' rosz fekvésű több ezer hold szöllők helyében ugyan annyi erdők állanának, úgy némelly földesúr jószágának értékét még egyszer annyira becsülhetné, mellőzvén azt, hogy ezek által tájéka regényesebb lenne, zabolázhatlan folyó homoka le-

köttetnék és az ellankadó marha a' fák' árnyékában menedéket lelne a' napnak tikkasztó melege előtt.

És még is, mint már emlitettem, azóta senkinek, sem juta eszébe, millyen irányt kellessék adni a' szőllőtermesztésnek a' már elhatalmazott baj kikerülése végett; sőt a' külföldi borkereskedők panaszai (hogy az újabb szállitásokban a' magyar boroknak nemcsak előbbeni jóságát nem tapasztalják; de mindenféle haszontalan 's rossz italokkal csalattatnak meg) sem voltak képesek az elvakulás' hályogát levonni. Én nagyon hiszem, hogy szőllőmüveseink borainknak a' külföldiek előtti hitelvesztéséhez kevesebbet járultak, mint a' szerfelett növekedő számú országunkbeli borkereskedők, kiknek fukarságok és lelkiisméretlenségök a' csalásokban kimerithetlenek, mellyekkel egyik vagy másik nevezetes magyar bornak idegen vevőkkel való megismertetése is gátoltatik.

Nem az által, hogy midőn valamelly korcs ital a'valódival versenygeni akar, szenved a' jó hitelében, válik hazánkra nézve kártékonynyá a' csalás, hanem az által, hogy az igazi erre a' maga nevét is átszármaztatja és az ennek kelendőségét akadályozza, sőt elzárja. A'jámbor szőllőbirtokos sokszor több esztendők lefolyta alatt sem nyeri meg fáradsága' költségeit, 's ha azoknak megtéritésére egy gazdag szüret által reménye nyilik is, ahoz még sem juthat, mert a' vevő már az előbbi gyakrabb csalások által elrettentetvén, maga sem tudja kiben helyhezze bizodalmát és koczkáztatni legkevesbet sem akar, hanem olly árt szab, melly a' bortermesztőt egészen lesújtja. Igy az egyes ember minden jószágától megfosztatik az által, hogy a' termesztménye iránti hitelt és bizodalmat nem a' nyilvános és igazságos vetélkedésben, hanem ravasz módon vesztette el.

Ezen szőllőmüvelésünknek épen nem örvendetes rajza kivánja, hogy olly módokhoz nyúljunk, mellyek-

nek jól megfontolt használata által a' bortenyésztő kösönség szerencsés jövendőhöz vezéreltethessék.

Ezen csalhatlan javitási mód csupán 's egyedül abban áll,

Hogy Magyarországban a' nemes hegyszőllőművelés a' lapányi szőllőmüveléstől elválasztassék; vagy is, az ismert jó hegyeken tökéletes jó müvelés rendszere tüzessék ki, ellenben a dombokon és lapányokon minden igyekezet a' bő szüretre fordittassék.

Vélekedésemnek csak az a' rövid tartalma, hogy italainknak jó minéműségét a' leglehetősb tökéletességre emeljük 's ez által a' magyar bornak a' külföldiek előtt becsét és értékét megszerezzük.

Igaz ugyan, hogy a' nép'száma megszaporodott, a' borfagyasztás elterjedett, és hogy magánál már a' pórnépnél is szokássá vált a' borivás, a' honnan módnélkül nagyobb fogyasztása, következőkép bővebb pénzforgás ered; még is azt is szemüggyel tartsuk, hogy a' bornak külföldre kereskedőleg szállítása Magyarországnak tiszta nyereséget hoz, mellyet csak választott, 's különös borok által lehet eszközölni. A' mi pedig a' nagyobb számú közönséges borbul benn országunkban fogy el, az csak egy kézből a' másikba való fordulása a' pénznek — pénzcserélés.

Hogyan lehessen hegyi borainknak belső értékét annyira emelni, hogy azoknak jósági rendszere a' mennyiségi rendszeren győzedelmeskedjék, vagy legalább evvel páregyenbe jöjjön, a' következő alapszabályokban foglaltatik.

a) *Csak olly szőllő-fajok ültettessenek, és szaporitassanak, mellyek mennyiségre való tekintet nélkül a' legjobb bort termik.*

b) *A' hegyekből különös jó italokat szerezzünk; ehez késő szedés és ennek idejében a' fürtök válogatása elkerülhetetlen szükségesek.*

c) *A' must forrására, valamint a' pinczebeli bánásra nagyobb vigyázatot forditsunk.*

d) *Csak kedvező fekvésü hegyeket kell a' jobb minőségü borok termesztésére választani, valamint*

e) *A' szöllőkaróknak megkimélését is tekintetbe kell a' hegyeken venni.*

Az a) alattit illetöleg.

A' szöllőfaj választására nézve, országunknak déli részeiben, hol a' legjobb veres borok teremnek, *kék kadarka* találtatik, mellyet eldődink több évi tapasztalások után, híréről jótállva, mint legnemesebb növényt hagytak magok után. Noha pedig ezen nemes növény sem mennyiségre, sem jóságra nézve többet nem kivántat, minthogy a' budai, szeremi, szekszárdi és ménesi hegyekben a' leghiresebb nektárokat adja, mindazáltal azt is meg kell engedni, hogy ez a' kék kadarka hellyel hellyel fajulni kezd, mert az ebből tett szaporitásokban olly fajzatokat találunk, melylyeknek gyümölcsözésművei az elébbi rendben nem igen vannak, 's ezeknek döntése vagy oltványa ugyan azon rossz tulajdonságot mutatja. Vannak azonban kadarkáink, mellyek már nem kékek, noha a' levelekben, tökében, szinben és csutkában semmi szembetűnő változás nem találtatik.

Innen az volna vélekedésem, hogy kadarkánk mellett, más kék vinyige fajokat ültetnénk és próbálnánk, mellyek mint ismeretes nemes növények külföldön szinte hires borokat teremnek.

Ide tartoznak leginkább

A' kék Portugalliai
A' fekete Clävei
A' kék Burgundi
A' fekete Zierfahnli és
A' kék Refosco.

Nem csak a' korán érés és a' fürtök' gazdagsága becses tulajdoni a' kék portugalliai szöllővesszőnek, hanem egyszersmind borának különös jósága is nevezetes, mellynek a' Bécs melletti Föslani szöllőhegyekben elegendő bizonyságait tapasztalhatni.

A' fekete Clävi vinyige azon hiresztelt szöllőfaj, mellynek fürtje, 's az ebből készült vörösbor egész Németországban közdicsérettel büszkélkedik.

Mennyire becsültetik a' burgundi bor az egész világon, a' hirlapokból mindenki eléggé tudja, sőt öntapasztalásból is; és milly értéke van a' Vág mellett Nyitra vármegyében fekvő ujvári szerfelett kellemes fekete czierfahnliból készült veres bornak, az is mindenkinél tudva.

Azonban az ausztriai és magyar tengermelléki kék refosco vinyigéket, mellyeknek fürtjei ama'zamatos, és édes fekete refosco bort öntik, jelenben csak próbául ajánlom, mig a' szöllő iskolából meritendő tapasztalások megmutatják, — vallyon a' mi hegyeinkben tölök mit várhatunk.

Hogy sok helyen nemesebb szöllő' ültetése által nemesebb bort termeszthetni, természetes, de a' tapasztalás is bizonyitja, mert a' bornak jobb vagy rosszabb minőségét a' föld, az éghajlat és az ezekhez illő szöllőfajok ültetése feltételezik.

Koránt sem czélom ismeretes kadarkánkat új szöllőfajok gyarmati által homályba hozni, mellyeknek hegyeinkben inkább az elsőséget kell megtartani, csak azt akarom figyelembe hozni, hogy a' külföldi dicséretes szöllőfajok bészállitását is használván, egy pár évi kevesebb költségü próbatételek által tapasztalást szerezzünk arról, vallyon mellyik művelt fajból lehet várnunk a' legnagyobb hasznot. *

---

*) Evvel csak azt akarom jelenteni, hogy megismert nemessége valamellyik szöllőfajnak ritkán tagadja meg

Hogy Magyarország déli tartományinak nagyobb részein a' vörös bor termesztést kellene üzni, arra annál inkább kell emlékeztetnem, mivel az éghajlat annak ott különösen kedvez, 's minél inkább kerestetnek a' vörös magyar borok külországokban.

A' természet csak Franczia és Magyarországokat választotta ki, hogy elökelő jóságu vörösboraikért egész Európa adózzék nekik.

Úgy látszik, hogy az uralkodó éghajlati viszonyok a' különböző borok müveléséhez kivántató határt, épen országunk közepette helyhezték.

Országunk déli része Budától lefelé mindig csak vörös legjobb boraink' hazája marad, a' másik része ellenben anyavárosunktól éjszakfelé terjedő tartományivaI' fáradozási jutalmát csak a' fehér borok termesztésében keresheti.

Hazánk ezen részen termő somlyói, neszmélyi, ruszti, sopronyi, rátzdorfi, bibersburgi és pesti kőbányai borok nemessége egyenesen a' bővebb tapasztalás által bizonyosodott jó szöllőfajokra mutatnak, melylyeket ott folyvást kiváltképen ültetnek, hanem a' sárfejért, rakszöllőt, fejér és zöld muskatályt 's a' t. mint becstelenitő idegen fajokat, mellyek, a' borgazdák helytelen fösvénysége által csusztak bé, inkább a' zamatos bárzsingal, és kedves dinkával kivánnám fölváltatni.

Most átmegyek oda, hol az mondatik

---

magát, ha csak az éghajlati, és helybeli viszonyok annak megérését és kifejlődését ellenesen nem hatráltatnák, mint p. o. a' furmintal és kadarkával Ausztriában történik, holott ellenben a' Németországból Magyarországba szállított bárzsing dinka és clávi, jó tulajdonok tartosságáról eléggé meg vagyunk győződve.

b)

Hogy a' hegyi jó bortermesztésére a' később szedés 's e' mellett a' fürtök válogatása múlhatatlanul szükséges és hogy

c)

A' must kiforrására, valamint a' pinczebeli borral bánásra nagyobb szemügy kivántatik.

E' két pontot folyóirásomnak második füzetében körülményesen és elég világosan fejtettem már ki. Ne tagadják meg szives olvasóim az ugyan azon második füzetben 1 §. 41 lapig foglaltaktól e' tárgy iránti szükséges figyelmüket, mert csak az ott előterjesztett javallatoknak legszorosabb követése által emelhetjük magyar borainknak ugy hazánkbani, mint külföldiek előtti hitelét.

d)

Csak kedvező fekvésü hegyeket kell a' jeles borok termesztésére forditni.

Bár milly kedvezéssel viseltetik is éghajlatunk a' bortermesztéshez, ezt mindazonáltal csak a' hegyek' felületén tapasztaljuk.

Ezt csak a' jó hegyekről értem, mellyeken a' jósági rendszer alkalmaztatható. — A' természet kezdetben nem mindenhová tűzokadó hegyeket helyhezett, mellyeknek szinén a' bor legkedvezőbben terem; a' komor Vulkán a' vidor Bachus szamára előlegesen nem mindenhol működött. Ugyan azért olly tajékok, mellyek a' most emlitett helyekkel szükölködnek, bortermésbeli várakozásunknak nem felelnek meg. Nem minden hegyet áldott meg tehát a' természet jó bor

termő tulajdonsággal 's ugyan azért egyik vagy másik renuszer' választását mindig csak a' több esztendők után szerzett tapasztalás határozza meg.

Ennél fogva, noha csak felülegesen, nehány intést adok a' vezendő zsinórmértékre nézve.

Mi a' hely fekvését illeti, ez keletnek és délnek essék, de leginkább a' kettő között legczélirányosabb, minthogy itt nem csak az elébb emlitett tulajdonok egyesülvék, de a' szőllő gyarmatok is a' hideg éjszaki szelek káros befolyásától megóvák, következőleg a' meleg vagy forróság tovább megtartatik.

A' nyugotnak fekvő oldalak, noha közel lévő bérczek miatt kedvező helyezetben szinte jó bort teremnek, általánosan még is nem annyira kedveznek.

A' szőllőknek folyók, tengerek, patakok közelében fekte is kedvez a' szőllőfürtök nemesitésének minek példáját a' Duna, Tisza, Bodrogh, Balaton és Fertő mentében fekvő szőllők, azoknak jótékony kigőzölgéseik után, eléggé tapasztaltatják.

Magoknak a' hegyeknek a' közepe, legalkalmatosabbnak tekintethetik, minthogy physikai tekintetben is az alja, és csúcsa valamellyik hegynek annak közepétől módnélkül különböznek. Az első a' hidegből igen sokat, a' melegből pedig nagyon keveset részesül, emez a' szeleknek van kitéve, 's állománya a' földnek legrosszabb alkató része.

Mindenek előtt azon oldalak felelhetnek meg várakozásunknak, mellyeknek kiálló, magosan emelkedő csúcsai a' kemény éjszaki és nyugoti szeleket feltartják a' nélkül, hogy a' teknő idomú aljakban fekvő szőllővesszőket csak érintenék is.

A' sokszor igen közel egymásmellett fekvő tájak alkatórészeinek különbsége, a' dombnak inkább vagy kevésbé meredek oldala, az egyik, vagy másik világrésze felé inkább vagy kevésbé szembetűnő hajlása,

az idő viszonyai ellen óvó szere, idoma, és természete mindezek ugyan annyi különbözőkép müködő befolyások.

Szükségtelennek tartom az e' tárgyfölötti körülményesebb fejtegetéseket, minthogy minden hegyen lakozó borgazdák előtt több évi tapasztalásbúl ismeretes az, hogy mellyik oldalán a' hegynek és milly meredeken terem a' legjobb bor.

e)

A' hegyekben a' szőllőkarók megkimélését is tekintetbe kell venni.

Nem múlaszthatom el a' több tájakon haszontalan alkalmaztatott szőlőkarók megkimélésére figyelmeztetni. Minek olly hegyekben a' karó, hol az öreg tőkék vesszőji a' száraz kövecsben ritkán emelkednek a' mellé ütött karók végéig? Azt mondhatná valaki, hogy elejink azt bizonyosan nem ok nélkül tették, már pedig a' karók használata tapasztalás alapitotta szokás; erre azt kérdem, vallyon minden szokás a' józanészen épűlt e'? jobb volna tehát az öreg szőlőtőkéket a' sovány köveshelyeken karók nélkül hagyni, mert ha a' virágzás után a' vesszők fölül maro kba kötetnek és a' kötésig le metszetnek, könnyebben ellentállnak a' szélnek, mint a' purhadt karó, melly gyakran a' széltől eltöretvén a' vesszőket lehúzza 's nem ritkán azoknak is el törését okozza. — Másképp van a' döntésekkel és ifjabb szőllő ültetvényekkel, mellyeknek földben lévő végein még tőkéjök nincs, ezeknek karó támaszra van szükségök. A' karók használatát még az is kárhoztatja, hogy ha a' tőkéhez közel veretnek le, gyakran ennek gyökereit megsértik, mi annál többször meg történik, minthogy az emberek az őszkori erőszakos kihúzás alkalmával eltörött karók' vegeit ismét meghegyezni röstellik.

De a' legnagyobb, 's legfontosabb karó miatti kár, a' karó' árából ered, melly, mint az alább kitett felszámitásommal megmutatni akarom, igen nagy.

Egy 1200 négy szögü ölnyi hold szőllőben a legkevesebb számitással 10,000 tőke, következőképen ugyan annyi karó vétetik fel, mellyekből a' legközönségesebben használtataknak, a' legrosszabb fenyőfából faragottaknak ezre 4 ppf. az az 10 váltó forintokon adatik, igy tehát egy hold szőlőnek bekarózása 100 vforintba kerül.

Vegyük fel most azt, hogy ezen karók a' gyakrabbi eltörés, redvesedés miatt csak öt évig használtathatnak, igy évenkint 2000 pótlék karó szükséges, és az ezekre évenkénti elkerülhetetlen költség fog tenni . . . . . 20 fl. — kr.

A' karóknak az emlitett nagyságu helyen beveretése 8 napszám, 36 xrjával 4 fl. 24 kr.

Nyárban a' két izbeni kötözés egy holdra szinte 8 napszám, következőkép 16 napot 24 xrjával . . . . . 6 fl. 24 kr.

Vegyük hozzá, hogy a' karóknak a' hegyre kihordatása, a' szőllőbe vitele és elosztása, kötözésre való szalma vagy káka a' költséget szaporitja legalább 2 fl. 30 kr.

Igy csak a' karókra tett költség egy holdnyi szőllőre évenként . . . . 38 fl. 18 kr. a' nélkül hogy az előbbi karókért kiadott 100 forintbéli nagy sommát tekintetbe vettük volna.

Mennyi pénz summák kellenek igy évenként haszontalan szűkségek fedezésére! *)

A' szokásban lévő szőlőmetszés sok hegyeken az ugy nevezett bakmetszés, következőleg jó és czélirányos; hanem épen azért a' karókat szükségtelenekké

*) Kivételt szenvednek a' hazánk éjszakirészeiben fekvő szőllők p. o. a' szerednyei, és más nehány hegyek, hol a' magosabb vesszők miatt a' karók szükségesek.

eszi, mert ha ezen metszésnél az nézete az embernek, és el is éri, hogy a' fürtök a' földhöz közelebb teremjenek, hamarébb és jobban érjenek, úgy mindegy akár 3, akár csak 2 lábnyira a' földtől metszessenek el a' hajtások.

Hihetőleg semmi haszon, ha az ember illy pénz summát karókra szükségtelenül kiad 's a' mellet még a' munka'bért is majdnem kettőzteti, hogy minda'mellett is semmivel jobb bort ne kapjon 'S valóban érezhető kár egy szegény borgazdának, ha illyen szükségtelen költség végett az ő évenkénti bor szűretéből 4 — 6 akó borveszteséget kell szenvednie, mit karózás nélkűl tiszta nyereségnek tekinthetne.

Ha az ember figyelmezve áttekinti azon számtalan szöllőmunkákat, mellyeket tavasztól egész őszig láthatni, hol — a' földművelésén kivűl — fökép a' karózott szöllőben, tavaszkor a' metszést, karóverést, nyitást, kötözést, ismétleni nyesést, kötözést, később a' karó húzást, döntést fedést, szemléli, azt találja, hogy egy hold szőlő egy embernek majdnem egész nyári idejét el veszi a' nélkűl, hogy ez más kereset után is láthatna. Fökép pedig azt találja, ha nehány szöllőket szemlél, hogy a' mezeigazdaságnak egy ágazatában sem vétetik a' felszámitás olly kevés fontolóra, mint ebben. Ez gyengeség, melly gazdagokat úgy mint szegényeket megszállott, minél fogva szőllejeket ápolják mint kedvencz gyermekeiket. Minden fáradságot és ipart, minden trágyaszert, minden pénzöket csak a' bortermesztésre forditják, midőn többi földjeikkel mostohául bánván, csak soványul táplálják. Ha valahol ezen közmondás „Borhelyek szegény helyek" ugy ezen tekintetben nálunk igazán valósul, mert az emberek minden kitelhető munkáikat, mellyek soha sem jutalmaztatnak meg, elpazarolják, midőn 7 nyári munkával, mellyet az én müvelésmódom javall, meg nem elégedvén, a' borgazdák múlhatatlanul 14 csinálnak. Azért a' szöllőkarókat, és a' velök társult munkákat

csak gazdasági fényűzésnek lehet tartani, mellyeket minél előbb kiküszöbölni szeretnék. *)

Minden egyéb keresetnél a' túlságos költségek megtérítetnek a' fényűzés baráti által, máskép van ez a' természetben, melly ád a' mi tőle telhetik, és a' kárt azokra hagyja, kik magokat haszontalanúl fáraszták. Azért kötelessége minden gondos mezei gazdának, hogy a' természettől mennél könnyebb fáradsággal és mennél kisebb költséggel igyekezzék megnyerni a' mit lehet, így lessz képes olcsó és jó portékák szolgáltatására, és haszna is várakozásának így fog megfelelni. **)

Es így átmegyek

Lapályokon lévő szőllőink művelésének szemesebb vi'sgálatára,

mellynek munkálatára nézve a' szőllőhegy] művelésétőli elválasztása tekintetében nehány szükséges változások kinálkoznak.

A' laposi szőllők művelésére már régibb időkben egy közmondás alkalmaztatott, melly némelly helyeken még most is alapos, tudniillik, hogy a' hol ka-

---

*) Csak sovány hegytájakról értem. Nem is akarom azt állítani, hogy a' karók a' lapályokon, vagy kisebb halmokon szükségtelenek. Noha a' nagy pénz kimélés végett valóban óhajtható; mindazáltal míg több rendbeli próbák azon óhajtott meggyőződésre nem bírnak, hogy valamint a' lapály közepette, úgy éjszak felé is a' karók nélkülezhetők, mint azokat a' szeremiek és bánátiak nélkülezik is, a' tárgyat elmellőzöm.

**) Ezen eddig kevés figyelmet nyert tárgyról. „A' magyarországi bormüvelés egész kiterjedésében" czímű munkám második kötete 107—113 lapjain beszéltem, még is nem eleget beszélhetni sokszor azon rossz szokások elmellőzéséről, mellyek szőllőhegyeink jövedelmés, sokban hátráltatják.]

lász teremhet, oda szöllők ne ültettessenek. Én ezen közmondás ősiségével soha sem gondoltam; alkalmasint az tetszik ki belőle, hogy szerzője olly vidéken lakhatott, hol a' természet a' boradásában vagy szunnyadott vagy mostohább volt. Valamelly vidéknek illy viszonya mellett a' bortermészetével kétség kívül igen érzékeny gondolat a' borivó agyában, hogy egy ital savanyú borért koplaljon. Magyarországban még is, ennek tágas mezei gazdasága tekintetéből, azon közmondás nem áll, mert magyarország épen olly dús gabona mint bortermő ország, mellyben mind kettő mindig bőven van, 's haszna mindeniknek ha bár nem mindenkor egyformán gazdag is, de évenkint bizonyos 's kétségtelen marad. Egyébiránt a' vevők azon osztálya, mellybe a' laposi szöllőbirtokos reménnyét veti, mindig számosabb 's olly kevéssé finnyás, hogy a' bor kelendőségéről, noha csak benn az országban és csekély áron, mégis mindig biztosítva lehet.

Koránt sem akarom tehát azt állítani, hogy szöllőhegyeink föntartására laposokoni szöllőkertjeink ismét kiirtassanak, ezek ha már egyszer léteznek, csak hadd maradjanak, mert a' lapos szöllőkertekben, hol a' bornak sem jósága sem értéke nem ismeretes, a' vinczellér mindig inkább a' sok borból lelheti hasznát *) csak azt kell tudni, hogyan lehet az azokbóli tiszta jövedelmet legnagyobb lehetőségig öregbiteni.

Mindenek előtt itt is, mint a' szöllőhegyekben a' fürt okos válogatásától legtöbb függ, azon különbséggel, hogy az ember a' leggazdagabban termőket, ezekből pedig azokat, mellyek legjobb bort szolgáltatnak, értse kivalogatni.

---

*) Innét van a' 6ik lapon az az észrevételem, hogy szálló homokos pusztáinkon inkább az azokhoz illő erdőkre, mint szöllőültetésekre forditnók figyelmünket.

Itt olly tárgyra jövök, mellyben bélátásom szerint a' szöllőmüvelés számosabb károsodása okait kereshetni, és mellyre minden okos szöllőmüvest figyelmeztetni akarok, hogy tudniillik jól meggondolja, millyen fajokkal fogja szöllőkertjét beültetni.

A' fajok sokaságáról, mellyek több rendbéli ültetvényeinkben találtatnak, előbb egy szót fogok mondani.

Nyilván van tudniillik, hogy épen ezen sokféle fajok változatosságan alapul az oka, miért annyi borainк semmi megkülönböztető, és tulajdon bélyeggel nem birnak. Mindent öszveültetünk. Minden fajt, melly valahol csak legkisebb hírben van is, szöllőkertünkbe átszármaztatunk, és igy nem csuda ha némelly tájakon 30 és 40, sőt végre több fajokat is találunk.

De lehetetlen is;

hogy illy különböző fajok temérdek sokasága közűl mindegyik alkalmatos, foganatos és egyaránt jó földet és éghajlatot találjon. Ezek alkalmasint csak egy vagy nehány kevés fajokra nézve lehetnek hasznosok, a' többieknek pedig senvedniök kell melettök.

Hogy ezen sokféle fajok egy időben érjenek meg, reményleni szinte nem lehet. Szüretkor tehát a' fürtök csudálatos vegyületét szedjük, mellyek az érettség különböző fokain állottak, 's ennél fogva nem igen ajánlható egyveleget nyújtanak.

Csak egy kevesé fontolja meg az ember, millyen bor kerülhet az illy különböző fajú az érettség olly különböző fokain lévő és állományos részeiben olly kevesé kiképezett fürtök' vegyületéből? Lehet-é, hogy a' jobb bort képező alaprészek helyes arányban legyenek? Lehet-é bizonyos egyarányosságnak az annyira különböző és sokféle állományos részek kiforrásánál helye? Nem kell-é a' nehány fürtnemek érettebb alaprészeinek a' vizesebb és savanyúbb fürtök' fanyar és éretlen nedvéveli vegyülése által elromolni? És lehet-é, hogy annyira különböző vegyület forrásában a' nemesebb fajok alaprészei

kiemelkedvén, amazokat felülmúlják és a' szeszes folyadék szüleményének olly kellemes bélyeget adjanak, melly kedvellőkre találjon.

Ugy hiszem, hogy laposi szőllőborainknak mind jövedelme, mind jósága több haszonnal járna mint eddig, ha magunkat nehány kevés, tájékunkhoz, szőllőnk fekvéséhez, és az idő viszonyokhoz arányzott szőllő fajokra korlátoznánk.

Nehéz meghatározni akarni, millyen volna ide, millyen amoda a' leghelyesebb. Nehány évek múlva könnyebb lenne erről valamit némű bizónysággal mondani, ha a' budai nemzeti közönséges szőllőiskola tökéletes termésével szőllőnemeink különböző tulajdonit bővebben megvizsgáljuk, és szemügyre vévén, azokból megtudhatjuk, méllyik érik közűlök hamarébb, mellyik rothad többé vagy kevésbé, mellyik levesebb vagy húsosabb, vékony vagy kemény bőrű, és fürtjeinek gazdagságát a' kurtább vagy hosszabb metszéstől várhatni-é?

Innen a' jelenben csak azon szőllő nemek említésére vagyok korlátozva, mellyek a' magyarországi szőllőkben legszámosabban találtatnak, és különböző tájakon főkép műveltetnek.

Kék fürtök.

A' kék kadarka.

Valamint a' hegyekben, úgy a' lapályokban is foganatosságát legjobban bébizonyitotta ez mindenhol, tökéletesen megérik, és fürtjei gazdagságával minden egyéb magyarországi kék fajokat felűlmúl. Azért szaporítják mindenféle országunk déli részeiben, és a' gazdagon termö laposokon belőle készült vörös bor is elökelő tulajdonnal bír, melly miatt a' falusi népnek legkedvesebb itala. Ezen fürtnem Magyarországban, az éjszaki megyéket kivévén, legjobb honát találta,

és a' botmetszés rajta, a' leghelyesebb bánásmód. A' kadarkát tehát többet ajánlani nem szükség, mert minden vidéken uralkodván ez közkedvességben létét eléggé mutatja.

A' szöllőkertekbeni müvelésre is tehát legalkalmatosabb.

Ehez hasonló

A' fekete Bajor,

melly szinte közkedvelt fürt' neme, gazdagságára nézve ugyan a' kadarka után helyheztetik, de mindazonáltal a' legjobb szöllőfajok közt érdemel helyet Bora nemes és jó.

A' czigány szöllő.

Fürtjei késön érnek, mellyek inkább hegyek és köves helyekre látszanak alkotva lenni. A' lapályokban, kövér helyeken vesszeinek néha újnyi vastag búja növése, a' gyümölcs gerezdek kiképződését nagyon hátráltatja, sőt azt is mondhatom, hogy az ezen vesszők tágabb béledénnyein sebesen és bőven torlódó tápnedvek a' gyümölcsöt zsenge képződésében elfojtják. A' czigány szöllő tehát — már csak késő megérése miatt is — a' szöllő kertekbeni müvelésre nem alkalmatos. Bora ugyan tartós, de íze öregebb korában is kemény marad, melly keménységet nem minden íny kedvel. De ha tartós száraz és meleg őszkor fürtjei elérhetnek, akkor bora igen megnemesedik, és ezen körülménynek köszönhetik a' hires budai borok is tartósságokat és tulajdon jó ízőket, minthogy valaha inkább miveltettek itt e' fürtök mint most, már csak a' festőanyag miatt is, melly a' szöllőszemek héjában bőven találtatik.

A' fekete muskatály.

Nevezete helytelen mert benne semmi muskatályság nem vétetik észre. Gyümölcsére nézve elég gazdag, azért jó formán is elszaporítatott, de nedves időben a' fürtök hamar rothadni kezdenek.

A' vadfeketét

A' durvafeketét és

Az ökörszemet itt elmellőzvén, az utólsóról, mellyet néhol helytelenül budai szőllőnek neveznek, azt tartom megjegyzendőnek, hogy gerezdjeinek szokatlan nagysága tekintetéből minden esetre a' legszaporább szőllőnemek közé tartoznék, tenyésztést azonban még sem érdemel, mert a' legkedvezőbb években sem érhetnek meg tökéletesen fürtjei, és tőkéje hosszabb metszést kíván.

Vannak ugyan szőllőhegyeinkben még több kék fajok is u. m.

Fekete frankus

Lúd talpú

Fekete juhfark

Török szőllő

Király szőllő 's t. e.

de mint előkelők sehol sem müveltetnek, azért használtatások tekintetéből további tapasztalást kivánnak.

Fejér fürtök.

Minthogy ide csak ollyan szőllőfajok említése tartozik, mellyek gazdag gyümölcseikkel jeleskednek, ennél fogva a' formintról, fejér bajorról, kéknyelűről, czirfánliról 's több illyekről, mellyek nemes fajok lévén, csak előkelőbb hegyekbe valók, szó sem lehet.

Minden fehér szőllőnemek között újabb korban a' sárfejér látszik az egyéb nemüek fölött magát kitünteni, 's nem ok nélkül, mert kora érésével majd

nem minden szőllőt megelőz, bő gyümölcsére nézve is az ezüst fejér, és magyarkától csak kevésben haladtatik fölül. Bora, ha bár nem fűszeres is, de kedves és édes. Csak az kár, hogy gerezdjei tartós esős időben hamár megrothadnak, melly tulajdonban a' kiterjedten előforduló

Ezüstfejér

hasonlókép részesül; ez gazdag termésű, gerezdjei igen levesek, és héjjok olly vékony, hogy nedves időben azonnal rothadni kezdenek. Minden hegyen igen bőven találtatik, 's még most is mindig tenyésztetik szaporasága végett. Bora nem állandó és nem erős.

A' Magyarka

később érő faj, és frissében éve kevesebbé kedves. Bora nem különös; őszi esős időkbeni vizállósága tekintetéből különös figyelmet érdemel, mert a' mellett a' bőven termő fajok közé is méltó szamitatni, és a' gazdag szűret vágynak tökéletesen megfelel. E' két elég fontos tulajdonok, hogy t. i. vizes földet érvén sem rothad meg, és hogy a' fürtök gyakran 1 sőt $1\frac{1}{2}$ fontig is megnőnek, a' laposokbani művelésre méltónak teszik. Csak az kár, hogy késő érése tekintetéből inkább melegebb tájakra való.

Hasonló fontosságú a' lapályokoni szőllőművelésben a' Pozsony vidékén gyakran előforduló

Zöld muskatály is.

Nem muskátszőllő ugyan, de ha igen összvelapult levelei idomzata szerint osztályozni akarjuk, a' jó nemes fajokhoz tartozik. Ez is késön érik, azért a' belőle sajtolt bor tartóssággal nem bir. Egyetlen egy vonszó értéke a' fürtök gazdagsága. Ha ezen

zöld muskatály Magyarország alsó vidékein lenne, hol épen nem ismertetik, müveltetési czéljának jobban megfelelne.

A' budai tájékon szinte találtatik

Zöld muskatály,

melly az előbbitől egészen különbözik: Gazdag gyümölcseiben ugyan vetélkedik bár mellyik fajjal is, de savanyú és későn érő fürtjei szinte savanyú bort öntenek.

Vörös muskatály.

Szaga ugyan nem ollyan, de azért a' legelőkelőbb növények közé tartozik a' magyar bortermesztés körében; középszerű gazdag fürtjei és az ezekből készült bor finomsága miatt nevezetes; azért a' hegyi és kerti müvelésre egyformán alkalmatos. Épen úgy, de csak az utóbbi czélra ajánlható az úgy nevezett

Bogdányi vörös muskatály,

nagy, világos vörös, leves gerezdekből álló szőllőfürt. Ezen szinte szagatlan muskatályt a' Budától nem messze fekvő bogdányi vinczellérek nagyon ültetik; a' szőllőkertekbeni szaporitásra méltó, mit most a' szőllőmüvesek nagy tüzzel is tesznek.

Van még két rendbéli

fejér hosszú nyelünk;

az egyik kisebb, a' másik különösen nagy fürtökkel dicsekedik, mind a' kettő eléggé megjutalmazná a' szőllőkerti müvelést, de szinte hamari rothadásnak kitétetvék.

Ezek valának a' legnevezetesebb szőllőfajok, mellyekből sok bort várhatni. Vallyon találtatnak é

ollyanok az itt elő nem számlálttak seregében, melylyek a' hasznos gyarapitást megérdemlének, idővel a' nemzeti szőllőiskola fogja megmutatni.

Most az a' kérdés, az említett fajok közül jósága és szaporasága tekintetéből mellyik volna nehéz agyagba vagy kövér fekete földbe, azután könnyű krétás vagy meszes földbe és szálló homokba alkalmazható. Ezen kérdés' megfejtését az eddigi tapasztalások úgy hiszem elég könnyüvé teszik, mert minden birtokos, de leginkább vinczellérje előtt tudva van, hogy egyik vagy másik szőllőfaj millyen kedvezőnek vagy kedvezetlennek mutatkozott.

Azonban a' köztapasztalás azt mutatja, hogy országunk éjszaki megyéiben csak korán érő szőllőt kell ültetni, ellenben a' Duna és Tisza alsó vidékein a' későn érőkből reménylhetni többet. Ennél fogva a' sárfejér, a' pozsonyi szőllőkbe jobban illenék, az oda való zöld muskatály pedig Szerem vármegyében és a' Bánátban jobban megérvén, nemesebb és talán tartósabb bort adna. A' magyarkának sem kellene a' budai környékről messze távozni. A' sárfejér, vörös muskatály, és szinte illyen bogdányi, homokba valók ugyan inkább, de azért nyirkos földben is hasonló foganattal tenyésznek. A' kék kadarka, nagyon meszes és köporos helyet kivéven, mindenhol eleget terem, és a' szőllőmüves fáradozásit gazdagon jutalmazza.

A' lapályokban, mellyekben kék szőllő müveltetik, $\frac{3}{4}$ részt kék kadarka foglaljon el, az utólsó negyedbe, ha a' föld nehéz, agyagos vagy kövér, fekete kék bajor, és fekete muskatály, ha pedig homokos, kék bajor és durva fekete ültettessék.

A' dézsmától szabad helyeken, hol egyéb kedvező körülmények is késő szüretet engednek, ha csak épen sok bor kivántatik, a' magyarka és zöld muskatály legjobban megfizeti a' munkát.

Az eddig előadott útasításokból az következik, hogy a' lapály szőllő müvelésénél csak bő szüretre czélozzunk, azonban mindenki átlátja, hogy itt is nagyobb haszonra válik, ha a' jobb fajú szőllők választására nagyobb figyelem fordittatik. Ha az ember megfontolja, hogy a' borivók nagyobb számában, kik az ízzel kevesebbet gondolnak mint a' szesszel, 's hogy úgy mondjam, a' bornak csak részegitő erejét szeretik — ollyan elsőbb rendű emberek is vannak, kik ha bort inni akarnak, hogy szívöket és lelköket felvidorítsák, a' jobbat és kedvesebb ízűt is tudják megválasztani, akkor valóban hasznára válik minden bortermesztőnek lapályszőllejében, annál inkább pedig a' jobb bortermő dombokon szüretét úgy intézni, hogy előleges szedés által kiválasztott egészséges és érettebb fürtök a' jobb asztali bor készitésére fordittassanak, mellyeknek kétsegkívül jutalmazóbb ára a' csekély költséget gazdagon megtéríti. És valóban a' jobb asztali boroknak a' városokbani nem csekély hiánya valamint az ausztriai birodalom minden határos tartományainak részére a' borkereskedésben azoknak keresése asztali borainkat olly árra emelhetné, mellyel mindenkor meg lehetne elégedni.

Nem czélja ugyan ezen értekezésnek szőllőmüvelésünk gyakorlati misége fölött különös szemléletbe ereszkedni, azonban egy rossz szokást említés nélkül nem hagyhatok, melly a' szőllőmüvelést mindenkor károsítja, a' mennyiben tudniillik a' bornak jósági tulajdonát mindenkor rontja.

Az újabb időkben leginkább bizonyos idétlen vágy gerjedt minden szőllőművesben, hogy homlítás alkalmával a' tőkéket nagyon egymáshoz közelítse, ugy annyira, hogy két tőke között alig egy lábnyi köztér hagyatik, sőt magok a' szőllőbirtokosok is ezen bánásmód következésében a' gazdagabb termés csalfa reményével hagyják magokat kecsegtetni, meg nem

gondolván, hogy illy természetellenes erőltetés állandó nem lehet. A' lapályok magokban véve bővebben termők, mint a' hegyek, de ha a' gazdag termés csak egyszer történt is mértéken fölül, az által az azt eszközlő életmüvészet soká tápláltatik, és a' szőllötőkének eddigi kifejlődésében szükséges nyugodalma, mellytől a' fának 's az ettől függő fürtöknek megérése feltételeztetik, elkésik. Csuda e' azután, ha az illyen szőllőkből került bor vizes, és nem tartós? ha a' tőkék illy egymáshoz közelítése miatt lég, világosság, és nap elöl elzárva maradnak, 's nem kell é csak kevés eső után is az igy öszvetorlódott fürtök rothadásától tartani? minthogy a' föld a' szőllőlevél tömegétől mindig árnyékban tartatván eléggé soha ki nem száradhat.

Azután, hogy ezen fukarságos vágy még inkább kielégíttessék, még a' szőllő mesgyéjének hosszában lévő kerítő karókra is szőllő ültettetik, alkalmasint, hogy az arra keresztülmenők lássák, mennyire lehet valamelly földnek termékenységét erőltetni. Lehet é ott a' fürtök' tökéletes megérését reményleni, hol a' soroktól a' szükséges levegőhúzam, és napsúgárok befolyása elzáratnak?

Nem végezhetem be ezen értekezést a' nélkül, hogy némelly kétkedők előadható abbéli kérdését, „*vallyon lehet é a' nemesebb hegyborok árát annyira emelni, hogy az a' lapályszőllők jövedelmével arányos legyen*,“ meg ne előzzem.

Közönséges panasz, hogy *a' hegyművelés már nem jutalmas, mert a' borkereskedők és korcsmárosok a' hegyborok akójáért a' lapályszőllőbeliek árához képest* 1—2 *forintal alig igérnek többet, azért egy fertály szőllőben* (800 *négyszegű öl) termett* 10—14 *akó sovány jövedelem, alig fizeti meg a' munkát.*

Ha az ember a' szüretkori bánásmódot ismeri, és tudja, hogy a' fürtök tökéletes megérése soha bé nem

váratik, és szedéskor minden öszve elegyittetik a' nélkül, hogy a' rothadt, vagy éretlen fürtök kiválasztására csak gondolnának is, hogy a' helytelen fösvénység sokakat meglep, mennél több hordót megtölteni, és végre a' szedéstől kezdvén, egész a' kiforrott bor lefejtéséig elöjöhető munkákban a' tisztaságra, czélszerü bánásmódra legkisebb figyelem sem fordittatik, akkor könnyen megfoghatja, mért legyenek a' vevők hajlandók csak kevés árt határozni, minthogy a' hegyiborra fordított olly csekély figyelem mellett, az a' jó laposi bornál nem sokkal jobb.

Csak késő, és válogatott szedés, figyelem, és mindenben a' mi a' borkészitéshez tartozik tisztaság, voltak azon rúgók, mellyek a' rajnai, és franczia boroknak becsét olly módnélkül nagyra emelték, mellyben mi is habár — könnyen megfogható okoknál fogva — nem olly mértékben, de mégis jutalmazóbban részesülnénk, ha a' hasonló fáradságot és szorgalmat nem sajnálnók.

Minden szőllőbirtokosnak arra kell magát okosan elhatároznia, hogy borainak tulajdon értékével szerezzen becset. A' szőllőművelés, mint minden egyéb mezeigazdaság, élelembeli műgyár, azért akármelly műgyárral egybehasonlítható. Minden gyáros, gyármüvének szép külsejével, ujsági ingerével és jelességével igyekszik a' közönség tetszését megnyerni, és megtartani tehát a' bortermesztőnek is mindig gondja legyen termékét a' szőllővesszők, és pinczebeli gazdaság javítása által nemesíteni, és a' vevő szemével és ínyével megkedveltetni. Végre valamint a' gyárosok azon iparkodnak, hogy mesterséggel, szorgalommal, és találmányos észszel egymást megelőzzék, úgy vetélkedjenek egymással a' bortermesztők is, a' nemes borok termesztésében egymást felülmúlni, boraiknak pedig ollyan belső értéket szerezni, hogy szükebb terméskor is győzedelmeskedjenek a' bor' jutalmazóbb árával a' bő termés rendszerén.

'S valóban csak illy ipar után lehet 13 akó hegyi-termésnek olly értéke mint ugyan olly kiterjedésü laposi szőllőben termett 50 akó bornak. Hogy ezen állításomat nem a' légből kaptam, vagy csak iró asztalon számítottam ki, a' következő egybehasonlitásokkal fogom megmutatni.

Vegyük fel, hogy egy jó munkában lévő lapály szőllő tulajdonosa egy negyed (800 négy szegü öl) kiterjedésü szőllőben 50 akó tiszta bort termeszt, mellynek akóját ha minden laposi boroknak általános árt szabván 2 forintért eladja, jövedelme 100 forintot tesz pp. *)

Ellenben ha egy szőllőhegynek jövedelmét csak 10 akó jó borra tesszük, és ha a' tulajdonos késő szedés mellett választott fürtöket is szedet, a' középszerü bor' mennyiségét 3 akóra vesszük. Feltévén azt, hogy csak nemes fajokkal van a' szőllőhegy beültetve 's a' késő szedés alkalmával minden roszszabb és éretlen fürtök középszerü bornak hagyattak, egyébként a' legnagyobb figyelem és tisztaság fordítatott a' must és bor készitésére, a' borkészitő olly bort kap, mellynek kitűnő jóságát eddig maga sem ismerte, 's melly sokkal jobb ár reménnyel kecsegteti. Ezen nagyobb 's jutalmasabb borárnak a' bor belső magasabb értékén kell alapúlni, mellyet én egy akóért elég szűken csak 8 pp. forintra teszek. Megengedvén azt is, hogy a' külországi borkereskedőnek eleinte ezen ár drágának tetszik, utóbb még is hozzá áll, jól tudván, hogy illy jóságú bort eddig sehol sem talált, 's illyen termékkel hazájában is mindig többet

*) Egy negyed szőllőre Magyarországban 50 akónyi évenkinti jövedelmet általánosan nem lehet venni, ha vannak is helyek és esztendők, mellyekben a' szorgalom a' jövedelmet 100 akóra emeli. De én készakarva vettem egy legjobb munkában lévő lapály szőllő jövedelmét a' szőllőhegy sovány jövedelméhez így hasonlítva, hogy számitásomnak nagyobb hitelt szerezzek.

nyer, mint az eddigi középszerű borokkal, mert a' mi jó, azt mindenütt megismerik, és ingerlő íze miatt kelendőbb.

Illy módon nem lessz nehéz a' szőllőhegy hasznosabb jövedelmét a' lapály szőllőével egybehasonlítnunk.

Ha tehát tíz akó hegyi bor 8 forintjával 80 p.p. forint sommát hoz, és a' többi 3 akó középszerű bor 4 forintjával 12 ftra tétetik, igy az esztendei jövedelem 92 p.p. forint.

Ezen hasonlítás mellett a' jövedelem 8 forinttal kevesebb, mint a' laposokon; de azt sem kell elmellőznünk, hogy a' szőllőhegy könnyebb munkája mellett az a' 8 forint vagy még több is, megkíméltetik, továbba, hogy a' laposokon könnyebben termő gaz miatt 4szeri kapálás szükséges, midőn a' hegyek három kapálással beérik, és hogy a' karókra, azoknak béverésére 's kihúzására fordítandó költségek, mint a' 15ik lapon említtetett tiszta nyereségkint maradnak a' szőllőtulajdonosnak.

Milly hasznos lehetne ezen javítás a' szőllőművelésben mind a' városi mind a' falusi lakosokra nézve, csak mentűl előbb szívre vétetnék.

Példáúl a' legközelebbi budai hegyet veszem szemléletre. Ezen város adókönyveiben feljegyzett 8000 negyed szőllődarab közűl 1000 bizonyosan az ajánlott javításra alkalmatos lenne; 's ha az ezekben termő 10,000 akó bort kitűnőleg megnemesítenék és az eddigi árhoz képest 3 p. forinttal drágábban adnák el, az évenkinti jövedelem 30,000 p. forinttal szaporodnék, melly figyelmet érdemlő nyereséget eddig a' lakosok elszalásztottak.

Egyébiránt kétségkívüli dolog, hogy illy javítás kezdésével és az ebből következő hegyi borok nagyobb értékével a' szőllők ára is lassanként emelkedik, és ez igazolja följebbi mondásomat, mellyben azt fejeztem ki,

Hogy minden szőllőbirtokosnak arra kell magát okosan elhatároznia, hogy borainak tulaj-

don értéke által azoknak szerezzen becset, 's valóban csak a' megjobbított szöllőmüvelés fogja hegyeinknek leszált értékét fölemelni, minthogy más gazdaságbéli használata illyen köves helyeknek nem lehet jutalmas.

Jóra czélzó eszméim úgy éretnek el tökéletesen, ha előbb a' nagyobb szöllőbirtokosok azokat méltatják, és próbák által meggyőződnek, hogy előadott javításim nem hiú szemlélődésen épült nézetekből erednek, hanem valóban annak idejében mondott igaz szavak legyenek. Annak idejében, mondom, mert a' borok ára most igen csekély és évenként mindinkább alább száll, tehát melly egy részt boraink nemesítésével, más részt pedig a' munka, és költség meggazdálkodásával áraszthat nagyobb hasznot.

Csak miután az előterjesztett szabályokat követtük, fogjuk örömmel megtudni azt, hogy minden boraink az annyira kedvelt német és franczia borokkal megmérköznek, sőt azoknak nagyobb áraikban is osztozhatnak, 's ha lenne is valaki, kinek a' magyar bor kitűnő szesze nem tettszenék, lennének ollyanok is, mint a' tüzes szeszű italokhoz szokott éjszaktartománybeliek, kik csak a' budai, villányi, egri, szeremi és bánáti vörös borok tüz szeszében, vagy a' tokaji, ruszti, somlói 's kedves ízű érmelléki bakator borban találnak megelégedésöket.

Ha a' szöllőművesek illy gondolkozással és vizsgálattal magoknak a' hasznot kieszközölték, akkor a' szöllőhegyek jobb állapotban lesznek, és gazdagabban is fognak gyümölcsözni. A' haszon gyarapodása a' sikerült czél fölötti belső megelégedéssel párosúlva, kettőztetik és tökéletesítik a' vizsgálódó fáradozásait. Tőle gyermekei, a' követésben bizonyos tőkepénzt nyernek, mellyel jól kijöhetnek. Életünk rövid és mindig fogy, de életszükségeink szaporodnak és öregbednek; lásson hozzá tehát mindenki, 's gazdálkodjék mentűl hamarébb és mentűl többet lehet.

---

§. II.

A' pezsgőbornak friss mustból franczia mód szerinti készítéséről; toldalékul az ezen folyóirat második füzete III. §-ához.

Tagadhatatlan, hogy a' francziaországi champagnei borok a' szénsavas bor készítésére legalkalmasabbak. De ezen italnak közkedvességben léte 's az egész ismert világbeli nagy keleudősége sok gondos bortenyésztőket és kereskedőket ébresztett föl, 's a' mesterség többféleképen pótolta ki, a' mit a' természet megtagadott, 's valóban a' tudománnyal és a' kereskedés szellemével egybe kapcsolt emberi szorgalomnak sikerült az eredeti peszgőt úgy utánozni, hogy magok a' hozzá értők sem mindig tudják azt az eredetitől megkülönböztetni.

Előadom itt, mint ezen folyóirat második füzetében §. III. 58 oldalon olvasóimnak megigértem, a' magyar pezsgőbor készítése mesterségét és csinnyát, mellyet részént több évek alatt merítettt tapasztalásomból tudok, részént Bronner gazdáságbéli tanácsosnak, a' déli Németország szőllőmüveléséről írt munkája 4ik füzetében, az eszlingeni gyár bánás módjáról tett előadásából merítettem, 's végre nagyon tisztelt barátomnak Thum alezredesnek Kis Martonból közlött nagy becsű és oktato adataiból tanúltam.

A' tapasztalás, a' hazánkbéli pezsgőbor készítésében következő szabályokra tanít: mellyek állanak

a) *Az ahoz alkalmatos nemű szőllőfürtök kiválogatásában.*

b) *Azoknak idején váló szedésében 's gyors megszűrésében.*

c) *A' mustnak kéngőz általi tisztálásában, és a' forráshoz elkészítésében.*

d) *A' borral való bánásmódban, kiforrása után.*

a)

Az alkalmatos szőllőfürtök helyes kiválogatása.

A' pezsgőbor készítésnek legnagyobb titka olly fürtök' helyes kiválogatásában áll, mellyek mint nemes fajok a' legjobb bort adják. Jó borttermő esztendőkben szinte jó pezsgőt készíthetni, de még is jobbat ka ahoz a' fürtök megválogattathak. És valóban ez lehet oka, hogy a' második füzet 49ik lapján érdeklett Steinbach igyekezete ó borból pezsgőt készíteni, némelly hegy-borokkal nem sikerült.

Rajna, Main, és a' Nekar vidékein, hol mindenütt pezsgőbor készítő műhelyek vannak, a' társaság' részvényesei szedés előtt beszokták útazni a' közellévő szőllőhegyeket; mellyeken a' legtöbb nemes fajok, úgy mint fekete clävi, bárzsing, dinka, madarka 's a' t. művéltetnek; hogy a' szükséges mennyiséget előre kiszámíthassák. Ekkor a' szőllőbirtokosokkal vagy magokra a' fürtökre, mellyeknek fontját 5—6 krajczárjával fizetik, vagy a' sajtolt must akójára megalkusznak. Meg lévén az alku és beérkezvén a' szedés ideje, a' társaságból egy rendelt személy kiküldetik, ki a' fürtöket, de mellyek között rothadt szemüeknek lenni nem szabad, megszedeti, és

töretlenül azonnal sajtó alá tétetti 's gyöngéd lassu nyomással kisajtoltatván, mindjárt hordókba tölteti a' műgyár épületébe áltszállitandót. Ha pedig a' fürtöt fontszámra adattak el, akkor a' társaság a' megmaradott törkölt annak módja szerint kisajtoltatván azonnal eladja. De ha az alku úgy történt, hogy a' tulajdonos tartozzék mustot adni, ekkor a' maradt törkölt ez a' maga költségén sajtoltatja ki. Innen könnyen megfogható, hogy az illy gonddal válogatott must ennek közönséges árát kétszeresen söt háromszorosan is fölülmúlja *)

Franczia, és Németországban a' pezsgöbor készitésére többnyire kék-fürtöket választanak, Németországban főképen a' fekete clävit, mivel ez, a' mellett hogy koránérő faj, egyszer'smind fehér levében mind azon nemes tulajdonokat egyesiti, mellyek borának kitűntető szint adnak.

A' fejér fürtök közül csak a' dinka és kecskecsecsű választatik, a' jó nemes muskatály és bárzsing csekélyebb mennyiségökkel csak mellékszerepet játszanak, alkalmasint azért hogy az elsőnek muskatály szaga nagyon ki ne rijon, a' másiknak elérett, (aszott) bogyói pedig a' bort meg ne fessék.

Illyen elővigyázat mellett könnyen megfogható, miért tetszenek annyira kedves kellemeteseknek a' külföldi pezsgök, mivel a' legjobb fürtök levének essenciájából készittetnek.

Mi ugyan birunk sem cläveivel, sem dinkával, és csak a' bárzsing találtatik imitt amott, de a' természet több szöllőfajainkat hasonló nemes tulajdonokkal ruházta föl, mellyekből szinte jó pezsgöt méltán lehet várni, clävei helyett a' nemes kadarkával birunk, az újvári hegyekben pedig a' kedves fekete czirfahnlival.

---

*) Bronner déli Németországi szöllőművelés IV. füzet 196. lap.

A' fejér szőllőfürtök közül ha nem is egészen de jobbára a' sárfejér kipótolja, a' dinkát, a' fejér bajor pedig a' budai vörös muskatallyal kipótolja a' bárzsingot és jó nemes helyett mind azt, mit a' legfinomabb borízlő ezen italban keresni szokott. *)

Úgy hiszem, a' Bihar vármegyei bakator fürtökböli must kora kifejlődése, valamint kitűnő szép szine miatt — eperhez hasonló szagával — a' pezsgőbor készítésére leginkább alkalmas lenne. Az érmelléki borok kitűnő szeszerejök mellett is a' szelídebb borok közé tartoznak, és pezsgő bornak annál alkalmatosabbak lennének, minthogy ezen pezsgő tulajdonok bizonyos ideig ó korukban is megmarad mint tudva vagyon.

Ha majd egykor a' dinka, a' jó nemes, és a' fekete portugalliai (lásd a' 9ik lapot) szőllőhegyeinkben is közönségesebbekké lesznek, akkor pezsgő-borunk javítására szolgáló fürtökben még inkább válogathatunk. A' Bánátban p. o. a' Ruzsa keves vörös muskatállyal és fehér kecskecsűvel mértékletesen elegyítve ajánlható pezsgőt adna, és alkalmasint a' formint is használható lenne, de minek még elébb tapasztalás által kell bebizonyosodnia.

Különben a' fürtök szedésénél soha sem kell megfelejtkeznünk arról, hogy ezek csak a' hegyekből sze-

---

*) Ez ugyanazon muskatály, melly a' 23-ik lapon már leiratott.

Hogy ugyanezen muskatály (és alkalmasint nem más) volt már 17-ik századnak második felében ama híres Abraham a' Sancta Clara egyházi szónok, előtt ismeretes Bécsben, munkájában előforduló e' következő verse bizonyítja

Én reám a' pinczémben vár
Legkellőbb szerelmesem
A' ki faköpenyegben jár,
'S muskatálynak nevezem.

dessenek, mert egy bor sem nyúlósodik meg olly hamar, mint a' pezsgő, ez pedig annál inkább, minél kövérebb 's nedvesebb helyről szedettek a' fürtök.

Azt mondottam, hogy a' Franczíák a' pezsgőbor készítésére nagyobb részént kék fürtöket fordítnak, és minden könyvek, 's folyóiratok, mellyek e' tárgy fölött újabb adatokat nyújtanak, arra mutatnak, hogy a' kék fürtöket csak fejérebb nedvök miatt használják. Véleményem szerint ennek oka nem annyira a' szinen, mint inkább a' fürtök leve kedvesebb és kellemesebb ízén alapúl, melly ezen tekintetben különös jelességű. Magyarországban a' tapasztalás azt tanítja, 's könnyen gondolhatni, hogy a' természet amott is épen úgy működik.

Nem kételkedem tehát, hogy ha Magyarországban is a' pezsgőbor készítésére szinte kék fürtök használtatnának, az azokból készült pezsgő hasonló jó tulajdonnal birna.

Mindenek előtt szükséges, hogy a' későn érő fejér fürtök, valamint azok is, mellyekben a' savany előkelőleg mutatkozik, elválasztassanak, mert semmi sem árt annyira a' pezgő jó ízének, mint az éretlen és fanyar szőllő. Egy éretlen fanyar fürt tíz jót és édeset ront, sőt a' czúkornak legnagyobb adagja sem képes az illy szembetűnő savany ízét elnyomni. Az pedig magában is értetődik, hogy a' nálunk legbővetben ültetett zöld muskatály, magyarka 's efféle szőllőnemeink, nem tartósok de nyúlósodásra hajlandók lévén, olly nemes ital készítésére épen nem alkalmasok.

Ha az ember a' fölhozott szabályokat megtartotta, vagy is a' fürtök válogatása tervét, a' mennyiben azt valamelly tájon található nemes fajak engedik, megfontolta, következik

b)

A' fürtöknek annak idejébeni megszedése és gyors megszűrése.

Ehez mint múlhatatlan feltétel járúl a' fürtök tökéletes megérése, és az aszú szöllőszemnek külön választása. *)

Ha pedig valamelly esztendőbéli viszonyok a' fürtök teljes megérését akadályoztatnak, magában is értetődik; hogy akkor a' pezsgő készitésére számot sem tarthatni, 's hiszem is erősen, hogy az 1837ik évi savanyú bortermést pezsgőre fordítni akarni eszébe senkinek sem juta.

A' mellett, a' mint emlitettem, arra is szükséges figyelmezni, hogy minden rothadt szemek elmellőztessenek, mert a' rothadt bogyók romlott héjjai a' bort könnyen élénkebb szinnel festenék, 's néha meg is nyálkásítanák.

Német és Franczia országban már rég bévett szokás az e' czélra fordítandó fürtöket napkölte előtt megszedni, míg a' harmat a' szöllőgerezdeken van. Oka ennek csak az, hogy hívesebb mérsékletű mustot nyerjenek, 's ez által annak kora forrását elkerüljék. Hogy erre nálunk még inkább figyelni kellene, kitetszik abból, mivel tudjuk, hogy meleg napfénnyel nálunk a' must azonnal forrni kezd. A' harmat, mellyet a' fürtökkel szedünk, azon hasznot is teszi, hogy a' fürtjeinkben lévő nagy mennyiségű czukoranyagot, 's így az által a' forrás alatt abból fejlödö szeszt mérsékeli. Ezen harmat légkörünknek legtisztább vizpárája lévén, úgy tekintethetik mint legkivántabb pótlékrésze a' mustnak miért is sokkal tanácsosabb olly napokon, mellyeken harmat nincs, a' szedést el nem kezdeni.

A' külföldiek minden nemü szöllőfürtöket külön szokták szedni, és így sajtolván forrni is szinte külön

*) A' mint tudva van, az elérett szöllő mustja pezsgőbornak nem alkalmatos.

hagyják, a' mi azonban csak gyármüködésekben, nem pedig egyes ember öngyönyörködtetésére szolgáló kisebb mennyiségü pezsgő készitésére alkalmaztatható.

Mihelyt a' fürtök megszedettek, azok kosarakban vagy puttonokban haza vitetvén, úgy a' mint leszedettek, sajtó alatt könnyűded és lassankinti nyomás által csak addig nyomatnak, míg hihetni, hogy még a' gerézdek és héjjak alkotó fanyar részei bele nem nyomatnak. Ezt leginkább a' kék fürtöknél figyelembe venni szükséges, mert nagyobb nyomással a' sejtszövetre több erő hatván ennek következésében könynyen valami kevés festékanyag bontakozhatik ki. *)

Meg lévén a' must, következik

c)

A' mustnak minden nyálkás részektől kéngőz általi megtisztázása, és forráshoz való elkészitése.

Egy a' must mennyiségéhez arányzott hordónak, mellyben az ahoz megkivántató kénkő elégett már, készen kell tartatni. Legalkalmatosabb ahoz egy új, tökéletesen borszinűre csinált hordó. Egy akós hordó két hüvelk hosszaságú kénkő lemezt kiván, millyen a' kalmároknál font számra árultatik **)

A' kénzett hordó a' borházban hívesebb helyre tétetik és musttal egészen megtöltetvén, szája erősen bédugatik. A' kénezés egyedül arra való, hogy a'

---

*) A' francziák pontosan és gondosan tett tapasztalásaiból az sült ki, hogy pezsgő készitésre azon must legalkalmatosabb, mellyben a' czukormérő 10 fokot mutat, ha több benne a' czukor, vízzel fölereszteessék, ha pedig kevesebb, czukorral pótoltassék ki. Ezen körülmény további figyelemre igen is méltó.

**) Öt akós hordóra egy egész metszet lemez, tizakósra tehát két lemez szükséges.

következő forrást meggátolja 's ez által a' must minden nyálkás és kivonható anyagok leülesztésére időt nyerjen. Minekutánna három négy nap múlva a' must vízvilágos, seprejéről lehúzatik, ez pedig hegyes zacskón áltszűrés által szüretik, hogy tisztája szinte kivétessék.

Minthogy pedig legfőkép szükséges, hogy a' mustból elején mindjárt minden tisztátalanság elválasztassék, melly egyébkint később a' borban szokott leüllepedni, azért a' mustnak kéngőzősítései már a' legelső 's legfontosabb tisztázásnak tekinthetni.

Minekutánna a' hordó kitisztittatott, a' tiszta világos must ismét belétöltetik, szája pedig nyitva hagyatik mind addig, még a' forrás első jelei nem mutatkoznak, a' mit a' lég mérsékletéhez képest 6 vagy 10 nap alatt felszálló légbuborékokról lehet észre venni. A' hordó száj nyitvahagyása azt eszközli, hogy a' mustból a' kénszesz kiszabadúlván, elrepűl, 's egyszersmind a' lég hozzá járúlása által a' forrás hamarébb elkezdődik. Mihelyest ennek első jelei mutatkoznak, a' hordó pinczébe vitetik, és szájára pezsgódugó alkalmaztatik. Ezen dugó fahengert képez, melly hosszában átfúrva vagyon, hogy felső nyílásába a' lyuknak üvegcső alkalmaztathassék. Ezen üvegcső foglalócsőnek neveztetik, millyen a' patikákban is van.

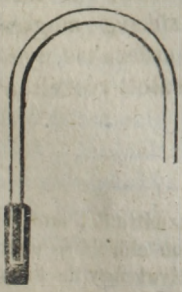

1. rajz.

a' pezsgődugó idomát mutatja, mellybe már az üvegcső be van helyeztetve.

Minekelőtte ezen készület használtatnék, a' ne talán nagyon tele hordóból egy kevés must kiszívatik, hogy üresség legyen benne, mivel a' mint tudva vagyon, minden éledő hig-

ság kitódul. A' forrás-készületekhez *) egy vízzel telt edény helyheztetik olly magasra alkalmaztatván, hogy az üvegcsőnek kurtább szára legalább 2 hüvelknyire nyúljék a' víz alá.

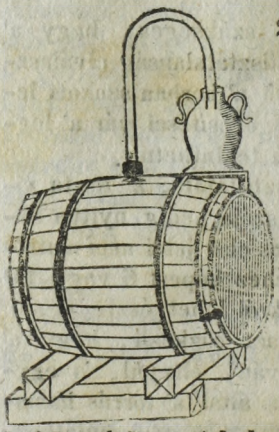

2. rajz.

az egész készületet világosan előterjeszti.

A' hordó szája, mellybe a' pezsgődugó alkalmaztatik, kerek legyen, a' belé alkalmaztatott dugó pedig olvasztott viasszal vagy agyaggal jól bemázoltassék, 's ugyan ezen gondosság szükséges az üvegcső alkalmaztatása helyén is.

Az így elzárt, 's a' lég befolyasától ment helyen 5—6 hét alatt a' must forrása végbe megy, mellynek lefolyása alatt a' szénszavas szesz szakadatlan kifejlődését tapasztalhatni, melly az üvegcsőn általüzetvén, a' víz szinére emelkedik, hol elpukkanó buborékokban repül el, 's ezeknek lassankinti fogyta, végre a' légkifejlődésnek egészleni elmaradása a' forrás vegbementét jelenti. A' forrás időszaka folyamatját mindennap szükség megtekinteni, 's ha talán a' széngőzös szesz, erőszakos nyomása más útat akarna nyitni, öszveeresztett részeit a' készületnek épségben kell tartani.

---

*) Ha a' forráshoz is ugyanazon hordó használtatik, mellyben a' must tisztázás végett volt, ezen előrelátás nem szükséges, mert a' seprő eltávoztatásával úgy is üres hely marad.

Ezen alkalommal meg kell elöznöm némellyeknek a' belli gyanúját, kik a' nélkűl is minden újitásoknak ellenségei lévén, mindazon talán gyakran csak képzelt kellemetlenségeket is, mellyeket némelly belföldi pezsgők ivása közben tapasztaltaknak állítanak, az első és egyedűli must kénezésnek szeretik tulajdonítni.

Az ugyan igaz, hogy a' kiforrott mustnak felesleges kénezése kábító erejével az ember egésségére kártékonyul hat, de máskép van a' musttal, itt a' kéngőz csak forrás elleni óvószer, melly a' mustnak seprejéröl lehúzásakor többnyire elszáll, a' mi pedig megmaradt forrás ideje alatt a' vezetőcsőn kiűzetik. A' bornak tiszta izéröl meggyőződketik az ember ha kiforrása tán mindjárt megkóstolja.

Sokan azon vélekedéssel voltak, hogy a' Franciák titkos szerrel bírnak, mellyel a' mustnak pezsgő forrását egyszerre korlátozzák, 's hogy bizonyos mennyiségű fojtósavat pezsgőjökben visszatartsanak; pedig nem úgy van. A' must első forrásának meg kell történni, mert ha az ember a' csak félig forrott mustot, ismételt kénezéssel, hideggel vagy egyéb mesterséggel megtartani, azután tisztázni, és palaczkokba húzni akarná, az volna bizonyos következése, hogy a' fojtósavnak bősége miatt minden palaczkok szétpattannának. Ama' kénkövel tisztázott, durva seprejéröl lehúzott és zárt helyen lassankinti forrásnak hagyott must kevéssé édes is marad, minthogy forrást eszközlő állomány részeitöl megfosztott állapotjában borrá nem változhatik.

Csak azon borok, mellyeknek lássú források néha több hónapokig is eltart, mint a' kénezett musttal történik, lesznek úgy pezsgők mint kivántatik, ha idejében palaczkokba húzatnak, és legszorosabb értelemben csak illy borok birhatnak pezsgő tulajdonnal. A' pezsgő hibás készitésit arról ismerhetni meg, hogy a' palaczk kinyitásakor a' bor erőszakosan kilövelvén a' palaczk száját fölülhaladja.

A' pezsgőt élesztő fojtó savnak csak annak kell lenni, melly abból a' későbbi forrás alkalmával fejlődik ki legfeljebb czukorpótlékkal szabad öregbíteni, a' mennyire az azon évi bortermés megkívánja *)

Minthogy a' must forrása hosszabb ideig tart, tanácsosabb azt, mint mondtam, a' pinczében csendes helyen végbe menni hagyni, mert a' változó, de főkép az őszi hives idő a' borházban könnyen megháborítná.

Meg lévén már a' pezsgő készítéséhez alkalmatos bor, következik

d)

Annak tisztázása és világositása.

Ha a' bor már kiforrott, következőleg a' viz szinén már légbuborékok nem mutatkoznak, a' mi többnyire December végén történik, akkor a' majd majd beérkező utóforrás megállapitására az üvegcsőt elmellőzni, a' bort más tiszta hordóba lehúzni, és a' bor minden belső mozgásának elhárítására a' pinczébe hideg helyre kell tenni, csak ez ollyan ne legyen, hol a' bor könnyen megfagyhatna

Igy lévén a' bor, annak világositásához kell fogni, a' mi vizahólyaggal vagy franczia kocsonyával történik.

---

*) Franczia ország némelly vidékein, de főkép Jura-Departementben, a' kéngöz használása nem divatozik, hanem e'kép eszközlik a' must forrását.

A' must a' légmérséklethez képest 24—36 egész 48 óráig nyilt kádban hagyatik, hogy a' legdurvább tisziátalán részek elváljanak, mellyek a' forrás időszaka beérkezésével a' must színére emelkednek föl, hol hártyát képeznek, mellyet a' nélkül még is, hogy a' tökéletes forrás bé váratnék, mennél vastagabbá válni kell hagyni. Ezután a' must lehúzattatik, a' hártya félrevettetvén ismét a' kádba visszatöltetik, hogy új

Egy akó borra $\frac{1}{4}$ lat vizahólyag elegendő. A' bortisztázás módját előadnom már szükségtelen, minthogy annak minden műfogásait ezen folyó iratnak első füzetében 94 lapon körülményesen előladtam oda útasítom tehát olvasóimat

A' kinek módjában vagyon valódi franczia korsonyára szert tenni (Pesten több füszeres kereskedőnél három pp. forintért fontját megkáphatni) az a' tisztázásnál azt nyeri, hogy az a' vízben hamarébb és könnyebben felolvad, de főkép azt, hogy a' képzett salak jobban megfenekűl.

A' kocsonyávali tiztázás módja következendő:

Vesz az ember egy akóra 1 lat kocsonyát, széttördeli apró darabokra, mellyeket mázos edénybe tévén 1 messzely forró vízzel feltölt és addig kever, míg a' kocsonya felolvadt. Ha a' felolvadás így nem elég hamar történnék, az edényt parázs tűzre teszi, melly felett szüntelen keverven azonnal felolvad. Ezen olvadékot negyed akós dézsába kell tölteni, és kevés bort rá öntvén, nyír seprővel vagy főzőkanállal mind addig keverni, mig tajtékozni nem kezd, akkor a' szünteleni keverés alatt lassankint kell bort hozzá adni, míg az edény majd nem megtelik. Ezen keverék a' hordóba visszaöntetik, és pálczával jól elkevertetik, hogy a' tisztázó szer a' borral egy formán elegyedve legyen. Minthogy pedig ezen bánásmód közben a' borból sok tajték válik, melly a' hordók megtöltését igen nehezíti,

---

hártyát képezzen, azután ismét lehúzattatik, 's ez háromszor négyszer ismételtetik, míg a' forrás nagyobb része elmúlván, vízfolyó nem lessz; most hordóba töltetik, mellyben forrását folytatván azt el is végezze. De minthogy ezen bánásmód nagy vigyázatot kíván, és nagy bajjal van egybekötve én a' kéngőz alkalmaztatását terjesztettem elő, mivel ez minden egyéb baj nélkül hamarébb a' czélhoz vezet.

azért egy bodnár kótissal a' hordó fenekét mind addig kopogtatni és megmeg tölteni kell, míg a' tiszta bor a' hordó szájáig nem ér, ekkor az jól bévéretik, és 10—12 napig nyúgodni hagyatik, melly idő alatt a' bor tökéletesen megtisztúl.

Semmit sem kell most késni a' megtisztúlt bornak salakjáról mentűl előbbi palaczkokba való lehúzásával; ezek pedig legalkalmasabbak, úgy mint e' folyóiratnak második füzetében 51 lapon a' hozzájok való készülettel együtt leírtam. Ezekből azon haszon keletkezik, hogy bennek a' bor színét legjobban megítélhetni.

Itt van ekkor azaz időpont, mellyben a' bornak úgy szóllván azt az édességet, és kellemet adjuk meg, melylyet a' pezsgőben annak ivásakor ízlelünk.

Kessler G. C. úr, ki több évekig Rheimsben Franczia országban lakott, és 1810dik esztendőtől 1826ikig ott egy pezsgő műintézetet mint részvényes igazgatott, 's néhány évek előtt Würtembergországi Eszlingenben tulajdon gyárt állitott fel, a' pezsgők' édesítése tekintetében Dingler politechniai Journaljában azt mondja: „Mindenféle jó és rosz borokból lehet ugyan pezsgőt készitni, de annak tüzét, ingerét, zamatját, jóizét és színét pótolni semmikép sem. Rossz bortermő esztendőben minden czukor pótlék mellett is, mellyet a' pezsgőnek adnak, és adni szükséges, a' pezsgő is rosz lesz, mert a' pezsgés által annak természeti czukor állománya felszívódik és az által a' legjobb esztendőkben is kevésbé édes lessz a' bor."

Ezen elég világos nyilatkoztatásból könnyen érthetni, hogy édesítés nélkűl pezsgőt készitni nem lehet, azért hasonló czélhoz hasonló eszközöket fordítsunk.

Ezen tekintetben legtöbb függ inkább vagy kevésbé kedvező esztendőktől.

Ha a' fürtök szedéskor tökéletesen érettek és egésségesek voltak, akkor a' fentebb érintett forrás által a' borban megmaradt czukorrészek mellett egy

palaczk bor édesítésére 2 lat czúkor elegendő, különben 3, sőt néha 4 lat is szükséges.

Azért a' megtöltendő palaczkok számához valamint a' bor nagyobb vagy kisebb mértékbeni édességéhez képest a' szükséges czukor mennyiség, melly a' borba két időszakaszban, felében t. i. a' tisztázás után, más felében pedig palaczkokba húzásakor adatik, előre felszamíttassék.

Legjobb a' czukrot vízben tüz felett felolvasztani és szörp alakban a' borral elegyíteni, mert igy egyformábban történik az elegyedés.

Már kevés napok múlva meglátszik, meg van é a' bornak azon színe, milly ennek a' palaczkba húzott borban kell lenni: még is mindíg tanácsosabb azokkal a' második tisztázást is végbe vinni, és valóban a' fáradság, mellyet ezen munka' ismétlésére fordít az ember, a' későbbi gondnál, midőn palaczkokra húzatott, megjutalmaztatik. A' legtöbb belőle áradó haszon az, hogy a' beérkező forrás ideje alatt a' pinczében annál kevesebb palaczkok pattannak szét, minél tisztább volt azoknak tölteléke.

Ha a' bor nagyobb palaczkokba húzatott le, akkor a' második tisztázás azokban épen úgy történhetik, a' mint az a' második kötetben 52—53 lapon elő vagyon adva, mindazáltal a' csutkafőzet elmellőzésével, melly ott mint forrást eszközlő szer ajánltatott.

Legalkalmatosabb idő palaczkok megtöltésére vélekedésem szerint Marczius és Aprilis hónapok, minek-előtte a' szőllőtők fakadni kezdettek, ekkor többnyire közönségesen a' bortisztázással is készen az ember.

Micsoda készület kivántatik a' pezsgőbor palaczkokhoz, miképen kell a' borlehúzással bánni, hogy kelljen a' palaczk bédugást, ledrótozást, beszurkozást végbe vinni, az is mind előadatik ezen folyóirat második füzetében 51—58 lapig, 's itt annak ismétlésére szükség nincs.

Csak a' másodszori czukorpótlékról melly a' palaczkokba, a' szükséghez képest adatik, 's tulajdon elkészítést kiván, akarok említést tenni. A' kiszámitott mennyiségü darabokra törött czukor tudniillik czinezett üstbe tétetik, 's két font czukorra 2 messzely viz töltetik, e'hez egy csészében fözökalánnal vagy veszszövel habbá vert tojásfejére adatván. A' czukor azután tüzre tétetik és szünetleni keverés mellett felforraltatik, melly alkalommal a' tojásfejér minden szemetet a' higságból felvévén mint taplónemü hab fennúszkál. A' szörp flanélon átszüretik és használatra palaczkban tartatik. Mikor aztán a' palaczkok megtöltetnek a' kiszámitandó mennyiséghez képest, egy vagy két kalán szörp adatik minden palaczkba, melly azután megtöltetik.

Franczia és Németországban, sőt Pozsonyban is vörös pezsgőt készitnek, melly szinte sok barátokra talált. A' készitésbeli különbség abban áll, hogy ehez csupán kék fürtök szedetnek, kádban megtöretnek, megcsomoszoltatnak, és a' szőllőlé nehány órákig törkölyén hagyatik, hogy a' musttal több festő anyag elegyüljön. Ezen setét vörös szine a' mustnak a' következő kénezés alkalmával ugyan eltünik és vizfejérségü lesz, de további forrás alatt ismét fakó borunk rózsa szinü alakjában tünik fel. Azért kereskedésben csak rózsa szinü pezsgők jönnek elő.

A' palaczkok megtöltve, bédugva, lekötve, és bészurkozva lévén, a' pinczébe, valamelly csendes helyre, következő renddel rakatnak.

A' pincze faltövében a' palaczkok közvetetlenül dugóikkal a' fal felé fordítva egymás mellé fektettetnek, és fekvésöknek kivántató feszessége okáért a' palaczkok nyakai alá léczek alkalmaztatnak. Minden e' sorbéli palaczk ezen fölül öblének mind a' két felén földbe vert ékkel erösittetik meg fekvésében, hova mintegy beszoritva helyheztetik. A' második rétegnek he-

lyezete megfordítva vagyon. Ebben a' palaczkok dereka amazoknak a' nyakán fekszik, 's nyakaik alá szinte lécz alkalmaztatik. Ezen mód szerint rendeztetnek a' palaczkok felváltva és ellenkező fekvésben 5 egész 6 láb magasságig, mindenütt a' hol nagyobb pezsgőborgyárok találtatnak, miből azon kényelmesség ered, hogy az ember egyik vagy másik palaczkot, mellynek nyaka a' fal felé fordítva van, vizsgálás végett kiveheti és helyére ismét vissza teheti. Ezen helyezetben maradnak a' palaczkok a' legközelebb télig.

Nem ok nélkűl való vélekedés az, hogy minden működésre, melly ezen kényes pezsgővel történik a' legnagyobb vigyázatot kell fordítani, ha az ember azt akarja elérni, hogy a' palaczkok se pattanjanak el, a' pezsgőbor is elegendőkép gyönkyözzön. A' palaczkok szétpattanása tulajdonkép azon veszedelmes időszakban történik, melly ezen bornak árát emeli. Közönségesen a' forró nyári hónapokban történik, midőn a' légkör melegebb mérsékménye a' pinczékbe is béhat. Ennek emellőzésére tehát a' palaczkok fölébe nedves homok töltetik; sőt gyakrabban hideg vízzel meg is öntöztetnek.

Hogy az e' czélra készített, és az esztendő megkivántató idején töltött bor pezsgő lesz, a' mi a' lassú forrással is, mellyen a' zajos forrásután minden bornak keresztűl kell menni, összeköttetésben vagyon, a' tapasztalás tanítja, de hogy a' fojtósavas lég sebes és bolyongós kifejlődését 's ez okozta megrepedését a' palaczkoknak, mi által lehetne elkerűlni, eddig a' gyárosoknál tudva nincsen, és Bronner Németországi szőllőművelésének 4-ik füzetében azt bizonyítja, hogy Francziaországnak évenkénti e'béli kárát általában 15—20 pr Ctig lehet számítni.

E' végre Franczia és Németországban a' gyárintézeteknél, különbféle mérsékményü pinczéken kívűl még nyílt szellős helyek is használtatnak, mivel a' fő dolog abban áll, hogy a' bornak kifejlődése különböző

időszakaiban olly mérséklet adassék, a' millyen akkor szükséges. — Úgy például, a' pezsgés ideje alatt nem hasznos a' híves hely, azon időben pedig, mellyben a' palaczk elpattanásától félhetni, a' meleg mérsékmény igen káros volna. Tehát csak a' bornak egy helyről a' másikra való áttételével, mint azt az esztendő része kivánja, segíthet magán az ember. — Kisebb házi készületeknél a' palaczkokat leghívesebb helyen a' pinczében lehet hagyni, azért a' forrás még is bizonyosan béköszönt, ha mindjárt ez egy vagy két hónappal néha későbben történik is meg.

Tavasz, és télközti időben, mikor a' palaczkok a' homokban nyugton feküsznek, a' fekvő palaczknak alsó oldalán salakforma üllepedés feneklik le, mint az allományrészek belső leszállásának következménye, melly zavarulást minden szeszes forrásnál tapasztalhatni. Csak ezen salak eltávoztatásával nyeri meg a' pezsgő igazi szinét és belső értékét, de ezen munkához nagy ügyesség kivántatik, és különösen gyakorlott kéz, minthogy elébb lassankinti forgatás, azután rázás által szabadul el csak a' salak a' palaczk oldalától és száll a' dugóhoz, a' mi 10—12 napot kiván.

Ezen időközben a' palaczkok átfurkált táblákban szájjal lefordíttatnak. Ekkor megnyittatik a' palaczk, 's a' salak, és véle egy kevés bor is kiloccsan. Gyors megforditása a' palaczknak, és szája befogása a' bornak több kifolyását hátráltatják. Az ezen működés által okozott ürességet azon esetben, ha a' pezsgő nem volna eléggé édes, czukros borral kell megtölteni.

Ezen néha két izben is megújítandó tisztázás a' legnehezebb és valóban legkedvetlenitőbb a' pezsgőbor készítésében, melly sokakat tőle elidegenít 's azt látjuk, hogy a' pezsgő készítése inkább gyárba tartozik, hol már kitanitott emberek vannak, kiknek kezeikben a' butelliák tízszer, tizenkétszer mennek keresztül; mi mellett azon tulajdon körülmény érdemel

tekintetet, hogy arra csak több évi tapasztalás vezethet, minthogy, ha rendes arányú pezsgést akarunk eszközölni, a' bánásmódnak mindig az esztendő részei' különbözö mérsékményéhez, és a' bor' természetéhez, melly mindegyik tájék, és esztendő által tulajdonkép bélyegeztetik, kell alkalmaztatva lennie.

Ha ki még is a' társas élet' gyönyöriért, maga háza' számára, egy pár akó mustot akar nélkülezni, és kedves pezsgö italt készítni, a' ki továbbá asztali társaival egyetértöleg a' gyöngyözö nektárral tölt poharat, ha bár egy kissé elszállt világossága mellett is éljenezve üti össze, mindenkor több élet-vidám pillanatokat talál a' mellett, mint a' korcsmabeli nehéz italú bor mellett, mert a' pezsgöbor a' vigtársaság, vidor kedv, és szerelem' legdrágább itala.

A' jó bortermö esztendökben leginkább sikerült pezsgöt készítenem, mellynek elegendö világossága mellett tisztázásra szüksége nem volt; innen úgy hiszem, mindenki illy kedvezö czélt érthetne, ha a' fürtök' kiválogatására különös szorgalmát fordítná, és a' bort nem hamarébb húzná palaczkokra, mintsem elég 's tökéletes tiszta lenne. Azért szabtam ki a' második tisztázáshoz szükséges czukor adagot, mivel azt gondoltam, hogy a' tisztázást megkimélhetni. *)

Záradékul még különösen vonzó illatjáról kell említést tennem a' champagnei és német pezsgö boroknak. Igaz, hogy több fajú nemes fürtök vannak, mellyekböl elöbb vagy késöbb a' kiforrás után tulajdon jó szag fejlödik ki, de a' champagnei pezsgöben ez valami különös, mellyet talán semmi fürt nem adhat, azért mondja Brenner is a' pezsgö' készítéséröl irt munkácskájában, hogy „bármilly sokat tegyen is

*) A' pezsgö fabrikákban a' bornak csak első tisztázás után adnak kevés czukrot, a' többi adagot pedig kevéssel az elküldés elött.

a' czukor a' bor' nemesitésére, de ha bár legpompásabban pezseg is, a' zamat gyakran hibázik a' fiatal borban. Ezt kipótolhatni, ha az ember egy lat örvény-gyökeret (Inula Helenium) vesz, mellyhez a' legegésségesebb darabokat választván, apróra öszvevagdalja, vászon zacskóba bévarja, és midőn a' czukrot forralja, e' közé az üstbe veti, honnan $\frac{1}{4}$ óra mulva, egy kevéssé kinyomván, kiveszi. Ezen forrázat az úgy nevezett finom folyadékot teszi, melly nem csak zamatot, de különös jó ízt is ád. Ezen folyadék' készitése Champagneban nagy titok, mellyet minden pezsgőkészitő a' legnagyobb ovakodással használ, 's innen van, hogy azok, kik ezen finom folyadék' készitését legjobban értik, és az arányt mindenkor a' legjobban találják el, legtöbb hasznot aratnak." Egy lat örvény-gyökeret 30 font czukorra ajánl venni Brenner.

Úgy tetszik, hogy a' francziák, valamint a' németek is olly segéd eszközöket használnak, mellyek árthatlan pótlékok lévén, az ital' becsét és ízét igen emelik; de vallyon az örvény-gyökér foglalja-e magában azon tulajdonokat, mellyek a' champagnei bort olly kedvessé teszik, kételkedem, ha csak az nem áll, hogy déli éghajlat alatt ezen növény jobb tulajdonú mint a' mi éghajlatunk alatt. Ebbéli próbák engemet ki nem elégitettek.

Több alkalommal voltak champagnei pezsgők kezemben, mellyekből a' hires franczia égett-bor' (Coniak) zamatja tünt ki; innen azt lehet valószinűleg gyanítani, hogy azt több helyeken használják, leginkább pedig ott, hol a' bornak több szeszre van szüksége 's úgy magyarázzák, hogy ezen szert mint utópótlékot lehet tekinteni, mellyel a' bornak a' palaczkokbani erőszakos forrása gátoltatik; de kétségkivüli dolog, hogy a' jó íz adása miatt történik, mellyet a' kellemes zamatú fűszerekkel lepárolt égett-

bor az ember' szájában okoz és az izlésnek, hogy úgy mondjam, kedveskedik. Ezen szesz-pótlék nálunk nem tanácsos, mert ha a' magyar pezsgőt a' franczia szelíd pezsgő' kedves alakjával akarnók felruházni, szeszét inkább kevesíteni kellene, mint nevelni.

A' ki a' fürtök' válogatásakor azokhoz negyedrészben tökéletesen megért sárfejért, vörös muskatályt vagy bakatort vesz, pezsgőjével minden bizonnyal megelégedhetik. Már az első buzogó forrás után ezen akármellyik borból olly kitűnő kedves zamat fejlődik ki, hogy bármilly egyéb fűszerekkeli pótlékot nélkülezhetni. Mi tehát a' honunkban lévő természet' ajándékával elégedjünk meg, hogy a' magyar pezsgő' ellenségeinek, minket zagyválással kárhoztatni, alkalmat ne nyújtsunk; ha majd a' francziák' titkaiba béhatunk és tapasztalásból tudni fogjuk, hogy ők irásaikban jobb készítés módra tanítnak, még akkor is lesz időnk példáikat követni.

Így annyit mondtam a' mennyit tudok, bár mások is közlenék e' részbeni tapasztalásaikat, mert csak az az emberbarát és hazafi, ki ha mi jobbat akár szorgalom akár mély bélátásból vagy történetből tud, közjóra fordítja, közhirre bocsátja.

Mennyire lett a' champagnei bor az egész világnak legkedvesebb italává és melly kiterjedésü lehessen az avvali kereskedés, Brenner szőlőművelése' 4-ik füzetének 199 lapjából érthetni, hol egy jegyzékben azt mondja: „A' köz hírlapok szerint, az 1834ik éven Franczia ország ban készült pezsgők' öszvesége 14,100,000 palaczkokra megy.“

Mint az utazók' közhireszteléséből hallani, már a' francziák kezdenek ó borból is pezsgőt készíteni, hogy a' nagy fáradsággal egybekötött palaczkból palaczkba való szürögetéstől mentekké legyenek. Ha ezen úton tökéletesen czélt érthetni, akkor sok időt és fáradságot gazdálkodik meg az ember.

§. III.

Néhány észrevételek a' fürtökkeli curáról.

Elejétől fogva, az idő' és az orvosok' minősége szerint, különbféle gyógymódok használtattak, az uralkodó különböző rendszertől függők, mellyek ismét az idő' szelleme és nevezetesen a' bölcselkedés' állásfokától módosítattak.

Úgy tanultuk a' villány, mágnes, lég, savó és vízgyógymódokat ismerni, mellyeknek utóbbika újabb időkben olly magasztalások közt lépett föl, mintha minden egyéb gyógymódokat hullámikba akarna temetni.

Az e' tárgy feletti sok nyomtatott iratoknak a' szőlőmüveseket el kellett ijeszteni, hogy ezen gyógymód' közönséges elterjedése miatt a' borivók' száma mindig kisebbedni, és ez által természetesen a' borok' ára is alább fog szállani. De már nyúgodtak lehetünk, mert annyi magasztalások és a' vízgyógymód' elterjedése mellett is, annak a' szőllőmüvelésre káros befolyását még nem tapasztaltuk; az pedig, mellyet a' borkereskedésben veszünk észre, inkább a' kereskedési közönséges, káros viszonyokon alapul. Bacchus még mindig talál hív tisztelőkre, valamint ez előtt, 's ezek bizonyosan minden igyekezetöket oda forditandják, hogy trónja' oszlopai meg ne rázattassanak. És épen most, midőn egy felől a' víz' Panaceának, a' test' minden bajaitól megóvó szernek magasztaltatik, azt találja az ember más felől, hogy a' szőllőtőke sok ugyan olly nyavalya ellen, mellyeknek a' víz által a' leg-

gyökeresebben kellene orvosoltatniok, a' legjobb gyógyszert nyujtja.

Külföldön tudniillik, leginkább pedig Német- és Francziaországban, több évek óta használják a' fürtökkeli gyógymódot többféle bajokban, és sokszor a' legjobb kimenettel. Esztendőről esztendőre mindíg inkább tanúljuk a' szőllő' orvosi erejét ismerni és becsülni. Idegenek is ollyan országokból, mellyekben szőllő nem tenyészik, mennek hozzájok a' szőllőgyógymódot használni. Már orvosok is igen gyakran ajánlják azt betegeiknek, olly nyavalyákban, mellyekben a' vér nagy lázzadásban van és vérfolyásokra vagy sorvadásra való hajlandósággal párosult; továbbá olly bajokban, mellyekben az epe' elválasztása szükséges, alhas, és máj-dugulásokban és kivált evvel egybekötött aranyeres szenvedésekben, lépkórságban, szívnyavalyákban és némelly más idült bajokban. Ezen nyavalyákban a' fürt-gyógymódtól annál inkább lehet orvoslást várni, mennél rosszabb állapotban van a' vérrendszer, és hathatós oszlató gyógyszerek nem alkalmazhatók. Úgy szinte a' sülyben, vérhasban, görcsös vizellésben és a' mell' műszerének ingerült állapotjában, melly utólsó esetben leginkább az asszuszőllő hasznos.

Ennyi sok nyavalya ellen a' szőllőben hathatós orvosi szert találunk. Mennyivel gyarapodhatnék az azokbóli haszon, ha minden szőllőfajnak különös tulajdonit 's ezektől függő működését bővebben megvizsgálnók és próbálnók. Mert noha minden szőllőfajnak általánosan véve, egy alkotó része van, ennek idomzata még is minden fajban különböző, következőleg hatása sem minden fürtnemnek egyforma. Általánosan mindnyája szelíden táplál, hűt, és gyengén, néha pedig erősen oszlatja és vékonyítja a' vért. Nyilván van, hogy azon fürtök, mellyek az egésséges testben különbféle változásokat hoznak elő, ezeket teszik a' beteges testben is. Egészen másképp kell a' fejér szől-

lőnek, melly egésséges emberben hasmenést okoz, működni, mint a' kék fürtöknek, mellyeknek szinanyaga fanyar, öszvehúzó tulajdonnal bír. De ezt bővebben fürkészni az orvosok' dolga. Mi csak kevés adatokra vagyunk korlátozva, 's csak azt akarjuk figyelembe hozni, hogy a' szőllőfürtök hathatós, kedves és ólcsó gyógyszert nyújtanak sok testi bajok ellen; de mi eddig egészen ismeretlen volt, elannyira, hogy sok ember többször évekig kínoztatott a' legfájdalmasabb nyavalyák álta!, mellyeknek pedig gyógyítására a' szükséges eszköz gyakran kezeiben volt.

Hogy a' szőllőgyógymód hathatós gyógyszert szolgáltat minden feljebb említett bajok ellen, a' külföldieknek több évi tapasztalása tanítja.

Itt talán többen úgy fognak vélekedni, hogy ha a' fürtök ollyan betegeknél, kik azoknak evéséhez nem szoktak, orvoslást eszközölnek is, ez nem sikerül azokon, kik a' szőllőt gyermekségektől fogva legnagyobb mértékben fogyaszták. De azt kell tekintetbe venni, hogy az októl és módtól, mellyre a' szőllő'használátaban figyelmezni kell, legtöbb függ. Ennél is, mint minden egyéb gyógymódnál, a' szabadbani gyakori mozgáson kivül, a' legszorosabb diaetá szükséges, hogy minden, mi kártékonyúl hatna reánk, eltávoztassék. Eleinte csak kevés fürtök adatnak a' betegnek, mellyeknek tökéletesen éretteknek kell lenni, de napról napra nagyobb számmal adatnak, mind addig, míg végre csaknem egyedül azokra korlátozván magát az ember, mellettök legfeljebb egy vagy más könnyű ételt eszik; azután úgy megy lassankint vissza is, mindennap kevesebb fürtöket fogyasztván és több más könnyű tápszereket, míg a' baj tökéletesen el nem háritatott.

Ezen rendesen emelkedő 's majdnem egyebet kizáró használata a' szőllőfürtöknek azt eszközli, hogy azoknál is, kik ahhoz szokvák, gyógyúlást hoz elő.

Minthogy továbbá a' legtöbb és legjobb szöllőültetvények mérsékelt magasságú hegyeken vagy dombokon, következőkép a' legszebb és legegésségesebb helyeken találtatnak, 's minthogy ezen gyógymód a' szabadbani gyakrabbi tartózkodással, 's rendes mozgással van egybekötve, innen természetes, hogy ezen körülmény az egésséget igen előmozdítja. Mert mi vidoríthatja fel jobban egy betegnek lelkét, mint valamelly szép tájéknak gyönyörködtető nézése, a' tiszta légnek élesztő éldelete, és a' szenvedőre olly jótékonyan munkáló falusi mezei csend és nyugalom. Ezen éldelete a' szabad légnek az egésségre és kedvélyre annál jótékonyabban működhetik, minthogy a' szöllőgyógymód az évnek épen azon részére esik, melly jelesebb szöllővidékeinken a' legkedvesebb és legszebb, söt a' tavasznál is sokkal kellemesebb. September és october havakban tudniillik az idő többnyire állandó, a' légmérsékmény tiszta és egyforma gyenge, igen kedves, az ég pedig majdnem mindig derült. 'S mit lehet többet a' gyógyítás' idejéhez kivánni!

Tovább, hogy a' szöllőgyógymód minden egyéb gyógymódoknak legkellemetesebbike, azon senki sem fog kételkedni. Ki nem ennék mindennap számos édes és jó szagú fürtöket! Magok a' gyermekek, kiknek gyakran nehezen és nagy munkával lehet az orvosságot béadni, illyen gyógymódtól nem iszonyodnak. Ha bár a' gyógyítás' vége felé a' betegnek szokatlan mennyiségü fürtöket kell is ennie, az még sem lesz terhére, minthogy lassankénti emelkedés által hozzá szokik, és ezen kizáró használata a' fürtöknek nem sokáig tart, egyébként a' szöllő minden körülmények közt is a' száj'izlését kellemesen ingerli.

De idegenek is, kiknek hazájokban szöllő nem tenyészik, ezen gyógymóddal sehol olcsóbban nem élhetnek mint minálunk, minthogy itt nem csak a' fürtök, de egyéb élelem is, a' legolcsóbb áron szerezhetők.

Azért minden külföldinek, kinek a' szöllögyógymódra van szüksége, szöllöhalmainkat, mint legalkalmasabb helyeket, tiszta lélekismérettel ajánlhatjuk, mivel máshol a' kedvező körülmények sehol sem olly mértékben egyesülvék, főkép őszünk' kellemetessége és tartóssága' tekintetéből. Regényes vidékekben sem szükölködik hazánk, mellyeknél ezen gyógymód a' legjobb sikerrel használtathatik. Ki nem ismeri a' pompás Balaton' mellékét, hol Badacsony, Szent György és Abrahám fekszik; a' regényes vidékét Budának, hol egyszersmind a' két főváros' éldeletében részesülhet, a' tokaji, sopronyi, ruszti és pozsonyi varázs tájékokat, a' Bernátnak és Szeremnek olasz éghajlatát? 's a' t.

De mindenek előtt arra szóllítom fel a' hazámbelieket, hogy ezen hathatós, kellemes és olcsó gyógymódot szorgalmatosan használják. Tegyenek gondosan próbákat, hogy az ahhoz legalkalmatosabb fürtnemeket, 's a' használás' módját kitanúlván, tapasztalásaikat hirlapok által közöljék, 's így valahára az olly közel lévő gyógyszert egyszer már használhassuk és segítséget messze ne keressünk, mellyet közelben jobban és bizonyosabban találhatunk, sem olly kinos nyavalyákkal ne nyomorgattassunk, mellyeknek hathatós gyógyszere kezünkben van, de használni nem tudjuk; hogy a' hozzánk utazó külföldieken is bizonyos és sikeres tanácscsal segíthessünk, 's várakozásukban meg ne csalattassanak és utazásaikat hozzánk ne hijában tegyék: mi pedig ez által is hazánk' és népünk' becsületét megóvjuk.

Csak gondolják meg, melly gazdag forrása nyilnék az egésségnek és jó létnek! Azt a' pénzt, mellyet az utazó idegen betegek, szöllőért és élelemért hazánkba hoznának, nem is akarom számba venni. De arra tekinteni kell, hogy kedvessége, édessége és jótékony hatása szöllőfürtjeinknek az idegeneket ezek'

szüleményének, tudniillik borainknak kóstolgatására, erejök' és egességök' helyre állása után pedig azokkali élésre és hazájokba vitelre is fognák édesgetni; hogy ök illy módon nemes, drága borainkat mindig jobban ismerni, becsúlni és inni tanúlnák elannyira, hogy ez továbbad mindíg inkább keresettebb, híresebb és kiterjedtebb fogna lenni.

Melly fontos következésü lehetne ezen most olly csekélynek tetszö tárgy reánk nézve idövel! —

---

§. IV.

Az 1836-diki bortermő esztendő' leírása, 's az ezen évben gyüjtött tapasztalásoknak, mint a' jövendő korbeli hasonló esetekre figyelmet érdemlő tanuságoknak, kifejtése.

Az 1836-diki esztendőnek, mint a' legmostohábbik' egyikének emlékezete maradand fen a' magyar bortermesztés' évkönyveiben.

A' természeti elemek soha érzékenyebb csapást nem tehetnek bortermő országokon, mint midőn tavaszi fagyásokat okoznak, ollyan időben, mellyben a' gyenge hajtások dermesztő hatásaiknak ellent állni nem képesek. Május' 7-dike, különösen pedig 12-dike, az inség' és mindenfelül hallatszó panasz' napjai voltak az egész országban.

A' csapás Magyarország' legnagyob részét érte, még pedig annyira, hogy a' síkon és hegyen lévő szöllőkertek' összesége, két éjszakai veszélyes hatása által, reménylhető terméseitől megfosztatott, és csak nehány kedvező fekvésű magosabb hegyek voltak képesek, imitt amott a' kártékony hideg' veszélyes munkálatinak ellentállani. Nem elég volt, hogy a' szegény falusi nép, esztendei fáradsága' gyümölcseitől megfosztva látta magát, hanem kénytelen volt azon szomorú sajdításnak is aggódó kebelében helyt adni, hogy a' közelebbi év' szűk áldásait is előre lássa, mellyektől az efféle rombolások után, a' tapasztalás szerint,

rendesen félni lehet: melly félelemnek alapos voltát a' bekövetkezett 1837-dik mostoha esztendő, fájdalom, eléggé bebizonyitotta.

Mindenek a' bortermő hegyekre siettek áldozó csötörtök' reggelén, a' fáradságos szorgalom' holt gyermekeit siratni, vagy a' dúló elemeket átkozni. Egyik, sohajtozások és jajveszékelések közt kiáltja: *minden oda van!* Másik, haragjában és dühében igy szól: *én kapát nem veszek többé kezembe.* A' gyengédebb nőszemély, az aggódó édes anya sirva kérdezi: *hol veszünk kenyeret egész esztendőre?!* — De senki sem képes tanácsolni a' többieket, hogy mi tévők legyenek; mert hiányzanak az efféle esetekbeli tapasztalások a' múlt évekről, főkép pedig azért, mivel az emberek akkor is csak olly keveset tudtak, mint most. Mert ámbár a' tavaszi fagyok a' legnagyobb figyelmet érdemlik, mindazáltal elejitől fogva legkevésbé figyeltek azokra, mivel Magyarország' kedvező éghajlata illynemű pusztitásokat csak nagyobb időközökben tüntet elő. De épen ezen ritkasága az efféle tüneményeknek a' mi hazánkban az általok okozott csapást annyival érezhetőbbé teszi; mivel nálunk a' bortermesztés olly nevezetes és nagy kiterjedésű, hogy több millio ember egyedül és csupán az ezzeli foglalkozásból szerzi élelmét.

De nem csak a' vinczellér volt kénytelen a' jövendőrül aggódni, hanem a' gazdálkodó közönség' más része is napról napra tapasztalta az ujra meg ujra előforduló száraz nyárnak pusztitásait, mellyeknek szomorú emlékezete az 1834-diki esztendőből még most is fájdalommal tölti el szíveinket.

Ezen nyár' rendkivül soká tartó szárazsága volt a' másik csapás, melly ezen év' folytában a' szőlőmivelésre csak nem olly kártékony hatású volt mint a' fagy, és melly ellen a' szegény embereknek, fájdalom, semmi védszerei nincsenek. Mint tudva van, az 1836-diki

esztendő egész Magyarországban — a' felső dunamelléki tájékokat kivévén — más termékekre nézve, is mostoha volt. Csak a' télre való termés volt mindenütt jó és jeles, de a' nyári termékek, kukoricza, burgonya, különösen pedig a' széna hiányzott; a' tisza- és alsó dunamelléki tájékokon, 's ezen tájékbeliek, kik különben Pestet termékekkel elszokták árasztani, kénytelenek voltak most ide jöni, 's azokat itt vásárolni. Mi illyen forma nyárra nem emlékezünk, mert ezen nyáron — mint említők, a' felső dunamelléki tájékokat kivévén — négy egész hónapig majd egy csepp esö sem esett. Szomorúan szemléltük a' kiszáradt mezőségeket, mellyeknek szomját az esö épen nem enyhitette. — A' kukoricza és répatermesztés vagy a' bab - és fejeskáposzta-vetés által reménylett a' szegény földmívelö a' fagyrontotta bortermö hegyeken és kertekben némi kárpótlást találni; de ezek közül sem diszlett fel egyik is az esö' hiánya miatt. Sok ezer munka-napok' véres verejtékkel szerzendö gyümölcsei földbe temettettek, 's fájdalom, minden legkisebb haszon nélkül.

Kellemes jelenetet csak keveset érhettünk ezen nyáron, nagyobb része annak különös sajátságu 's a' szokott nyári jelenetektöl felettébb különböző volt. Forróság, és érezhető hideg, néhány óra alatt váltakoztak egymással. A' lég' mérsékletének 6 — 7 söt 8 — 9 foknyi fel - 's alászállásai, néhány futó pillanatok alatt napi renden voltak, mig az esönek és a' gözkör' villányos kiürüléseinek csaknem tökéletes hiányát, a' dühös szeleknek ellenben, mellyek ezen évszak' napjait különben nyájas, kellemes bélyegektöl igen gyakran megfosztották, nagy bövségét tapasztaltuk.

Bár ezen értekezés' czéljához szorosan nem tartozik, nem állhatom mindazáltal meg, hogy ne említsem azon különös tüneményt, melly szerint az epe-

kórság, mellyet az előtt az 1831-diki és 32-diki gyakori ködöknek és esőknek tulajdonitottak, 1836-ban a' szüntelen száraz és szeles időjárás mellett csaknem annyira elterjedt, 's még hamaribb és kegyetlenebb hatásu volt.

Ezen esztendő' csapásai közé tartozik még az is, hogy a' folyvást tartó szárazságban temérdek bogarak támadtak, mellyek a' szőllőszemnek úgy is kevés nedvét még inkább fogyasztották. Darázs, légy, és más bogár nagy számmal volt, úgy meglepvén az érni kezdő szőllőt, hogy ezen pusztitás ürügyül szolgált a' budai bortermő hegyeken a' szüretet már september' 19-kén elkezdeni, bár a' szőllőfürtök, kivált a' kék szinűek, teljes érésök' fokát még koránsem érték el.

Igaz, hogy a' nyári tartós forróság és szárazság igen is sokat tett a' bogarak' rendkivüli megszaporodására: de lehet e a' darázsok és legyek által okozott veszteséget azon kárral öszvehasonlitni, melly a' kora szüret miatt kevésbbé jó borbúl reánk háromlott? A' szőllőfürtök egésségesek voltak, 's 14 vagy 20 nap mulva bizonyosan jobb bort adtak volna, mint az 1834-iki volt. De úgy van az mindig; a' *sok* utáni esenkedés határtalan, 's a' közönséges vinczellér csak akkor nyúgodt, mikor a' többé vagy kevésbbé rosz levet hordójában látja.

Az 1836-diki esztendő, 's az akkori csekély borszüret, mellyet a' rendes borbevételnek alig lehet tized részére számolni, alkalmat nyújt nékem jelenleg a' tavaszi fagyokról értekeznem 's ollyan módokat ajánlanom, mellyekkel a' tavaszi fagy gátoltathatnék, a' bekövetkezett csapás' esetében, pedig kártékony következéseinek a' lehetőségig elejök vétethetnék. Ezen módok állanak

a) *a' szőllőskertek' és hegyek' füstölését tárgyazó évenkénti rendelkezésben, és*

b) *a' megfagyott szőllővesszők' minél hamarabbi elmetszésében.*

Külső országokban a' tavaszi fagyok iránt sok pontos próbákat tettek már, különösen a' németek' vizsgálódó tehetségének 's fáradhatatlan türedelmének sikerült ollyan eszközöket találni, mellyek által a' tavaszi fagyok' kártékony következéseinek elejét lehet venni.

Vajha én is szerencsés lehetnék ezen óvási szabályok' következő rajzolása és fejtegetése által hazám' vinczelléreit arra indíthatni, hogy ezen jelenet' szomorú következéseit még most is fájdalmasan érezvén, azon rendszabásokat jövendőben gyakorlatba vennék, mellyek a' külföldön, hol azokhoz folyamodni a' szükség kényszerít, minden esztendőben rendesen használtatnak.

a) *Formaszerinti intézkedések a' szőllőhegy' füstölésére.*

Mint minden lények, mellyek földtekénken lélekzenek és élnek, ugy futja keresztül az ázsiai eredetű bortermő növény is küzdve a' hibákkal, fogyatkozásokkal, és ártalmas befolyásokkal a' tökélytelenség' pályáját, azt elébb vagy később elhagyandó. Hamarább mint szülőföldén, gyengíti vagy rongálja meg a' zordon éjszak a' szőllőtő' természeti tartósságát 's erejét. Számosok azon ellenségek, mellyek azt rongálják, sokfélék azon nyavalyák, mellyeknek ki van téve. Legérezhetőbbek azonban 's azok is maradnak mindig a' szőllőtövekre nézve, az időjárási kártékony befolyások, 's azok között különösen a' tavaszi fagyok.

Ezek leginkább aprilis havának utólsó negyedében mutatják ki kártékonyságokat, 's tőlök egész május' végéig tarthatni. Pusztításaik néha egész hegyvonalokra, néha és többnyire sik és alacsonyan fekvő tájékokra terjednek. Itt gyűlnek meg az ezen évszakaszban a' földből gyakran felszálló gőzök, mellyek

nehèzségök miatt nem emelkedhetnek fel, 's letelepedvén a' szöllötö' gyenge hajtásaira, a' hideg éjszaki szelek által fagygyá változtatnak. Mihelyt már jókor reggel derült időben, a' már észrevehető erejű napsúgarak a' dérrel bevont, gyenge levelekre és bimbókra hullanak, mellyek által a' légmérséklet ezen növényeken és körültök hirtelen megváltozik, megrepednek az igen megfeszült nedvcsatornák; a' gyümölcshajtások elfonnyadnak; 's oda van az egész esztendö' minden reménye.

A' dérfagy ellen immár fö védeszközt nyújt a' természet a' felhökben; innen van, hogy a' szöllöskertekben a' dér semmi kárt nem tesz, ha a' gözkör történetböl felhökkel telik meg, 's következöleg a' nap' sugárai a' felhökön keresztül nem hathatnak.

A' természet' ezen üdvös intése, az embereket azon gondolatra vitte; hogy illyen felhöket, midön az égen hiányzanak, mesterségesen a' földön eszközöljenek.

A' füst illyen mesterséges felhö, 's ennek elöállitása akkor, mikor a' dértöl lehet félni, könnyen alkalmazható, próbált 's épen nem költséges eszköz a' fagy' ártalmai ellen, hathatósabbnak is mutatkozik, minthogy a' füst maga is meleg, 's igy saját melegségéböl valamit szinte közölhet.

Németországban sok helyen, hol a' dér a' szokott jelenetek közé tartozik, már az illyen veszéllyel terhes éjszaka' estvéjén a' helybeli hatóságok a' szomszédsággal egyetértöleg szoktak szükséges rendelkezéseket tenni, a' tüzelökre, a' megkivántató emberekre, és felvigyázókra, a' haranggali vagy lövésseli jeladásra, a' füstölés' helyeire, tájékára, vagy irányára 's egyéb effélére nézve, midön osztán egy mindnyájokért, mindnyájan pedig eggyért dolgoznak.

Valóban igen kivánatos volna, hogy a' dérelleni füstölés' alkalmával egész közönségek egyesülnének;

mi által ezen vállalat' kivitele, minden egyesekre nézve meg fogna könnyítetni.

Azonban hibázna, ki azt gondolná, hogy a' füstölés csak akkor hasznos, ha egész közönségek vagy valamelly tájékbeli minden mezei gazdák közösen öszveállanak, 's a' füstölést mindnyájan és előre meghatározott szabályok szerint kezdik el; mert több bizonyos tapasztalásaink vannak, mellyek ellenmondhatatlanúl bizonyitják, hogy egyes ember is képes szöllőskertjét füstölés által megmenteni.

Azon hiedelem, hogy a' füstölés semmit sem használ, ha az egész tájékot füst alá nem fogják, ezen eszköz' használatát igen hátráltatta; és igen hihető, hogy ezen hiedelemnek kell tulajdonitni, ha a' füstölés némelly helyeken olly kevéssé kaphatott lábra, 's ha néha próbára került is, csak hamar ismét félretétetett sőt feledékenységbe is ment. Az illyen egyes, okos emberek által tett próbák készíthetik csak el a' mezei gazdák' többségét az általános rendszabályra, győzhetik meg csak a' füstölés' valódi hasznairól és kivihetőségéről, 's ébreszthetik fel bennök azon szándékot, hogy a' füstöléssel járó kis fáradságtól ne iszonyodjanak, melly által a' fagy' nagy ártalmait megelőzhetik.

Ezen folyóirat' második füzetében a' 89 lapon felhozott példaadásai királyi tanácsos' és szelényi földbirtokos *Plachy Ferencz*, és Pest mellett kő-bányaban *Jálics Ferencz* uraknak, hihetőleg nem sokára több követőkre fognak találni, kiknek sikerült próbatételeik szomszédjaik előtt nyilvánságosok.

Királyi tanácsos *Plachy Ferencz* ur' füstölő-készületei, mint azokat velem közölni szives volt, tökéletesen megegyeznek a' külföldiek' bánásmódjával, mellyet ezennel olvasóim elébe terjesztek.

Kevéssel szöllőmetszés után, p. o. martiusban, gondoskodik a szöllősgazda különbféle tüzelők' beszerzé-

séről; gazt, és gallyat gyűjtet össze, elegyíti rosz szénával, rothadt nedves szalmával, és falevéllel; sőt már nyárban is minden kiirtott, vagy máshonnan került gyomot egy rakásba lehet hordani, hogy a' közelebbi tavasszal a' füstölésre minden készen, és kéznél legyen. Ezekből kerek, mintegy két lábnyi magas boglyácskák halmoztatnak, mellyek a' szöllőskert' éjszaki és keleti oldalainak széleire, és ha a' szöllőskert nagy kiterjedésű, a' belső barázdákra is, egymástól ötven lépésnyire rakatnak.

Ezen boglyácskák' fele része egymást felváltva, azon éjszakákoni tüzelésre leszen szánva, mellyekben nagy hihetőséggel dértől lehet tartani. Az illyen éjszakák nálunk májusban, sőt néha junius' első napjaiban is, előkerülnek.

Mint tudva van, a' tiszta és nem szeles éjszakákon mindjárt naplement után kezdődik a' harmat, melly egész éjjel folyvást tart, 's kevéssel napfeljötte előtt legnagyobb mértékre hág, a' hajnalban bekövetkező hideg miatt pedig megfagy. A' gyakorlott vinczellérek jól tudják, hogy ezen derek akkor legveszedelmesebbek, mikor hideg szél után az idő hirtelen kiderül. Ha az illyen veszélyt jelentő hirmondók közelgetnek, akkor ört kell állani, hogy az éjfél után majd beköszönő ellenséget készen várhassuk. Minél jókorabb meggyujtatnak a' boglyácskák, annyival biztosabbak lehetünk vállalatunk' sikeréről. Az őrök a' szükséges gyujtó eszközökkel felkészülve legyenek, száraz szalma legyen közel, hogy a' rakásokat tüstént meglehessen gyujtani. Hogy a' rakásokat belűlről kell meggyujtani, 's lángba borulni soha sem hagyni, az önként értetődik. Minél sűrűbb a' felemelkedő füst, annál hathatósabb; de igen vigyázva kell szemmel tartani az először meggyujtott rakás' füstjét, hogy tudniillik a' légfolyam micsoda irányban viszi azt tovább: mert ezen vigyázat nélkül gyakran nem a' magunk' hanem a' szomszédunk' ültetvényeit biztó-

sitnánk a' dér' pusztitásai ellen. A' füst' irányára kell tehát minden figyelmünket forditni, hogy a' füst szöllős kertünk' minden részeiben egyaránt eloszoljék. Legtöbb tüzelés kivántatik akkor, mikor legkisebb léghuzam sincs, vagy semmi szél nem lengedez; ez azonban ritkán történik.

Az illyen füst egy utánozott, mesterséges, alacsonyan lebegő felhő, 's annál fogva képes a' dér' származását megakadályozni, annyival inkább, mivel legalább eleinte a' melegség' meglehetős fokán áll, 's a' harmatlepte testnek nem csak az elveszett meleget kipótolni, hanem azt magáéból is szaporitani, 's következöleg nemcsak megfagyását akadályozni, hanem meg is melegitni képes.

Ha a' tüzszereket idejében meggyujtottuk, 's a' folyvásti tüzelés által a' következendő kárt elháritottuk, akkor a' szöllőskert, termésével együtt bátorságositva van, akár a' nyári nap' meleg sugárai hullanak rá, akár felleges ég árnyékozza be.

De az is megtörténhetik, hogy a' dér az ört véletlen lepi meg, 's az a' tüzet későn gyujtja.

Minden tapasztalási adatok szerint, mellyek ezen tárgyban gyüjtettek, úgy látszik, hogy a' füst sokkal gyakrabban használ az előbbi, mint az utóbbi mód szerint; mivel többnyire a' füstölő tüzet későn gyujtják meg, mikor a' harmat már megfagyott, 's mikor következöleg a' füstölés által a' dér' származását ugyan már meg nem lehet akadályozni, de a' hirteleni felolvadásnak, 's az által a' fagyos harmat' káros, söt többnyire gyilkos hatásának elejét lehet venni.

Ha ezen eset adja elő magát, akkor a' füstölő tüz csupán arra való, hogy a' felkelő nap' súgárait az azoknak ellenében fekvő, általhathatatlan füst mind addig feltartóztassa, mig a' szöllőnövény apránként azon mérsékelt fokát éri el a' melegségnek, melylyen az erösebb hévség' hatását is elfogadhatja. Ekkor

minden rakások meggyujtatnak a' szöllöskertnek keleti oldalán, hogy a' napnak minden sugárai a' lehetöségig felfogadtassanak. Egyébiránt önként értödik, hogy a' füstölö tüzeknek a' füstfelhök' folyama után kell irányoztatniok, mellyben a' munkásoknak arra kell főleg ügyeiniök, hogy az egész szöllöültetvény egy sürü füstfelhö alá essék, mellyen a' nap' súgárai keresztül nem törhetnek.

Mennél sürübb a' felemelkedö füst, annyival nagyobb hatásu; de minden esetre legalább két óráig kell tartania napfeljötte után, hanemha az eget elébb komor felhök nem boritják be, vagy szél nem kezd fúni.

Mint emlitök, valamig szél fúj, dértöl nem lehet tartani; innen van azon régi tapasztalás, hogy a' hegyeken, hol szelek többnyire lengedeznek, a' szöllötök a' fagytól kevesebbet szenvednek, mig a' völgyek az által gyakran szemünk' láttára elpusztittatnak. Ezen különbséget igy lehet megmagyarázni: a' hegyek' tetejéröl a' meghült, 's annál fogva nehezebb levegö szüntelen a' völgybe száll alá, 's a' többi még meg nem hült levegö felülröl utána tolul. A' szelek a' meghült levegöt a' harmatos növényekröl szüntelen elfujják, 's más még meg nem hült levegövel pótolják ki. Ezért nem lehet szeles idöben erös harmat, annyival kevésbé dér.

Igen hihetö tehát, hogy a' füst kétszeresen használ: elöször magának a' harmatnak megfagyását akadályozván, másodszor ha ezt nem tehetné, és a' légmérséklet nagyot csökkent, az az, a' levegö nagyon meghült volna, az által, hogy a' megfagyott növényrészek' hirteleni felolvadásának elejét veszi, 's illyen módon az elfojtott életet az egészleni kihalástól megmenti.

Ha tehát a' tavaszi fagyok a' szorgalom, és figyelem által kártékonyságokból kivetkeztethetnek, csak az értelmes szöllögazdákon áll ezen czélra egyesülni. A' jégesö' csapásai ellen bátorságot találunk a' kármentö

társaságoknál; a' fagy elleni bátorságositó eszközt kezeinkbe adja a' füstölés. Megtörténhetik ugyan, hogy az elörelátó mezei gazda néhány éjszakákon virasztand a' nélkül, hogy szükség lenne a' füstölésre; sőt az is megeshetik, hogy szükség nélkül is füstöt csinál: de egyetlen egy éjszakai virasztás is, midőn az helyén volt, nem megadja-e bőven több éjszakai virasztás' jutalmát? Hány millio forintnyi hasznot tettek volna az országnak néhány átvirasztott éjszakák, ha majus 7-kén 's különösen pedig 12-kén 1836-ban a' tavaszi fagy által tönkre tett növényi életet a' füstölés által ujra elő lehetett volna állitni!

Szembetünő, mennyit beszélnek a' vinczellérek a' téli fagyok' kártékonyságáról, a' tavaszi fagyokat pedig bevárják, 's olly békével tűrik, az óvási eszközökre nem is gondolva, melly csak az elkerülhetetlen veszélyeknél menthető. Mindenki tudja tapasztalásból, melly sokkal ártalmasabbak a' tavaszi fagyok a' télieknél. — Természetes, hogy a' növényi élet' újra éledésekor a' finom szövetek és edények' nagyobb ingerlékenységénél fogva, a' fagyok, különösen pedig az arra következő erős inger, a' világosság, és melegség által aratást, és szüretet előre megsemmisithetnek, mig a' zordon tél' dühösködő hidege alig tesz valamelly szembetűnő kárt.

Szőllőskerteinkre és hegyeinkre olly temérdek költséget teszünk, miért sajnálnánk ezen kevés költséget, melly a' többi költségek' hasznát biztositja? Annyi bizonyos, hogy még azon esztendőkben is, mellyekben a' tavaszi fagyok gyakoriak, a' füstölési költségek igen kevésre mennének, ha több szomszéd szőllőbirtokosok az iránt egyet értenének, 's vinczellérjeiknek oktatást adnának ezen tárgyban egy czélra dolgozni. A' füstölésre kivántató tüzelő még a' fában szükséget látó tájékokon sem sok költséget kiván, mivel az ősszel lehullott, 's ezen czélra rakásba rakott falevelek, a' lemet-

szett, 's csomókba kötött szöllövesszők erre többnyire elegendők; mert nehány kevés csomó elég sok füstöt szolgáltat, 's annyival tovább tart, minél inkább vigyázunk, hogy lángba ne boruljon. Egyébiránt ha a' dolgot szorosan vesszük, a' füstölésre tett költséget soha sem tekinthetjük kárba ment költségnek; mert ha a' fagy szükségessé teszi annak használatát, százszorosan megfizeti a' fáradságot; ellenkező esetben pedig a' trágya már a' szöllőskertben van, következő esztendőben a' szöllőtőket gyökereik' útján erősitendő.

További rendszabásokat tenni ezen annyira hasznos védeszköz' használása, és terjesztése iránt a' helybeli közönségek', és földesuraságok' dolga. Jutalmazások és biztatások által, különösen a' földesuraságokon kivül a' helybeli tisztviselők, lelkészek, oskolatanitók oda vihetnék a' dolgot, hogy ezen csapásnak apránként eleje vétetnék, melly századok óta az anyatermészettől egyébiránt annyira megáldott hazánk' lakosain, ha bár ritkán is, de mindig olly sulyos, és érzékeny sebeket vágott.

Mig ezen jó tanács általánosan nem alkalmaztatik, sőt a' kényelmesség' szeretetével párosult ellenszegülés mindennemü fáradságos ujitások ellen szavát felemeli; elég emberszeretettel kell birnunk, a' földmivelő nép' kezébe olly eszközöket adni, mellyek, ha már ezen esztendőbeli termés kárba ment is, legalább ezen pusztitások' kártékony következeiket jövendőre nézve elháritni képesek. Ezek közé tartozik

b)

A' megfagyott szöllővesszők' minél hamarábbi lemetszése.

Megszokván mindenről, mi szemeim elébe kerül, gondolkozni, hogy annak igazi rendeltetését okoknál fogva kitaláljam, egy voltam az első vándorlók közül, kik

május' 12-én 1836 siettek szorgalmas ápolásunk' haldokló gyermekeit kimulások' első pillanatjaiban siratni. A' nap, ezen hatalmas égi test, mellyből melegség és élet áradozik reánk, ezen nap, ekkor szőllőültetvényeink' öldöklő angyala volt; mert tiszta, 's következőleg igen erős hatása alatt halt ki a' megdermedt növényi élet. Ekkor minden figyelmemet annak kipuhatolására forditottam, hogy mikor, és mi módon fogja a' természet új hajtását napfényre hozni. E' végre mintegy 50 □ ölnyi tért választottam ki hegyi szőllőskertemben a' sz. Gellérthegye' alján Budán, hol a' fagy mindent elpusztitott, hogy ott az uj növényi élet' egész kifejlődését pontosan szemmel tartsam.

A' fiatal tőkék' hajtásai oda voltak, és egy arasznyivá lettek, a' régi tőkéken valamivel kisebbekké; egy része a' fürtőknek már látható volt, a' másik most akart kibúni; szorosabb vizsgálat után a' venyigéken kevés egészséges helyeket lehete észrevenni, melylyek a' kifejlett levelek' oltalma alatt a' nyári nap'sugárai' hatásának ellene állottak, mellyeket én különösen szándékoztam szemügyre venni.

Hogy már a' természeti erők' további munkálatát ezen szük körben tovább is pontosan szemlélhessem, 's egyszersmind tapasztalásomat kétszeres próbatétellel gazdagitsam, elhatároztam magamat, a' megmetszett szőllőtér' felét még egyszer megmetszeni ugy, mint a'rendes tavaszi metszés történt, a' másik felét pedig a' történetre bizni. Egész május 24-ig és igy 12 egész napig a' szőllőtőkék semmi jelét nem adták a' belső életnek, és csak ezen idő' elmultával mutatkoztak a' belső növényi életnek némi jelei.

Május' 27-kén egy jóltévő eső esett, a' gőzkör zavaros, és nedves volt, 's utána a' legelső napfényre minden buján kelt ki.

Ezen próbára kiválasztott térnek metszetlen felében néhány meg nem fagyott hajtások majd alacsonyab-

ban, majd magasabban megnyitották szemeiket az uj életre, egyszersmind a' szöllötök' derekán uj csirák is mutatkoztak, söt gyökérhajtások is ütögették ki magokat a' földből, mellyek a' földalatti nedvesség által segitetvén, minden más hajtásokat csak hamar meghaladtak. Igy állott ezen tér egészen junius' végeig, mivel a' már régen szükségeskép elkövetendő homlitás (porhajas huzás) a' vinczellért zavarba hozta, hogy melylyik venyigét húzza el, 's mellyiket hagyja meg. Legkedvetlenebb állapotban voltak azon tökék, mellyekből csak a' tetszöleg félig megfagyott venyigéken hasznavehetetlen hajtások sarjaztak ki, vagy az általános elgyengülés mellett csak a' gyökérhajtásokban mutatták a' növényi életnek némi jeleit.

A' megmetszett tökék a' metszetlenekhez képest egész 10 nappal maradtak hátra, de a' 11-dik napon sok szöllötöveken vettem észre néhány zöld pontok' kicsucsorodását, 's a' legszembetünőbben ott, hol a' megfagyott venyigék állottak. Naponként mindinkább, és minden oldalrúl fejlédeztek, és szaporodtak a' csirák. Az imitt amott elötünő gyökérhajtásokat mindjárt kitünésökkor kezemmel a' föld alá rejtettem, 's hogy ezen tökéket rendes, jövendőben használható állapotjokba helyheztessem, minden felesleges gyengébb hajtásokat letördeltem, 's közülök csak 3 — 4et legfeljebb 5-öt hagytam meg, a' mint az ifjabb vagy öregebb tőke' ereje a' jövő év' termékenységére számitva, hozta magával. Julius' végeig a' megmetszett tökék a' metszettleneket a' növésben elhagyták, mit igen könnyü megfogni, mivel a' tápláló nedvek az előbbiekben csak kevés szöllővesszőkre szoríttattak: midőn ellenben az utóbbiak vadul, 's össze vissza növő bokrán sem a' nap, sem a' levegő keresztül nem hathatott. E' mellett gyönyörüséggel láttam szorgalmasan ápolt nevendékeimen mindenfelül az apró fürtöket, mellyek ezen száraz nyáron, és folyvást kedvező őszön, tökéletesen megértek.

Ezen minden lehető gonddal tett próbák, és vizsgálódások azt bizonyitják, hogy a' pusztitó fagy után tüstént véghez vitt lemetszése minden megfagyott hajtásoknak, a' szöllőskert' épségbeni megtartására kétszeresen használ; a' midőn egy felől némi termékenység legalább eszközöltetik, más felől, és főleg pedig a' szöllőtőkék azon rendes irányzatot kapják, hogy a' szöllő'fája tökéletesen megérik, 's a' szemek a' rendes termés' képezésére elegendő időt nyernek. Az én csekély szüretem' illyen módon eszközölt jövedelmét én itt számba sem veszem, bár az nagyobb darab szöllőkben is elég volna a' szöllőmivelésre tett költséget fedezni, de az illyen mesterséges segedelem' következései a' következő esztendőre nézve figyelemre méltók. Azt hiszem, hogy velem együtt minden értelmes szöllősgazdák bizonyosan azon értelemben lesznek, hogy az 1837-diki szük bortermést némileg az előbbeni esztendőbeli fagy' következésének tekinthetni ugyan, mindazáltal a' szöllőtőkék' ápolásának gondatlan elmellőzése is bizonyosan sokat tett arra.

Ezt bizonyitják az én fölebb érintett próbatételeim, mellyeket hasonló esetekre olvasóim' figyelmébe ajánlok.

Midőn a' mult tavasszal mind két próbahelyemet metszéskor ismét meglátogattam, nyilván láttam, melly zsarnok módra volt kénytelen bánni a' vinczellér a' vad növésekkel, minden tekintet nélkül a' termékenységre, az én ápolt gyermekeim pedig miképen kapták egyik a' másik után a' gyömölcsöző metszést. Csak az a' kár, hogy nem vehettem részt azon gyönyörüségben, hogy vizsgálatimat a' fürtök' különböző bőségeire nézve tovább is folytathassam, mert a' Pünkösd-hétfői (1837) felhőszakadás a' Budai hegyen, ezen szöllőskertet is a' föld-torlasztás által tönkre, és egészen haszonvehetetlenné tette.

Egyébiránt azt is tapasztaltam, hogy a' vinczellérek a' hátramaradt szöllőtőkék' hiányait gyökérhajtá-

sok által szándékoztak kipótolni, 's a' metszést nyilván ugy intézték; de merem állitni, hogy az illyen gyökérhajtásra irányzott metszés a' reménylett termékenységnek nagyon kevessé felel meg. Az illyen földi hajtások hasonlók a' terméketlen vad növésekhez, mellyek csak akkor nyernek erőt a' gyümölcs-képezésre, ha leásatnak. A' szeremi vinczellérek ezt igen jól értik, legalább ott azt tanitotta a' tapasztalás.

Meg kell tehát minden esztendőben tenni a' szükséges intézeteket a' füstölésre nézve, a' rest pedig, kit a' tavaszi fagy' csapása ért, messe meg szőllőjét tűstént, 's kapálja meg idejében, hogy szőllőtőkéji' ártalmas elvadulásának a' lehetőségig elejét vehesse.

Miután én az 1836-diki esztendő' oktató történeteit szomorú következéseikkel előadtam, kivánok nehány ismerőseimtől, 's barátimtól hozzám érkezett, Magyarország' egyes tájékairól szóló adatokat is rövideden közölni.

A' tokaji hegyről azt hallottuk, hogy a' szüret, a' bor' mennyiségit tekintve, igen kedvetlenül ütött ki.

Bihar vármegye, 's különösen az Érmellék' tájéka már őszszel folyvást tartó fagytól szenvedett, melly miatt a' vinczellérek a' szőllőnek az ott szokásban lévő elfedését nem tehették meg.

Nehány melegebb téli napokon a' lesett hó elolvadt, éjjel pedig a viz megfagyott a' tőkék alatt, melly által a' vesszőkben, és gyümölcs szemekben igen sok kár esett. Már ezen kártékony környülállás is elegendő az egész esztendei áldást tönkre tenni, de az 1836diki tavaszon ott is, valamint itt, bekövetkezett a' veszélyes fagyás, hogy a' szőllőhegyeket rongáló pusztitásoknak semmi hijja ne legyen: a' fellegek jégzáporok' özönét is küldöttek, elannyira, hogy a' hol 100 csebernyi termést is lehetett várni, nagy bajjal lehete 3 — 5 csebernyire szert tenni.

A' ménesi hegyeken szint' olly érzékeny csapást tett a' tavaszi fagy, 's némellyek közülök annyira szenvedtek miatta, hogy rajtok jó formán semmi szüret nem volt.

Szembetünőleg különbözők voltak a' fagy' munkálati a' Bánátban, mit azonban ezen tájékok' déli fekvésének kell tulajdonitani. Ott jobb szüret volt, mint akárhol, mert a' fiatal hajtások' növése már annyira előre haladt volt, hogy az árnyékban a' már terjeszkedő levelek alatt, sok fürtök ellene állhattak az éghajlat által különben is mérsékelt fagynak. A' jókori metszés a' szorgalmas fejértemplomi vinczellérnek igen javára vált, míg a' restek ezen munka' halogatásaért az egész szüret' veszteségével lakoltak.

Szerem vármegyében, különösen Karloviczban, a' szüret felettébb szegényen ütött ki. Sok szőllőbírtokosok jó formán semmit sem szürtek. De a' mi keveset szűrtek, igen jó volt.

A' pécsi hegyeken a' bortermést jó formán semmire sem lehetett számitni, 's még a' szőllő' fája is a' nyári tartós szárazság miatt igen hátra maradt.

A' Balaton' környékén is kevés termés volt, 's annak is nagy részét elemésztette a' temérdek bogár, melly ezen nyáron hihetetlen sokaságra szaporodott. Különösen nagy kárt tettek ott az egerek, azon tájaknak az előtt ismeretlen ostorai, a' szőllőfürtökben. Csak a' badacsonyi szőllőhegyek maradtak legalább részint épségben a' fagy' ártalmaitól; de a' szőllőhajtások ollyan szegényül mutatkoztak, hogy a' szüretet igen csekélynek lehet mondani. A' bor' jósága különös volt, 's hasonlitott az 1834dikihez. A' must' ára szüretkor 10 — 12, az ürmösé pedig 20 — 25 forint volt.

Nógrád és Hont vármegyékben, egész hegymenetelek' szőlőskertjeiben is, alig lehetett imitt amott néhány egyes fürtöket látni; csak királyi tanácsos

Plachy Ferencz ur, Szelényben (Hont vármegyében), mint már emlitök, örvendezhetett a' bö szüretnek, mivel a' füstölést el nem mulatta.

Ha az egészet egybe hasonlitjuk, és megitéljük, úgy találjuk, hogy az 1836-diki esztendö a' sikságokra, és kevésbé magas halmokra nézve mindenütt, a' hegyekre nézve pedig csak részenként volt mostoha. A' hol *valamit* lehetett szürni, ott a' must jó bort adott, 's ha a' szürettel annyira nem sittek volna, úgy az 1836-diki termés bátran mérközhetnék az 1834-dikivel, söt tartósságára nézve, felülmulná azt, mivel az öszi kedvezö viszonyok a' fürtök' érlésére nézve minden lehetö kivánságnak megfeleltek.

§. V.

Az 1837-diki bortermő esztendő' leirása, 's kifejtése az ezen évben gyűjtött tapasztalásoknak, mint figyelmet érdemlő tanuságoknak a' jövendő korbeli hasonló esetekre.

Ha két mostoha esztendő egymásra következik, mint az 1836-diki volt, nem csuda, ha a' mezei nép, melly élelmét csupán kapájával, a' szőllőhegyeken keresi, elszegényedik, és elcsügged.

Az 1836-diki fagy, 's az egész esőnélkűli nyár minden szőllőültetvényt annyira megrongált, hogy az utólsó őszi csekély szüretet egyenesen ezen kártékony hatásoknak lehet tulajdonítni.

Az october' vége felé 1836, korán beállott fagyokat nem említvén, a' tél csak 1837-ben januariusban, még pedig az év' első napján kezdődött, 's csak hamar hóval köszöntött be, de a' melly nem sokára felolvadt, mellyre fagyok következtek, lágy és olvasztó idővel váltakozva.

A' külső országokban mindenütt régen várt tavaszi idő, Magyarországon is csak május' végével állott be, mivel az előtt a' gyakori esőzések gyakori szelekkel váltakozva, az egész növényi életet folyvást fogva tartották. Csak martius' végével lehete a' mezei gazdáknak nyári termékeik iránt rendelkezni, 's ohajtva várta a' vinczellér napról napra, hét-

ről hétre, metsző késsel kezében azon napot, mellyben kését a' szőllőtőkére vethetné. Minden szőllőmunkák, nyitás, metszés, ásás, mellyeknek martiusban lett volna idejök, csak aprilisben kezdődhettek, 's még akkor is akadályozta, és hátráltatta a' zordon idő a' munkálkodást. Az egyébiránt lágy, de tartós tél az embereket egész késő aprilisig fűtött szobákban tartóztatta, 's igen természetes volt, hogy a' tavasz' második felében a' növényi életnek semmi mozgalmai nem mutatkoztak, és ahol május' 6-kán 1836 már ujnyi hajtásokat semmivé tett, ott 1837-ben ugyan azon időtájban egy rendesen kifejlett szőllőlevélke sem volt látható.

Midőn végre május' hónapja' folyamatjában a' szőllőtőkék' hajtásai mindig láthatóbban kifejtődztek, a' szemes gyakorlott vinczellér nyilván kilátta, 's megjövendölte a' fejtődző ágak' természetelleni színéből, ezen boresztendő' mostohaságát. És valóban be is teljesedett ekkor is a' vinczellérek között már régóta uralkodó azon hagyomány (traditio): hogy a' szőllőtők szegény szürettel biztatnak, mikor a' gyenge hajtások' hegyei, 's a' nem sokára előtűnő fürtök vékonyak, és egyszersmind veres szinüek.

A' növényi élet' különös félbeszakadásai mellett, a' fürtök csak junius' végén jöhettek virágzásba, mellyeknek párosodását már ezen hónap' közepe táján rendesen végre hajtva szoktuk szemlélni; sőt a' későbben érő szőllőfürtök még későbben fejtődztek ki.

Az ezen évben különös sajátságu időjárások, az egymással szüntelen váltakozó hideg, szél, és eső okozták, hogy a' szőllő' virágzása gyakran hetekig elkésett, 's ugyan azon szőllőfürtön a' már kifejlett apró bogyók mellett egyes virágokat, a' hegyén pedig még tökéletlen virágbimbókat lehetett szemlélni. E' szerint a' szőllőtők' természeti életműszerének minden működése megzavartatott; 's a' finom tenyésző nedv' elválasztatása a' takaró levelek által vagy egészen elmaradt, vagy csak

tökéletlenül, és nyomoruan történt. A' szöllötö' lába vizben állott, teste hidegben, 's igy hijányzott a' többi részek' kiképezésére megkivántató kényelmes állapot. A' mi kevés szöllöfürt volt, elbetegesedett, mellytöl semmi örvendetest nem lehetett várni; 's ezen aggodalmat a' nyomoru szüret eléggé igazolta. Még azon utolsó reményben is, hogy egy tartós szárazságu ösz kipótolhatja azt, mit a' mostoha nyár elmulatott, keservesen megcsalatkoztunk; mert september, és october hónapjai is szokott kellemes charakteröket egészen levetkezték; hideg, és szeles idö járt, 's az éretlenül maradt fürtök éppen olly kellemetlen eledelt szolgáltattak, mint italt a' belölök készült valóságos gonoszt-vallató bor.

Augustus hónap ezen esztendöben igen különös jelenetnek tekintethetik. Kevés heteibe szorult össze az egész nyár, 's benne egyesült a' legforróbb nap' hévsége, melly az emberekre, és állatokra valamint az egész növényi világra is égetöleg hatott. Innen történt, hogy sok még éretlen fürtök a' nap' heve' martalékjaivá lévén, napszúrásban szenvedtek, 's vagy lehullottak, vagy belső alkotó részeikben megromolva, tovább meg nem érhettek.

Már, ha tudjuk, hogy az 1837-diki esztendönek semmi tavasza nem volt, a' nyár úgy szólván égetöleg repült el fejünk felett, az ösz pedig alig adhatott annyi meleget, hogy csak azon kevés fürtöket is megérlelhesse: vinczelléreink' szánakozásra méltó sorsa, mellybe öket ezen két mostoha esztendö juttatta, szives részvétünkre méltán számot tarthat.

Már a' legelsö kedvezö tavaszi napokban 1836, metszökéssel és kapával ment ki a' vinczellér a' szöllöhegyre, nem is gyanitván, hogy egy éjszaki ellenség ezen évi szüretét elöre tönkre teheti. Nem szomorú e azoknak sorsa, kik a' szöllömivelést egyetlenegy keresetmódjokká tették, vagy kiknek az ég, lakások' helyzeténél fogva, a' természete szerint ugyan szelid, de

olly sokszor, és annyira háládatlan szöllőmüvelést mutatta ki? 'S mennyivel keservesebbek még ezeknél a' szöllő müvelők' lelki, és erkölcsi fájdalmaik, ha egy másik szerencsétlen esztendő is éri őket! — Már a' tavalyi esztendőben is füstbe ment a' hitelezőknek az őszre szoritott minden reménye, 's imé a' fizetés' határnapjai most másodszor is elérkeztek, 's a' minden felöli sürgetéseknek vége hossza nincsen. — A' régi aggodalmakat ujjak váltják fel. A' legszükségesebb eledelek', ruházatok' beszerzéséről, 's más házi szükségek' teljesitéséről gondoskodni kényszerít a' közelgető tél.

Ezen helyezetben semmi sem természetesebb, mint hogy a' szöllőmivelő különben is már adóssággal megterhelt szöllőskertjére kölcsönöz, mint egyedüli védeszközhöz folyamodván. A' közönséges vincellér a' maga, és hozzá tartozói' élelméért dolgozik. Ha egy esztendei termés hijányzik, már adósságba kell magát vernie, de ha még másik mostoha esztendő is jön, akkor a' gond' és aggódás' terhe alatt leroskad; 's ezen embereknek még erkölcsi elromlásától is lehetne félni, ha tapasztalásból nem tudnánk, hogy ezen embereknek az Istenben, a' minden jók' adójában vetett bizodalma, 's vallásos érzelme erős lábon áll.

Sok idő fog arra kivántatni, hogy a' magyarországi bortermesztésen az 1836, és 37-ki esztendőkben ejtett sebek begyógyuljanak; de kétszeresen keserves emlékezetben fog fenn maradni az 1837-diki szerencsétlen esztendő a' budai lakosoknál. Mert nem volt elég, hogy szöllőhegyeik' ujolagi terméketlensége mostoha őszt igért, hanem majus' 5-kén és 6-kán egy rendkivüli zivatar is dühösködött rémítő esővel párosulva, melly, mint sok más helyeken, Budán is nagy károkat okozott. A' szél szétszórta a' gyenge szöllőnövényeket, és a' zivatar által nagy erővel lecsapott esőcseppek olly dühösen csapkodták fel az iszapot a' levelekre, és szemekre, hogy zöld szint a' szöllőkön alig le-

hetett megkülönböztetni. Szerencse volt a' hegyi szőlőkre nézve, hogy azok még nem igen hajtottak ki, különben sok fürtök elpocsékoltattak volna.

Ezen csapáshoz majus' 15-dikén egy másik, még sokkal nagyobb, csatlakozott, mellyet a' ki látott, egy hamar bizonyosan nem fog elfelejteni. — Ezen napon ömlöttek ugyan is le egy példátlan borzasztó felhőszakodás' pusztító árjai, ismételt jégzáporokkal párosulva a' hegyekre, völgyekre, rétekre, mezőkre, 's a' város' némelly részeire olly rettentő dühösséggel, hogy a' Pünkösd' második napja, rettegés és pusztulás' napja lön, melly olly nehány sebet vágott, hogy még most sincsenek mind behegedve.

Délfelé komor felhők boritották be a' láthatárt, dühös zápor kezdődött, de a' mellyet délutáni két órakor erős zivatar ismételt záporral és fehőszakadással követett, mellynek rémitő özöne leirhatatlan kárt okozott. Épen az évenkint Pünkösd' második napján az úgy nevezett Disznózugban tartatni szokott népinnepeket ülték, midőn Budapest' lakosai ezerenkint gyültek össze azon a' helyen, hol a' rohanó hegyi árviz dühösen ragadta magával, 's görgette le a' temérdek szikladarabokat a' völgybe: sok ember veszté el ott életét, azonkivül sok barom is veszett el, kocsik törtek széllyel, utak romboltattak össze, kertek borittattak el, hidak szakadtak széllyel, több épületekben esett kár, sőt két ház össze is rogyott.

A' Duna' magos állása miatt a' hegyi vizözön nem takarodhatott el hamarjában, 's igy a' Ráczvárost annyira elboritotta a' viz, hogy a' pinczék, magazinok, boltok, és földszinti lakhelyek vizzel telvék voltak, a' házi butorokban pedig, 's mindenféle portékákban tetemes károk estek. *)

---

*) Mivel ezen füzet' nyomtatása azon időre esik (februar. 1838.) midőn nehány héttel az előtt a' szegény bu-

Ez volt a' városon belül történt kár. Hány szőllőskertek fosztattak meg a' legjobb termő földtől! hányan boríttattak ismét be temérdek földdel! melly rémitő kárt szenvedtek a' rétek, és mezőségek! Mind ezeket még most is keservesen érezik azok, kiket ezen csapás ért.

A' mit végre a' felhőszakadás' árjai megkiméltek, elpusztitották a' kétszeri éktelen nagy, és sok jégzáporszemek, mellyeket még másnap is rakásonkint lehetett a' szőllőskertekben találni.

Hogy seperte el ezen rettenetes tünemények' árja az országos szőllőiskolát Budán: erről az illető czikkelyben tétetik emlités, mellyben annak mostani állapotjáról is tudósitás adatik.

Azt szokták mondani: „a' szerencsétlenség ritkán jár egyedül;" 's valóban ez a' budaiakon is bételjesedett, kik a' szélvész, felhőszakadás és zápor által ostoroztatván, a' sok esőzés által nevekedett viz' árja miatt a'

---

daiaknak ismét egy másik áradással kellett küzdeniök, kivánok arról is, bár ezen értekezés' czéljához szorosan nem tartozik, emlitést tenni; mert ezen város' históriája ehez hasonló tüneményt nem mutathat, hogy tudniillik télközépen, még pedig januarius 4-től 7-ig a' Ráczváros, Viziváros, az Ujváros és Ó-Buda a' régi évekből ismeretes majdnem legmagosabb pontig vizzel elborittatott volna. Csak képzelje magának az ember ezen évszakban azon csapást, melly szerint a' viz' árjai minden közlekedést ketté vágtak, az embereket lakhelyeikből kiszoritották, 's ehez még azon kemény hideget, melly a' vizet azonnal jéggé fagylalta, 's nem csak minden útját bevágta a' közlekedésnek, hanem igen sok költséget, és fáradságot is okozott, a' jégnek erőszakos áttörésére kénytelenitésével. Melly siralmas a' szegény budaiak' állapotja, kiknek minden hegyi termés nélkül maradott lakhelyök' belsejében is, épen a' legmostohább évszakban, a' kérlelhetetlenül dühösködő elem aggódtatván, béketűrésök a' legkeményebb próbára tétetett.

szöllömunkát sem végezhették el. Végre september' közepén a' pásztorok már a' szöllőhegyeken voltak, midőn az ismételt szélveszek olly sok kárt tettek, hogy ujra nyakra före kellett karózni és kötni, ki legalább a' megmaradt keveset a' bizonyos kárba menéstől megmenteni akarta. El lehet gondolni, melly keservesen esett ezen másodszori munka, holott a' kevés éretlen, vagy rothadt szöllőből az elébbeni fáradság' jutalmát sem lehetett várni.

Hasonló szomorú, és csüggesztő hirek érkeztek ez országnak más bortermesztő vidékeiről is.

Egerben a' szüret october' végén kezdődött, 's a' termés mint jóságára, mint sokaságára nézve a' középszerüségen igen alól volt.

Ruszton és Sopronban ugyan azon panaszok hallattak a' szöllőfürtök' éretlensége miatt.

Karloviczban a' fürtök' éretlenségének daczára is, már october' elején szedni kellett, mert kártékony rothadás kezdett elhatalmazni.

A' horvátországi szüretről a' budai ujság következő tudósitást közlött: „A' szüret nálunk (Zágrábban) valamint környékünkön is már véghez ment, még pedig az idén későbben mint máskor, mivel ezen esztendő a' fürtök' érlelésére olly szükséges meleget, az annyiszor előkerült, és tartós esőzésekkel 's a' velök együtt járó hűvős időjárásokkal nagyon hátráltatta. Azonban a' szüret még is kedvezőbben ütött ki, mint eleinte gyanitottuk."

Egy tudósitás Fejér-Templomról a' Bánátból igy szól: „A' mi szöllőfürteinkben az idén ollyan savany találtatik, melly nálunk eddig ismeretlen volt. A' sikságon mind össze rothadt a' szöllő, a' hegyeken pedig, mellyeket a' jég elvert, ugy sem sokat lehet várni. A' mustnak csebre 3 forinton kél; az idei bor tartós lesz, de nem elég erős."

Erdélyből sem igen örvendetes hirek érkezének a' szüret felől; ott is mint nálunk a' nyár esős, hideg, és

egész késő őszig a' szőllő érlelésre nézve épen nem kedvező volt.

Innen volt, hogy legjobb fekvésü bortermő hegyei is Magyarországnak csekély, éretlen, és savanyú bort szolgáltattak. De ez nem csak mi nálunk volt igy, hanem a' Rajna melléki tájékokon is.

A' tokaji szőllőbirtokosok rosz terméseket — mellyel nem tudtak mit csinálni, legalább eladhatták a' zsidóknak, de a' Rajna mellett — mint a' mainzi kereskedőujság jelentette — merész próbának tartották az őszi költségeket ollyan borba verni, mellynek ihatósága bizonytalan volt. Igen sok szőllőfürt tőkéjén maradt, 's ha a' szőllőbirtokos munkásainak ajándékba akarta adni, nem igen örömest, vagy épen nem fogadták el.

Illy körülmények közt a' fáradságot valamennyire megjutalmazó borárról szó sem lehetett; ezen esztendőbeli termés határainkon túl semmi esetre nem ment, legfeljebb is a' dolgozó néposztálynak szolgáland fanyar italul. Ezen viszonyok tehát az utólsó évi termések' árára okvetetlen hatással lesznek a' folyó esztendőben, 's különösen az 1834-ki termés' árára, melly nemes termésnek bizonyosan meg lesz ohajtott kelete, 's valódi becséhez mért ára.

De a' gondviselés soha sem hagyja el végkép az embert. A' mi egy részről a' bortermesztésre káros hatásu volt, tudniillik a' gyakori esőzés, az más részről az élet' fenntartására mulhatatlanul szükséges termékekre nézve olly jótévő volt, hogy ezen évben a' mezei termesztményeknek, kukoriczának, burgonyának, a' főskáposztának, és más kerti veteményeknek nagy bősége, a' szőllőskertekben, és hegyeken szenvedett nagy kárt némileg kipótolta; melly körülmény által okozott olcsóság a' kirekesztőleg szőllőmiveléssel foglalkozott vinczelléreknek is javára vált, mivel kevés jövedelmök mellett legsürgetősebb szükségök' kielégitésére kivántató költségök is kevesebbre ment.

Innen az ezen évbeli termékek' ára a' váratlan bő termés' következésében igen megcsökkent. A' párkányi rendes zöldség-piaczon Esztergom mellett, a' konyhai zöldség hallatlan olcsó volt, 's ha Pestre szállittattak, a' szekérbért is alig lehete kiárulni belőle. Száz csomó szokatlan nagyságu sárga répa p. o. 30—40 kron, 100 fő káposzta 2 fton, a' lencsének, babnak, és borsónak pozsonyi mérője 1 for. 12 kron kelt ezüst pénzben.

Egy esztendő sem ébresztette tehát fel olly késön a' reményt, 's nem tartotta ollyan soká feszülésben mint az 1837-ki, 's aligha csalatkozott az meg valaha annyira a' bortermesztésre nézve, mint ezen esztendőben. Nevezetes, hogy már egy régi astrologus *Galeoti*, ki Medicis Katalin alatt élt, az 1837-dik esztendőt jóslólag ugy rótta meg, mint egyet a' legveszélyterhesebbek közül, igy szólván felőle: Az emlitett esztendőben a' nap mintegy folyvásti lankadásban leendvén, csak gyengén fog sütni, 's a' föld' termékeinek érlelését akadályozandja.

Ez által igazoltatik azon régi állitás: hogy a' legjobb földnek legjobb mivelése mellett is, a' szüret' bősége és jósága az időjárástól függ.

Terra non solum, annus quoque fructificat.

Ezen rajzolat' előre bocsátása után az már most a' kérdés: micsoda tapasztalások adták elő magokat a' szóban forgó esztendőben, mint figyelemre méltó tanuságok a' jövendő évekre nézve?

Ezen tanúságok állanak:

a) A' szőllőskertekbeni gaz' (gyom) czélszerübb használatában.

b) A' fiatal hajtások' tüsténti elmetszésében a' jégeső után.

c) A' vigyázva tett irtásban virágzás előtt, és

d) Az éretlen 's rothadt szőllő' okos kezelésében.

A' mi tehát illeti:

a) a' szöllőskertekben gyüjtött gaznak jobban használását.

Ezen fölöttébb esős esztendőben a' szöllőkertekben igen megszaporodott gyom, nagy ostora volt a' vinczelléreknek, és szöllőbirtokosoknak, mert alig szabadult tőle meg az ember, már 14 nap múlva a' szöllő' földje ismét zöld réthez hasonlitott. De ezen tekintetben a' vinczelléreknek, sőt — őszinte megvallva, a' szöllőbirtokosoknak tudatlansága is nyilván kitetszett, mivel a' kitépett gyomot a' szélső mezsgyékre, utakra, és árkokba hányatták, nem gondolván meg, hogy ezen nagy csomó gazak — trágyagödrökbe, vagy rakásokba hányva — jövő esztendőben igen jó trágyát szolgáltatnának, melly által különösen a' szekérbér a' szöllőhegyen megkiméltetnék. Mivel ezen nyáron a' gyom kitépésnek vége hossza nem volt, innen történt, hogy annak gondolatlan szétszórása miatt a' hegyi utak csak nem járhatlanokká lettek, 's következőleg a' hegyi felvigyázók kénytelenek voltak a' gyomot szétosztott csomókban szüret előtt meggyújtatni. Képzelje az ember magának egy folyvást menő hegylánczvonalában ezen százfelé égő gyomtüzet büdös gőzével, és füstjével, mellybe a' szöllőültetvények 5—6 napig voltak burkolva. Nem elég volt tehát, hogy a' szöllőbirtokosok magokat a' legjobb trágyától megfosztották, 's másoknak az útat elzárták, hanem a' megrótt újabb gondolatlanság által a' különben is rosz termést még rosszabbá kellett tenniök. Tudni fogják bizonyosan minden bortermesztők, hogy minden erősen és ujdon trágyázott szöllőskertekben silány és minden jó íz nélküli bor terem, sőt hogy a' bor a' trágya' tápláló nedvének fel nem dolgoztatása miatt kedvetlen ízt kap: mindazáltal nálunk, úgy látszik, senki sem ügyelt arra, hogy a' meggyújtott gyom' vagy gaz' füstje, valamint más gyúlékony anyagoké is, korom

formában a' szöllőszemekre és kocsányokra ülepedvén, a' bornak forrás után kellemetlen ízt ád. A' szöllőtő olly magához vonzó erővel bír, hogy minden párolgó anyagot magához von, beszi és sajátjaivá tesz, mellyek a' levegőben elszorvák, vagy tápláló anyagainak vezetékül szolgáló vízzel párosulvák. Ismerek egy szöllőskertet Budán, mellynek bora mindenkor undorító ízt kap, noha a' szöllőfürtökön, ha frissében eszi az ember, épen nem érezhető. Az ollyan házakhoz, és más épületekhez, mellyeknek füstjei, és másféle kipárolgásai a' szöllőültetvénynyel közöltetnek, közel eső fekvés egyedüli oka ezen jelenetnek. Sokszor csak valamelly mészégető' vagy téglavető kemencze' füstjének van a' szöllőskert kitéve, még is a' szöllőtők azonnal megterhesülnek a' kellemetlen füsttel, 's a' bort undoritó izűvé teszik. Azon szöllőskertek, mellyek dombokon feküsznek, hová a' szél ezen füstöt viszi, sokkal fogékonyabbak ezen szag iránt mint a' sikon fekvő szöllőskertek. Ezen különbséget kétség nélkül a' természettel fölemelkedő füst' hatásának kell tulajdonitni, mellyet a' szél tovább visz, feltartóztat, 's a' melly azon ellentállás által, mellyel a' földrész' egyenes iránya, és domborodása ritkulását akadályozza, megsűrűdzik.

Ezen környülállás a' Francziák előtt régóta tudva van, 's ott bizonyosan senkinek eszébe nem jut, szöllője' termését illyenféle füstölések által megrontani, sőt némelly hires szöllőtermő hegyeken annyira vigyáznak, hogy 15 nappal a' szüret előtt tüzet sem szabad gyujtani, azon félelem miatt, hogy a' bor rosz izt találna a' füsttől kapni. Nem kell tehát a' gyomot elégetni, hanem trágyát kell belőle csinálni.

A' feljebb emlitett gyommal való bánáson kivül nagyon szembeszökő volt, hogy annak hamujával sem gondoltak semmit. Ezen alkotó részénél fogva igen hathatós trágya, a' szöllőművesek' gyalázat-

jára szekérutakon szétszórva hevert, esős időben sokat tett az utak' nehezitésére, és senkinek sem jutott eszébe, hogy azt vagy a' szőllőskertekben elássa, vagy a' trágya-gödrökben elrejtse.

Ezen folyóirat' első füzetében §. III. a' trágya' készitéséről, és használásáról olly bőven értekeztem, hogy az ismétlés' kikerülése' tekintetéből kénytelen vagyok olvasóimat oda utasitni, azon észrevétellel, hogy a' rakásra gyüjtött gyom, és falevél a' legolcsóbb tüzelőnek tekintethetik minden tavaszi fagy ellen intézett füstöléseknél.

E' szerint általmegyek:

b) a' fiatal hajtások' tüstént lemetszésére a' jégeső után.

Ha a' jégeső akkor veri el a' szőllőskerteket, mikor a' fiatal hajtások még gyengék, 6—8 hüvelyknél nem hosszabbak; ha ezen fiatal hajtások csonkák, mintha meg volnának metszve: akkor szükséges a' szőllőskert' megkárosult részeit tüstént ujra megmetszeni, az az, a' fiatal megsérült hajtásokat egész a' legalsó szemig elvetni, hogy a' tőkék az elfajulástól megmentessenek. Ha ezt elmulasztjuk, olly éktelenségek következnek belőle, mellyek a' jövő tavaszi metszést megnehezítik, sőt a' termékenységet is hátráltatják. A' sokszoros megsérülések miatt, mellyeket a' fiatal venyigéken a' csapkodó jégeső ejtett, az erőszakosan felemelkedő tápláló nedvek ott keresnek magoknak nyilást, hol legkönnyebben találnak. Igen természetes, hogy minden még meglévő egészséges szemek mozgásba jönek, 's ott hajtanak ki, hol a' vinczellér legkevésbbé kivánja.

Úgy látszik ugyan, hogy az új metszés, kivált ha nagy mértékben tétetik, a' szőllőtőknek sajnosan esik, mert mintegy 14 napig megáll bennök a' növé-

nyi életerő: de ha egyszer a' metszés' helye behegedett, és a' tápláló nedvek a' nekik kimért pontok felé útba igazodtak, akkor az alsó szemek új hajtásokká alakulnak, és a' szőllőtő' szabályozása a' felesleges hajtások' letördelésénél fogva egészen hatalmunkban van.

Ezen bánásmódot azon bortermő tájékokra nézve is merem ajánlani, mellyeken a' fensőbb nemű szőllőművelés divatozván, az úgy nevezett bakmetszés szokatlan. Véleményem szerint mind egy, akár az alacsonyabb tőke' bunkójáról vágattassék le a' jégeső által megrongált hajtás, akár valamelly hosszabb már megfásodott venyigéről.

Egyébiránt jól meg kell jegyezni, hogy az illyen metszésnek csak addig lehet helye, míg a' venyigék még igen fiatalok. Ha a' jégeső akkor tesz kárt, mikor a' második hajtás sz. János' napja körül mutogatja magát, akkor az ujra metszésben több kár lenne mint haszon, mert az általa czélzott új venyigék a' nyár' és ősz' folytában nem lennének képesek megérni, azaz megfásodni.

A' jégverés' alkalmával május' 15dikén 1837. tettem én ezen próbát Budán az országos szőllőiskolában. Megmetszettem tudniillik felebb leírt módon az általánosan megsérült szőllőtőkéket bizonyos osztályban, a' vele határos osztályt pedig jégverte állapotjában hagytam, hogy naponként a' kölcsönös hatásokat szemmel tarthassam.

A' megmetszett szőllőtőkék későbben hajtottak ugyan ki, de hatalmamban voltak, 's magoktól alkalmazkodtak a' következő metszéshez, de a' vad, és jégverte tőkék' metszése a' másik osztályban a' fűrésznek, és a' késnek ugyan csak dolgot fog adni.

Most általmegyek

c) A' nagyobb vigyázással véghez viendő irtásra.

Kevés kivétellel minden ismeretes bortermő tájékon egy különös neme kerül elő a' szőllő-munkának, melly az *irtás* (Jäten) nevezet alatt ismeretes. E' szerint a' felesleges, haszontalan, mellékes venyigék a' gyümölcstermő vessző' alsó leveleivel még a' virágzás' ideje előtt ki- és letördeltelnek, hogy a' már régóta megrögzött vélemény szerint a' tápláló nedvek a' termő venyigékben inkább központosittassanak — concentráltassanak. Ezek erőszakos műtétel (operatio) után a' szőllőtők igen sovány kinézésűek, és a' fiatal hajtások tövektől fogva úgy tünnek elő mint csupasz tollak, mert a' levelek egész az első gyümölcs hajtásig letépvék. Hogy ezen bánásmód inkább a' régi megöröködött szokáson, mint eszméleti okokon alapul, a' felől engemet több oldalu viszgálódásim eléggé meggyőztek. Én az irtást, a' mint az most történik, megyőződésem szerint nem tarthatom szükséges munkának, és ha a' gyümölcstelen hajtások' lehányását lehet is menteni, de az alsó leveleknek letördelése, melly által a' gyenge fürtök a' mindig erősebben sütő nap' melegének, a' szeleknek, és az esőknek nagyon ki vannak téve, mindig olly erőszakoskodásnak tartathatik, melly a' majd következendő virágzásra nézve inkább káros, mint hasznos hatással vagyon.

Csuda e tehát, hogy 1834-ben a' kék szőllők nem kékűlhettek meg, mivel a' nap a' bogyókat érésökben elhagyta, és a' szőllő'haját annyira megkeményitette, hogy a' festőanyag ki nem fejtőzhetett, mert a' bogyónedv' elkészítésére szükséges feltétel rendes határaiból kiszorittatott. Ennek oka csupán az erős levélhajtás volt, mert mind azon fürtökön, mellyek a' napnak ki voltak téve, veres, és zöld foltok valának. Ugyan ez történt 1837-ben is, de sokkal kártékonyabb

módon. Az emlitett augustus hónapi erősen sütött nap azon szőllőfürtökben ragyát okozott, mellyek lombtakaró nélkül voltak, és épen azon fürtök érhettek legkevésbbé meg, mellyek igen szabadon, 's minden takaró nékkül függöttek, mert a' napszurás augustusban a' szőllő'haját megkeményitette. Némelly vinczellérnek azon hatalomszóhoz hasonlitó nyilatkozása, mintha a' szőllőfürtök a' levelek alatt lassabban érnének, szembetünő járatlanságra mutat. Én minden szőllőbirtokost felszólitok, próbáljon meg két egymás mellett lévő szőllőtöt kiválasztani, és egyiket annyira le-levelezni, hogy a' fürtök a' napnak egészen ki legyenek téve, a' másikon pedig egy levélhez sem nyulni, hogy a' folyvásti szemmeltartás után maga meggyőződjék, miképen az árnyékos fürtökön elébb lesznek lágy és szines szemek, mint azokon, mellyek a' napnak ki voltak téve. Ha ollyan esztendők kerülnek elő, mint az 1834-dik volt, mellyben a' nap éltetés helyett inkább perzselt, akkor azon szőllőhegyeken, hol a' fürtök a' levelek' árnyéka alatt érnek meg, bizonyosan jobb bor szűretik, mint ott, hol a' fürtök a' nap' kinzó erejének ki vannak téve. 'S lehet e a' szőllőfürtökkel hegyeken, hol a' szőllőtő a' száraz földön, úgy szólván, csak a' levegőből él, nagyobb jót tenni, mint azokat a' lombok alatt naptól őrizni, hogy kényelmesebben érhessenek meg? A' levél a' bimbó' anyja, és a' fürt' nevelője, 's ezért vannak a' természettől olly eszközül használva, melly a' növényi életet előmozditja. Nem azért kell e gyakran a' sártól befecskendezett fürtöket a' sajtóba vinnünk, mert a' szőllővesszőknek levelei nincsenek, hogy ezen tisztátalanságot felfoghatták volna. A' szeremségi vinczellér jobban tudja a' leveleket becsülni, ő nem irt, mégis édesebb szőlleje mint a' mienk.

Valamig a' szőllőbirtokosok restelkednek szőllőmüvelésbeli viszonyaikat közelebbről vizsgálni, mind

addig hijában hizelkednek magoknak hogy az ahoz illő különbözö bánásmódokat használni eléggé okosak.

Most már az van hátra, hogy előadjam,

d) mit keljen csinálni az ollyan éretlen rothadt terméssel, millyen 1837-ben volt.

A' nedves, és hideg esztendőben a' szőllőtö' termései sehol sem mentek eléggé tökéletességre; ezért tökéletlen a' belőlök készült bor is.

Az ezen évbeli termés haszontalansága, és csekélysége okozta tehát, hogy azon termésre, mellyből nem sok hasznot lehetett reményleni, nem sok fáradságot forditottak, pedig az okosság hozza magával, hogy a' legcsekélyebb jövedelmet sem kell elmellőzni, és a' szorgalom által annak belső becsét, 's az azáltal czélba vett eladási árt annyira kell emelni, hogy az által a' kár némileg kipótoltassék.

Illy czélból tettem én közönségesekké kevéssel a' mult esztendei szüret előtt, a' budai német ujság' közhasznu lapjaiban, 82-dik számban, 533-dik lapon, valamint ugyan akkor a' Jelenkorban is következő figyelemre méltó javallatimat, az 1837-diki szüretre nézve:

Mikor a' kék szőllőfürtök, mint ezen esztendőben, tökéletesen meg nem érnek, 's következőleg bennök kevés festő anyag van, akkor tanácsosabb a' kék fürtök' mustjából fejér bort csinálni. Abban több nyereség lesz, mivel a' fejér bor mint közönségesebb ital a' városokban, kelendőbb portéka. Az illyen bor' fakó szine elenyészik a' forrás által, 's ha találna még belőle valami maradni, azt a' lehuzáskor egy kevés kénkő gőzzel el lehet oszlatni.

Éretlen termés' alkalmával a' fejér, és kék szőllőket farostélyokon le kellene a' venyigékről szedni, mert a' bor azokkal egyesülvén a' sajtóban, még fa-

nyarabb, és savanyúbb lesz, mint különben lenne. Ezen fáradság nem ollyan nagy, mint gondolná az ember, 's egy vékony léczekből összeütött farostély, nem sok költségbe kerül.

Ha úgy látszik, hogy a' szőllő nem igen ért meg, a' forrást minden esetre siettetni kell, mert több esztendei tapasztalások' kétségtelen bizonysága szerint a' lassu forrás mindig annyival czekélyebb, és fanyarabb bort csinál, minél kevesebb czukor anyag volt a' mustban. Ha tehát szüretkor folyvást hűvös idő jár, akkor különösen éjszaka a' préselő házakat be kell zárni, a' kádakat, és hordókat, mellyekben a' bor forrani fog, pokróczokkal be kell fedni, 's ha a' forrás 2—3 nap alatt el nem kezdődik, forró mustot kell a' kádba, vagy a' hordóba tölteni.

Mihelyt a' pezsgő forrásnak vége van, a' veres bort a' kádból, a' fejéret pedig seprőjéről tüstént le kell húzni, 's ezen utólsónál a' lehuzást februariusban még egyszer véghez vinni, mi által a' fanyar savanyú íz érezhetőleg eloszlik. Próbálja meg akárki, több hordók közül, mellyekben a' bor megforrott, hagyjon egyet tavaszig seprőjén, meg fog győződni állitásom' igazsága felől. A' kétszeri lehuzás' fáradságát a' nagyobb ár meg fogja jutalmazni.

Az igazán beállott őszi hűvös időben is sok akadálylyal kellett a' must-forrásnak küzdenie. Mind azok, kik a' felebb emlitett óvakodási szabályokra nem ügyelve, a' forrást vak történetre bízták, kénytelenek voltak félig megforrt bort húzni le, mert a' felszállott szőllőkocsányok és hajok le kezdtek ülepedni. Innen volt, hogy az illyen veres borok csak a' melegebb pinczékben pótolhatták ki azt, mit a' hűvös levegön elmulattak. Ebből ismét a' következett, hogy a' bor szinetlen volt, 's sokára kelhetett el a' forrás' elkésté miatt. Ha a' hordókat, mellyekben a' bor forrt, hideg levegö' hatásától megőrizték, 's az akadályozott forrást

meleg musttal elősegítették volna, az egész foglalatosságnak kevés napok alatt vége fogott lenni, 's a' vinczellér kevés munkával jobb italt fogott kapni. Igaz marad tehát mit már sokszor mondtam, hogy a' vinczellérnek, 's általában a' mezei gazdának a' levegő' mérsékletét, a' gőzkör' állapotját, 's az üdőjárást szüretkor úgy kell tekinteni, mint egymással viszonyban álló okokat, és következéseket, mellyekből bizonyos szabályokat hozhat ki, vállalatiban vezérfonalúl szolgálandókat.

Különös szembetünő jelenetnek tekintethetik a' budai hegyeken minden őszi baraczkfa' kihalása az 1837-dik esztendő' tavaszán; ezen kártékonyhatási az időjárásnak, *Bartosságh* úr' bizonysága szerint, a' villányi hegyeken is mutatkoztak.

---

§. VI.

A' Bihar vármegyei, nevezetesen pedig az érmelléki borok' szemlélete.

Mindazokat, miket a' Bihar vármegyei, különösen pedig az érmelléki borokról tudok, és itt közértesités végett felhozok, egyedül Gróf Csáky Károly, Szepes vármegyei Főispán, T. Lónyay József, és Fazekas György prédikátor úr' tudósitásaiknak köszönhetem, kik a' szőllőművelési tárgy, és országunkbani szőllőiskola iránti tettleges részvételöket a' legbővebben bebizonyitották. Vajha minden jelesebb magyar bortájékokban, ha csak egy pár illy férjfiak is találkoznának! úgy a' mezeigazdaság' ebbéli ágazatában sokkal gyorsabb, kitünőbb, és gyümölcsözőbb előhaladást reménylhetnénk. Mennyire fáradoznak az említett urak a' borművelést segédteljes kezekkel előmozdítani: hazánk' Budán lévő szőllőiskolájának részére a' nálok találtató szőllőfajok' már három év alatti legszorosabb gyűjtemése, nem különben vizsgálatjaiknak és tapasztalásaiknak e' folyóirat' számára folytatott közlése, eléggé mutatják. Igen lekötelezve érzi magát a' szerző a' két utóbb nevezett urak eránt azon bizodalomért, mellyre őt a' bormustrák' küldése, és ezek feletti vélekedésének közlésére kérésök által méltatták. Melly végre is T. Lónyay úr 28, Fazekas prédikátor úr pedig 9, különböző esztendőbeli termésü

borokat, küldöttek. — Szorosabb vizsgálat után az tünt ki, hogy az érmelléki bor az úgy nevezett szelid, kemény és mégis szeszszel gazdag borokhoz tartozik, mellyben a' magyar tűz főkép nyilatkozik, különös és egészen tulajdonos szaguk a' *manduláéhoz* hasonlit, de melly csak később fejlődik ki. Fiatal korukban p. o. 1—2 vagy 3 esztendeig pezsegnek, vagy gyöngyöznek, 's ugyan ezen tulajdonuknál fogva forrás idejekkori kevés módositással hihetöleg a' pezsgöbor' készítésére is alkalmazhatók volnának. Tökéletes megérésöket 6-ik esztendőben várhatni, 's ekkor az említett mandula szag annyira kitünő, hogy általa minden más bortól megkülönböztethetnek. Ezen körülmény ugyan a' borkereskedés' tekintetében épen nem kecsegtető a' vállalkozókra nézve; mert ki fogja annyi évig a' bor' megérését várni, 's ki fogja ennek illő jutalmas árát megadni olly tájakon, mellyek nagy városoktól, (Debreczent kivéve) hajókázható folyóvizektől, és kereskedési útaktól távolabb esnek. De ha a' Tisza' mellékét akarnánk is segítségül venni, a' kereskedés' kára nélkül nem lehet, minthogy ezen folyó' mentében is több helyen terem jó bor. Azonban az ottani kereskedés mégis abbéli kedvezéssel kecsegtet, hogy ott mindjárt szedés után az elszűrött must' adásvevése divatkozik, mi országunk' vidékein más hegyekben igen gyéren tapasztaltatik. Szüretkor járnak ott többnyire vásárolni a' korcsmárosok, borkereskedők és zsidók, kik a' szűrött és sajtolt mustot a' Kúnságba, Jászságba és az ezekkel határos vármegyékbe szállitják. Innen van, hogy ugyanott csak nagyobb szőllőbirtokosok', és uraságok' pinczéjében találhat az ember több bormennyiségre, mellynek jósága, és ósága' különbsége szerinti becsűára cseberjeért (100 magyar itcze) 8—14 pengő forintra tétetik.

Az érmellékl bornak kereskedési uton Lengyelországba szállitása által legtöbb hasznot lehetne haj-

tani, ha ezen országnak mostani szegénysége, 's még inkább a' magos hegyeken vezető útak az oda szállítást nem terhesítenék.

A' következőkből érthetjük: hogy a' politikai tünetek' szövetségek, 's egyéb viszonyok' körülmények következésében, az érmelléki borok' ára különböző években mennyire változott; mert p. o. az 1833dik esztendőben egy csöbör must 3 ft 20 — 30 xr. 1834-ben 2 ft., 1835ben 4 ft., 1836ban 5 ft. és 1837ben 3 pengő ftokért adatott el.

Látszik ezekből szinte, hogy némelly esztendőkben p. o. 1834ben a' bor legjelesebb tulajdona mellett is jutalmatlan maradt, — mert a' bő termés minden várakozást felülmúlt, midőn ellenben a' következett szűkebb években a' bornak ára nevezetesen rugott.

Ide csatlom mostan T. Lónyay úrtól hozzám küldött bormustrákból vett csekély tapasztalásimat:

1822. — felséges ital, zamatja nagy 's ha külföldre jöhet, sokat igér.

1822. — Bacador-bor, hasonlíthatlan, a' pesti boregyesület' pinczéjébe igen illő. Gyakorlott borszagló embernek a' két nemes ital bor közűl választást tenni nagyon nehéz volna, amaz még is elsőbbséget érdemelhet, mivel úgy látszik jobb fekvésű hegyen termett.

1823. — Igen jó, de az első 1822diki terméshez még sem hasonlítható.

1823. — Szinte jó, és ajánlásra méltó.

1829. — Különösen jó, de még sem mint az 1822diki.

1833. — még kemény és hosszabb pinczébeni nyugalomra van szüksége, hogy kifejlődjék.

1833. — jobb, mivel alkalmasint mert kedvezőbb helyen termett.

1833. Bacador nagyon jó, és kitünő jó íze elég világosan megmutatja, hogy a' nemes szőllőfaj mennyire képes a' bort is megnemesíteni.

1834. — nagyon jó, de még nem tiszta, azért szine is nem egészen ismerszik.

1834. — Bacador. Ez valami felséges, még édes, és még is nagyon zamatos, ezen bor a' külföldiek, főleg a' Lengyelek előtt valódi csemegebor lenne.

1834. — Bacador, mint az előbbi

1835. — jó.

1836. — az elébbinél jobb, pezsgett is 's ugyan azért a' champagnei bor készítésre alkalmazható; könnyü és kedves izü, melly kezdődő mandola szaga miatt pezsgő készítésére különösen ajánlható.

Mind ezen *muskatálborok* muskatál szagukkal jeleskednek, de a' muskatálbor magában, nem mindenkinek tetszö iz miatt nem igen kedveltetik. Minden muskatálborok között az 1834iki legjobb volt, igen édes 's kevésbé szagos. Érmelléken a' muskatálbort nem kellene tiszta muskatál szöllöböl készíteni.

1827. — Aszúbor igen jó, nagyon zamatos, de az üveg felnyitáskor pezsgett és gyöngyözött.

1834. — Még más két üveg aszúbor egyik fehér, másik vörös, mind a' kettő jeles. Itéletem szerint, az érmelléki aszúborok, a' helyfekvést a' hol teremnek és a' bor'minéműségének kedvező esztendőt tekintvén, minden a' táji aszúborok felett elsöséget érdemelnek, mert a' valódi borivó az édes nyalánkságokat nem szereti; de nagy munkába kerülne az érmelléki aszúborokat közönséges kereskedés' tárgyává tenni, minthogy a' kereskedésben mint ollyanok ismeretlenek — még polgári köztetszést nem nyertek.

Ürmös az izléstől függ. Mint kereskedési tárgyat tekintvén csak mulandó becsü, melly csak a' háztartásban nyer kedvességet. — Annak készítésekor, melly a' must befőzés által történik, közönségesen az a' hiba követtetik el,

hogy nagy tűz rakatván alá, a' must inkább vagy kevésbé kozmás ízt vesz magába, melly jóságát megrontja.

A' T. Fazekas György predikátor úr' bormustráiról következőket tartom megjegyzendőknek.

N. 1. Bacador-bor, 1827dik esztendőből, felséges ital, inkább különös mint asztali bornak való, melly szesze' gazdagsága miatt a' tengeri szállításokat is változás nélkül kiállaná és az erős italokhoz szokott Ángoloknak jó lenne, ehez hasonlót csak a' Banátban Mehádia' tájékán találtam.

N. 2. Bacador-bor 1829dik esztendőből, szinte jeles bor, de mégis megismerszik, hogy az 1829. év a' jó szőllőtermésnek nem annyira kedvezett, mint az 1827. Mind a' két rendbéli bort T. Fazekas úr pinczéje' legfőbb ékeinek tekintheti, 's minden külföldi vevőnek ajánlható.

N. 3. Tokaji nemü aszúbor 1833dik esztendőből. Aszúbornak még fiatal, következőleg tükre még nem tökéletes. Valódi tokaji szaga nincs, mi nem is lehet, minthogy Érmelléken tokaji sem teremhet. Ha seprejéről lehúzatik: hamarébb megtisztul, és zamatja is jobban kifejlődik, de akkor vagy eladni, vagy üvegbe kell húzni, hogy ha pedig kilátás az eladásra nincs, jobb ha seprejin hagyatik.

N. 4. Ezen siller-aszúbornak minden tekintetben több kedvező tulajdona van; mindazáltal, hogy tökéletesen megérjen, még 2 esztendeig seprején maradjon.

N. 5. Az 1834. esztendei bor az érmelléki borok' tulajdon bélyegével bir, könnyű és kedves, de a' mellett még is igen szeszes, mint minden 1835-diki magyar bor.

N. 6. Az 1834diki vörösbor, kedvességére nézve a'

franczia Bordeaux borhoz hasonlítható, azon különbséggel, hogy az érmelléki borok' zamatja kitetsző. Szembetünőkép különbözik az érmelléki szelid bor a' kemény budai bortól, melly utósó csak 4 év múlva érik meg, de akkor sokkal tartósabb. Nagyon czélarányos volna az itt legjobb bort termő szőllőfajokat megtudni, hogy előkelőleg ezeket inkább művelhetnék.

N. 7. Bacador-bor 1834ből, valóban egy a' legfelségesebb magyar borok közűl, mellyek kezemhez jöttek, egy az a' feljebb említett T. Lónyay úr 1834-diki bacador borával. Illyennek hiszem én a' magyar bort, melly a' külföldiek' tetszését megnyeri finom mandola ízével, habár a' legnemesebb franczia borral vetélkednék is. Mit lehet még 2—3 év múlva a' tökéletes megérés után ezen borból várni, midőn tüzes szesze megszelídűl. Illyen bacador mustból készült pezsgő, némelly champagneit fellűlmúlna.

N. 8. Közönséges fejér bor 1834-ből, kedves, de valamint a' többi ezen évi bor, nagyon szeszes.

N. 9. Vörös aszúbor 1836-ik esztendőből, még éretlenebb mint sem róla itéletet tenni lehessen. Szaga azonban a' ménesiétől szembetünőleg különbözik, 3—4 év előtt megérését várni sem lehet.

Hogy Bihar vármegyében minden szőllőfajok közűl a' bacador szőllőnem legkedveltebb, tudva van; de valóban az abból nyert bor olly különös jóságu is, hogy minden magyar asztali bor között az elsőséget érdemli. Óhajtva várom azon időt, mellyben az ezen szőllőfajjal teendő próbáim által kitapasztalni fogom azt: valljon ez a' faj említett nemességét más helyeken is megtartja-é?

Különben az volna vélekedésem, hogy az ottani szőllőbirtokosoknak nem csupán olly szőllő-

faj' müvelésére kellene szorítni szorgalmukat, mellyeknek borai csak számosabb év után ismertetik meg jeles tulajdonukat, 's úgy hiszem a' szerencsés foganaton nincs mit kétkedni, ha ott mellesleg a' mézes fürtel, vörös dinkával, fekete claeveivel, kék portugalliaival és barzsing szőllőfajokkal próba tétetik. A' mézes fürt, vörös dinka, és fekete claevei mind korán érő fajok, mellyek nemességüket már régen megismertették. A' fekete claevei és portugalliai ott is jó vörös bort teremnének, valamint szükség' idejében kellemes szagok miatt fehér bornak is jelesek lennének. Ha a' bárzsing szőllő' elérését azon fokra vihetnök, mellyet külföldön jó rothadásnak neveznek, de mellyet a' mi aszúszőllőnkkel össze zavarni nem kell, mint azt ezen folyó irat' második füzetének 5—12 lapjain már bővebben érintettem) úgy alkalmasint a' bacadorral elegyítve kellemesebb, és kevésbé szeszes italt adnának, melly utólsó tulajdon, tudniillik a' sok szeszerő, a' borismerőnek nem legkedvesebb.

Mint a' muskatál-borokról már feljebb említetett, ez a' faj jeles bor'készítésére nem alkalmatos, minthogy annak tulajdonos muskatálszaga a' must' kiforrása után épen nem kellemes, és midőn a' többi nemes bor idővel, szebb szinök kifejlődésével inkább javul; a' muskatalbor' ize ellenben, főkép ha csupán muskatál szőllőfürtökből készült, mind inkább kedvetlenebb lesz. — Máskép van a' francziaországi Muskat-Lunel nevű borral, melly szinte a' mi muskatályunkhoz hasonló szőllőfürtökből készül. Úgy látszik, hogy az ottani éghajlati viszony a' bor' kiképzésére jótékonyabban működik. Bizonyitja ezt az ismert Dignanói Rózsabor, Istriában, melly csupán 's kizárólag a' mi fekete muskát szőllőnkből készül.

Ezen utósót én önologiai útazásomban, mikor ezen helyeken keresztül mentem, mint édesbort ittam, és megvallom, hogy annak finom rózsaszaga minden ismeretes zamatjainkat fellülmúlja, mert a' mi fekete muskatálunkból hasonlóúl készült bor ehez nem hasonlitható, 's hozzá képest igen közönséges italt szolgáltat. Úgy látszik ahoz, hogy a' muskatál szöllőből jó bor legyen, meleg éghajlat szükséges, mi az által is valósul, hogy a' T. Lónyay úrtól hozzám küldött mustra muskatálborok közül az 1834-diki termés, melly köztudomásra édes volt, a' legkedvesebb muskatálszaggal birt, és a' legjobb izü volt.

Németország' némelly vidékein azt macska- vagy egér-bornak nevezik; és ezt mondják:

A' muskatálbor,
Pinczében ritkán forr,
Mert ha oda jutt is,
Rosz bor marad 's hamis.

---

§. VII.

A' pinczebeli gazdaságról.

a)

A' már használt üres hordók' jókarban tartásáról, és magokba vett rosz ízők' javitása' módjáról.

Valamint a' pinczék' jósága, úgy a' hordók' jó tulajdonsága, és minéműsége is legszorosabb figyelmet érdemelnek a' borok' nemesítése' tárgyában. A' hordók' tisztasága mindenek fölött kivánatos; mert penészes, büdös, vagy csak kevessé kellemetlen szagú hordóban is a' bor elromlik, mint ezt több vigyázatlan borgazdák' szomorú tapasztalása igazolja.

Efféle kelletlen esetek a' borgazdaságban főkép az alsóbb rendű szőllőműveseknél gyakrabban fordulnak elő, mert a' hordók' hosszabb ideigleni használhatását eszközlő szükséges figyelmet azokra nem fordítnak; de mentségökre legyen mondva az, hogy midőn a' falusi ember borait kereskedőknek vagy korcsmárosoknak eladja, bizonyos időre hordóit is oda kölcsönözi, mellyeket midőn visszakap a' legtisztátalanabb állapotban talál, mivel a' borvevők a' borlefejtés után szükséges mentől előbbi tisztításra fordítandó költséget megkimélik. Így küldetnek vissza a' hordók gondatlanúl. — Ha ezen hibát a' hordó-tulajdonos nem

tekinti, hordói, ha szabad helyen vagynak, megdohosodnak, ha pedig nedves borházban fenékre forditva hevernek nyáron által, megpenészednek. Ha pedig az illy hibás hordók szüret előtt meg nem vizsgáltatnak, és gondosan ki nem tisztítatnak, hibájok a' mustra vagy borra is áltszármazván, büdös rothadt szaggal bélyegezi meg, melly minden borvevőt elidegenít. A' ki tehát nem ismeri a' bánásmódot, mellyet a' hordók' jókarban tartása évenként megkiván, a' ki hordóit egy szürettől másikig szabad légen, vagy nedves helyen további fölügyelés nélkül hagyja, 's borára rossz ízt származtatnak, kárát ki nem kerüli. Azért minden szőllőhegy birtokos előtt, ki gazdaságára ön maga, annak legkisebb részeiben is felügyel, tudva legyen: hogy a' legkisebb ezen tekintetbeni gondatlanság által is bora a' hordókban sőt egész készületben is elromolhatnak.

Ezt már ezen folyóirat' 1-ső füzetében 87—94-ik lapon emlitettem.

A' bor, szeszes alkotó részeinél fogva, minden folyadék közül egyedül az, melly az olvadékokkal legtökéletesebben vegyül el, 's ugyan azért minden idegen részecskéket, mellyekkel a' hordó' belső sziné bévonva van, legkönnyebben felvesz.

Én a' következőkben nehány módszert adok elő, miként lehessen a' már használt üres hordókat jó karban tartani, és a' talán magokba vett rossz íztől megmenteni.

Minden hordó, mihelyest a' bor belőle lefejtetik, friss vízzel addig öblögettessék, mig ez a' hordóból már tisztán folyik Azután két szál fára szájával lefelé fordítva úgy alkalmaztatik, hogy a' víz kicsepeghessen belőle 's belseje kiszáradhasson, nehány nap múlva azután a' hordónak kéngőz adatik és szája erősen béveretik.

Az igy elkészitett hordók száraz pinczében legbiztosabban óvatnak meg az elromlástól, hol minden

2—3dik hónapban új kénadagot kapván, a' legjobb állapotban több évig egésségesen és hibátlanul maradnak. Csak közel a' pincze-ajtókhoz ne helyheztessenek, hol a' pinczegőz és küllég' ellenkező mérsékményének egybeütközése által szült vizcseppeket magokba szívják 's megnedvesednek, 's e' nyirkosság' tartós befolyása a' faabroncsok' megrothadását előmozdítja, a' vasabroncsokat pedig rozsdával vonja be.

Minden hordó, mellyet az ember használni akar, előbb vízzel öblitessék ki, és száritassék meg.

De ezen elővigyázat szükségtelenné lesz, ha a' hordó az első kénezés után, hamar használatba vétetik. Ekkor csak dugóját és csapját kell kivenni, és legfeljebb 2 óráig léghuzamban hagyni.

Sokan a' megtöltés előtt erős pálinkával szokták kiégetni a' hordót, mihez egy vagy két kanál spiritus kivántatik; ezen elővigyázat minden esetre ajánlható, mert az égő szesz kihajtja a' levegőt, 's a' hordót szeszes gőzzel tölti meg, csak hogy tiszta seprőpálinka vétessék hozzá, mert gabona- vagy kolompérpálinka elébb ártana ízével a' bor' ízének mint használna.

Ha a' pinczében hely nem lévén, az üres hordókat szellős helyen kell tartani, úgy minden 14 nap szükséges azoknak uj kénezést adni.

Az üres hordókat borházakban, vagy szin alatt felhalmozni, hol a' lég' szabad járása' eszközlése végett csapjaik és szájaik kiveretnek, mi gyakran történik, mindig azon kárral jár, hogy száraz időben a' hordók megdohosodnak, nedves időben pedig az ált vonuló légtől penészt kapnak, 's ez által a' hordók' megjavitása nagy munkába kerül.

Ha egy 10 akós dohos hordót használhatóvá akarunk tenni, annak előbb fa-, vagy vasabroncsai jól felverettessenek. Azután 2 font konyhasót kell belé vetni, mellyre két negyed akó forró víz

töltessék, a' hordó' szája jól béveressék, maga pedig a' hordó' minden irányban forgattassék 's majd egyik, majd másik fenekére forditassék, hogy a' kiszáradt fa a' nedvességet magába szíja. Körülbelől 4 óra múlva a' hordóból kieresztetik, de ismét friss víz töltetik belé, hogy a' hordó minden tisztátalanságból kivetkeztessék. Ha talán a' rendes kiszárítás után is a' hordóban valamelly kellemetlen szag lenne észrevehető, ekkor két font apró darabokra tört, oltatlan meszet kell száján bévetni, erre két negyed akó vizet tölteni, a' szádallót hamar ráverni, és a' hordót legnagyobb mozgások közt forgatni. A' nem sokára következő víz' legnagyobb forrása idejekor, a' szádalló a' hordóból, olly vigyázással még is, hogy annak erőszakos kilövődése által senki meg ne sértessék, felveretik. Ezen erőszakos kiszabaditása a' forró gőznek igen szükséges, mert evvel egyszersmind egyéb rossz gőzök is elröppennek a' hordóból. A' hordó' szája azonban bédugassék, hogy az oltott forró mész meg ne hűljön. Hogy pedig a' mész a' hordó' minden részeire munkálkodhassék, a' hordót szüntelen hajtogatni és borongatni kell, mind addig, még benn a' hordóban zúgást vagy pezsgést hallani. Néhány óra múlva a' mészvíz kieresztetik 's a' hordó friss tiszta vízzel, ismételve addig öblitetik, mig minden mész részecskék ki nem mosattak belőle.

A' mi pedig a' hordó' penészét illeti, ez száraz és nedves penészre különböztetik meg. Az első egyes fejér pecsétekkel kezdődik, mellyek annál inkább nagyobbodnak és szaporodnak, mennél kevesebbé kéneztetnek a' hordók. A' második szőrös, sárgás, zöld pehelyből áll, melly a' dongákat bévonja, és a' hordót büdös léggel tölti meg. Ha tehát olly hordó akad kézbe, melly a' kéngőzt már bé nem veszi, 's mellynek a' csaplyukához tartott égő gyertya elalszik, az bizonyosan penészes. Ekkor annak vak csapját és

szádallóját azonnal ki kell verni, hogy a' romlott büdös lég belőle ki mehessen, és egy a' csaplyukon bédugott égő viaszgyertya' segítségével azután megtudhatjuk, valljon száraz vagy nedves penészszel van é bajunk?

A' száraz penészen segíthetünk, ha jó mennyiségü durvább fövenyt öntvén a' hordóba, arra egy negyed akó vizet töltünk, és a' hordót szüntelen forgatjuk 's hengergetjük, mert ezen mozgás alatt a' homok a' dongákról a' penészt leviszi, 's úgy ledörzsöli, hogy alig marad rajtok legkevesebb is Vizzeli gyakrabb öblítés által azután a' köpor a' hordó' száján kiüritetik. Mivel pedig arra is ügyelnünk kell, hogy a' penész a' dongák eresztékei közé ne vegye magát, hová a' köpor nem jutván, nem is munkálódhatik nagyobb biztosság végett még, fennemlitett mód szerint, az oltatlan mész' alkalmaztatását lehet segítségül venni, hogy a' hordónak legnagyobb tisztaságát eszközölhessük. A' nedves penészszel bévont hordóknak egyik fenekét ki kell ütni, 's a' piszkos büdös szőrös borékot erős kefével és forró vízzel ledörzsölni. Ezen fölül minden fekete foltok a' dongákon egészen az egésséges fáig levakartassanak, 's a' hordó a' kádárnál kiégettessék, mert ezen elővigyázat nélküli használata a' hordónak nem tanácsos. A' mi több, még akkor is, midőn az olly hordó a' víz és tűz próbát is kiállotta, okosan csak annyiban használtathatik a' pinczében, a' mennyiben szükség' esetében a' közönséges borseprő tartathatik benne.

b)

Gyakori csalás a' hordókban hagyott seprővel.

Nehány év előtt azt tapasztaltam egy pinczében, hogy némellyek a' borfejtés' alkalmával a' seprőt a'

hordóban hagyván, annak azonnal kénsavas gőzt adnak, 's így az edényt se ki nem tisztítják, sem pedig kiszáradni nem engedik, és csak ismételt kénezés által igyekeznek seprős hordóikat egész a' jövő szüretig használható állapotban megtartani. Illy csalárd bánásmód semmi tekintetből nem érdemel mentséget, mert kérdésemre adott ezen feleletnek *„az új bor az ó seprőn jobb lesz, hamarébb megiható és eladható“* helye nem lehet. Minek a' forrást indító részecskéket szaporítani a' borban, mellyeket akár a' bor'javitása, akár eltartása' okáért főkép a' lapányiakban a' nélkűl sem kerűlhet el az ember? — minek a' gyakran jobb új szüretbeli bor' értékét rosszabb évi termésbeli valószinűleg meg is romlott seprővel megrontani? Ezen rossz szokásnak alkalmasint csak a' szaporitás rúgója, hogy tudniillik azon öreg seprővel, egy pár akóval több bor adathassék el.

Illy nézetek leginkább az új borokkal már több falusi szőllőműves előtt ismeretesek, és a' vevő csak akkor veszi észre magát megcsalva lenni, midőn a' bor kifizetve és pinczéjébe helyheztetve vagyon. Illyen alávalóságok kárhozatosak és utálatosak.

c)

A' bort virágosodástól megóvó szerről.

Csupán a' physikának (természettan) és chemiának (vegytan) köszönhetjük, hogy a' *kénkő* ezen ismert ólcsó szer' segítségével olly csudálatra méltó munkákat vihetünk végbe. A' közönségesen ismert kénlemez (metszett) — millyen minden fűszer-kereskedésben találtatik — gőzével megóvja a' hordót a' penésztől, rothadástól és egyéb kellemetlen szagtól, nem különben a' félig telt hordóbani bor' kigőzölgését kisebbíti, 's megvirágosodását megpenészledését hát-

ráltatja, melly egyébkint a' hordó' üregében lévő nedvességhez igen könnyen járúl.

A' kénkő' hatása abban áll, hogy gőzével a' közönséges leget a' hordó' üregéből kiűzi, következőleg több savával a' kevesebb savú légkör' befolyását ellenzi.

Korcsmárosok, de egyes emberek is, a' kénkövezést a' csapra vert borok' megvirágosodása' elkerülése' tekintetéből is használják; ha azt túlságos előrelátásból gyakrabban ismétlik, a' gőz a' borral elegyedvén, annak ivásától főfájást kap az ember.

Az olly korcsmárosoknál és egyes embereknél városban mint falun, kiknél egy hordócska bor néha hetekig is eltart, a' torma-gyökér' alkalmaztatása volna inkább a' kénkő helyett ajánlandó, minthogy ezen közkedvességben lévő konyha' növénynek ismert ártlhatlansága az egésségnek legkisebb kárára sincs. Alkalmaztatása pedig abban áll, hogy egy tetszés szerint való gyök darab, hosszában több szeletekre metszetik, mellyek fonallal öszveköttetvén, a' hordó' üregébe akasztatnak, olly vigyázattal még is, hogy a' torma szeletek' alsó végei a' bor' szinét ne érjék. Ha ezen mód szerinti alkalmaztatása a' tormának minden 5—6 nap megújitatik, a' bor egész az utólsó nehány itczéig mindig tisztán és virág nélkül fog maradni. A' torma repkényes állományi részeivel a' hordó' üregét akkép tölti meg, hogy a' légnek káros befolyásától azt megmenti. Jobb még finom vékony vászon zacskót reszelt tormával megtölteni 's a' hordó' üregébe bocsátani.

Mi az akár nagyobb, akár kisebb pinczékbeni tele hordókat illeti: tudva van, hegy többnyire, főkép pedig az újabb laposi borok a' hordókban bármilly csekély fölszinökön is virágot kapnak, mit a' lég' befolyásának tulajdonithatni, mellyet minthogy egészen elzárni nem lehet, ha csak a' hordó legalább minden héten meg nem töltetik és igy elgőzölgött része

a' bornak ismét ki nem pótoltatik; söt mivel ha ez mennél inkább elmulasztatik, a' hordóban annak dugója és a' bor színe között léggel tölt hézag támadt, 's a' bor' a' dongák' gőzlyukain keresztűl szüntelen párolog kifelé, valamint a' hordó' szája és szádalló közti tér nagyobbul, annál inkább támad virágja a' bornak. Hogy ezen borvirág a' bornak hasznára nem lehet, söt mindig nagyobbodó tisztátlanság által annak inkább megsavanyitására szolgál, minden borgazda tudja.

A' budapesti hirlapok, Gemeinnützige Blätter nevű foglalékjokban 100 szám alatt 1837. a' 607 lapon egy új 's még ismeretlen szert adnak elő a' virágos bor' megjavitására, mellyet Rieke héti lapjaiban, mint sikerest ajánl. Én az olvasóimmal — noha még magam tapasztalást vele nem tettem — közlöm azt, minthogy bővebbi vizsgálat mellett a' dolog' igazságán nem kételkedem.

Rieke azt mondja, a' mint következik:

„Hogy van egy igen könnyen alkalmazható mód-„szer a' bort a' virágtól megóvni, mellyet én a' leg-„sikeresebbnek találtam, ez pedig abban áll, hogy egy „2—3 hüvelyknyi széles vászonszelet a' hordó' száján „a' borszinén alól eresztetik, 's a' hordó' lyukán kivül „visszahajtván, a' dugó szinte tiszta vászonnal körül-„tekerve, a' hordóba jól béveretik. Ezen egyszerű „módot többféle hordókban használtam. Az egészen „tele hordókban még három hónap múlva (készakarva „halasztottam eddig a' hordók' megtöltését) is azt ta-„láltam, hogy nem csak kevés bor gözölgött el, de „semmi virágja sem látszott. Egy más hordóban, „melly nem vala egészen feltöltve, és mellyben 3 hó-„nap múlva 2 hüvelknyi üres tér támadt, a' bor' szi-„nén szinte semmi virág nem volt látható. Ellenben „az elsőnél a' vászonszelet egészen tiszta maradt, mi-„dőn az utóbbinál a' bor'szinétől fogva egész a' szádal-„lóig tele volt virággal, mellyet csak a' vászon darab-

„nak a' hordóból kihúzása által lehetett eltávoztatni, „a' nélkül, hogy a' bor csak legkevesebbé is bémocs- „koltatott volna. Vallyon akkor is, midön nagyobb „üres hézag hagyatik a' hordóban, és a' bornak szé- „lesebb kiterjedésü szine jön a' léggel érintetbe, elég „óvó szer é az a' virág ellen? még nem tapasztaltam, „de megpróbálom, mert úgy hiszem, hogy hasonló si- „kerrel bír akkor is, ha szélesebb, vagy több vászon „darabok használtatnak. Azonban ezt a' tapasztalás „fogja igazolni, mi ha nem történnék is, ezen szernek „a' tele vagy legalább majd tele hordóknál sikeres al- „kalmazhatása is elég nyereség, azért minden borgaz- „dának a' szert ajánlom, és egyszersmind annak ke- „vésbé töltött hordóknáli megpróbálására mindenkit fel- „szóllitok, sőt az ahoz értőket magyarázati vizsgálatok' „tételére, hogy miképen munkálkodik ezen óvó szer, „felgerjeszteni szeretném."

Ezen próbatételek' működésének magyarázata nem látszik igen nehéznek; mert ugyan azon hatáson látszik alapulni, mellyen a' hosszú szádallóé, mint azt ezen folyóiratnak 2-dik füzetében Bronner déli németországi szöllőmüvelés' leirása szerint ajánlottam. Addig, mig a' vászonszelet' alsó vége a' borba ér, annak szálain a' bor a' szádallóig és az ezt környékező vászon darabig felszivódik, mi által a' szádalló kiszáradása elkerültetvén, a' légnek a' befolyása akadályoztatik.

Bár több borgazdák hasonló tapasztalásokat tennének, és a' következményekről értesítnének, hogy a' dolgot jó foganatúnak mondhatnók. Valamint részünkről sem fog semmi elmulasztatni, a' mi ezen vizsgálathoz szükséges.

d)

Új kocsonya

a' bor, ser és eczet' világositására.

Appiano József nagykereskedő úrnál a' József piaczon, Almásy házban, vagyon bizonyos új belföldi kocsonya táblákban a' bor' tisztítására szolgáló, mellyre minden borgazdákat valamint korcsmárosokat figyelmeztetünk.

Minden csomóhoz mellékelt czimen a' feltaláló következő tanitást ad:

„Egy font illyen kocsonya-tábla elég 140—160 „akó bor, zavaros ser, eczet, vagy pálinka (égett-„bor) világositására. E' czélból a' táblák 8 itcze „vizben parázstűz fölött felolvasztatnak, az olvadék „pedig egyébiránt melegen épen úgy használtatik mint „a' viza-hójag, tudniillik az olvadék néhány itcze „borral elkevertetik, vesszővel vagy főzőkalánnal „habbá verettetik és a' tisztázandó borba öntetik, ev-„vel jól öszveelegyitetik, a' hab a' hordó' szájáról bé-„veretik és a' hordó jól bédugatván nyugodalomban „hagyatik. Ezen bánásmód által a' világositás ha-„mar, tisztán, és tökéletesen eszközöltetik. Ha csak „5 akó bort akarna az ember tisztázni, akkor 1 lat „kocsonya-tábla egy messzely vizben felolvasztva elég, „a' további bánásmód pedig mint feljebb. De ha a' „bor igen zavaros volna, a' kocsonyából még annyit „kell venni. Ezen tisztázó szer által a' bor szép „tükröt kap, 's ha bár salakján marad is, el még „sem romlik; 's 10 akós hordóban csak két itczényi „ülep marad. Ha pedig a' bor zavaros, és egyszer-„smind nyulós volna, akkor 5 akó borba még 1 „lat tiszta borkő is adattatik."

„Ezen táblácskák annál biztosabban ajánlhatók, „minthogy azok a' pesti egyetem által megvizsgálvák „és több borgazdáktól, kik velök próbát tettek, jók-

„nak és használhatóknak találtattak. Fontja 3 forint „p. p. 8 latnyi csomója pedig 45 xr.“

A' kocsonyának többféle alkalmazása, főkép pedig a' magyar borismertető társaság' pesti pinczéjében tett próbák, ezen tisztázó szer' használtatását annyira megerősitették, hogy azt közajánlásra méltatnák. Főkép pedig valamint ez, úgy egyéb bortisztázó kocsonya is azt a' hasznot eszközli, hogy meleg vízzel könnyen felolvad, midőn ellenben a' vizahőjag' elkészítése és áztatása legalább 24 órányi időbe kerül, azon kivül ezen borszépitő olcsóbb, és mellette kevés borveszteség van, mert az ülepedő részek a' hordó' fenekén kevés helyet fognak el.

Legjobb a' bortisztázást hideg időben kezdeni; mert nedves, és meleg időben, vagy mikor a' szőllő virágzik, leginkább pedig déli széllel még egyszer annyi kocsonya szükséges, de azt is tapasztalni, hogy holdtöltével a' borok könnyebben tisztulnak meg.

A' kocsonyával vörös úgy mint fejér borokat, nem különben sert, eczetet és egyéb folyadékokat is lehet tisztázni, mellyek mind azon mennyiséget és hasonló bánásmódot kivánnak.

e)

Módszer, mikép lehessen a' törött borokon segítni.

Ha a' bor, főkép a' vörös, nem átlátszó és ivó pohárba töltve átlátszó tulajdonából szabad légen még többet veszt, ezen tünemény a' bor' azon beteges állapotját béllyegzi, mellyet törésnek, vagy törődésnek nevezünk.

Ezen baj' elhárítására a' következő szert használjuk, melly ha a' hordó 10 akós, egy font sóban áll.

Minekutána a' hordó csapra veretett, és szájára léhó alkalmaztatott, a' só vederbe vettetik és főző-

kanállal szüntelen kevertetvén, a' csapon bor eresztetik belé mind addig, mig az edény majdnem megtelik, ekkor az olvadék a' hordóba töltetik, hogy pedig a' vederben maradt só tökéletesen fölolvadjon, rá a' csapon ismét bor eresztetik, szinte fölkevertetvén, a' hordóba öntetik, 's ezen csapolás és feltöltésbeli bánásmód mindaddig folytattatik, mig az ember a' sónak a' borral tökéletes vegyületét megtörténtnek nem gondolja. A' megtelt hordó azután bédugatik és 10 12 napig békével hagyatik, melly időközben a' beteges anyag a' borból elválván, fenékre ülepedik. Ha a' bor megtisztúlt és átlátszóságát visszanyerte, mindjárt tiszta hordóba húzassék le, mellybe mindazáltal elébb nehány kanál borszesz égettessék el.

A' laposon termett boroknak szállítás alkalmával történhető törödéstöli megóvására a' kéngőz is elég, mellyet az illy hordóknak adni szokás.

f.)

Egy csalhatlan mód, mikênt lehessen a' kövér bort megjavitani és egyszersmind megtisztázni.

A' laposon, vagy csekélyebb dombokon termett borok, valamint azok, mellyek hideg, és esős esztendőkbűl veszik származásukat, alkohol nélkűl vagynak, és néha élesztő anyaggal is szükölködnek, a' növényes állati alapanyagok uralkodnak bennök, és a' roszszul fölolvadt festőrészek csak úszkálnak inkább a' folyadékban. Ezen borok majdnem mindig zavarosok, és ritkán, söt tisztázás által sem sikerül tökéletesen átlátszókká tenni, mert kevés olly anyaggal birnak, melly a' táplálattal öszvekötődvén, ezt folyóvá tenné; hanem ez utólsó ellenben csak úszkálván és szabadon lévén, a' helyett, hogy a' bort világossá tenné, inkább megzavarja.

Azért ollyan borok, mellyek vagy jó idején le

nem fejtettek, vagy más körülmények következésében rendetlenül forrottak ki, többszöri tisztázó igyekezetnek is ellentállnak. Ha tehát valamelly fejér bor a' tisztázó szer alkalmaztatása után még 14 nap múlva sem tisztul meg, olly módhoz kell nyúlni, melly annak megülepedését erőszakosan képes eszközölni, illyen szer a' gipsz és pedig az, melly alabástromból égettetik, 's millyen a' fűszeres kereskedésben található.

10 akó kövér zavaros borra $\frac{1}{2}$ font gipsz elég és vele következőkép kell bánni.

Minekutána a' bor tiszta hordóba húzatott volna, a' kocsonya, vagy vízhójagból készítendő tisztázó szer belé töltetik. Ugyan azon vederbe, mellyben a' tisztázó szer volt, vettetik most a' gipsz, erre lassanként bor öntetik és nyir seprő nyelével sebesen és jól együvéveretik, úgy hogy a' folyadék téjhez hasonló legyen 's ha a' szünteleni keverés közben a' veder borral már félig töltetett, akkor a' keverék a' hordóba öntetik, és az, ugyanazon hordó csapján eresztett borral fölül szüntelen töltetik, mig az egész jól egybekeverve nincs.

Mennél sebesebben eresztetik a' csapon a' bor, annál hamarább megy végbe az összekeveredés, melly végre csap helyett az akna a' legjobb szolgálatot teszi.

Noha szükség esetében a' közönséges gipsz is jó, az alabastromból készült még is mindenkor jobb, mert ez tisztább és legkevesebb vasrészekkel sem bir.

A' gipsz ezen esetben csupán mechanikailag munkálkodik, mert nehéz fölolvaszthatósága, és szinte nehéz szétoszolhatósága miatt chemicus befolyásáról szó sem lehet, azért minden aggodalom rossz befolyása miatt a' borra, alaptalan; sőt inkább azon hasznot teszi a' gipsz, hogy minden fölesleges nyálkás részeket magával a' fenékre ragad, és úgy leköti, hogy a' vizahójagnak közönségesen olly könnyü fölszállása

egészen megakadályoztatik. De minthogy a' gipsz erösen megfeneklik, sokkal tanácsosabb a' bort olly hordóban tisztázni, melly a' csaplyuknál ajtóval van ellátva, hogy a' lefejtés után a' tömegesen fekvő aljazat kézzel kivétethessék.

Ezen figyelmet érdemlő bánásmód' közlését Strohmeyer vendéglő úrnak köszönöm, egy olly férfinak, ki a' pinczegazdaságbani nagy tapasztalása mellett, ártatlan segéd szereiből titkot nem csinál.

g.)

Óvszer, a' pinczékbeni veszedelem ellen, mellyekben must forr.

Azoknak, kiknek a' mustforrás ideje alatt a' pinczében dolgok van, azt lehet tanácsolni, hogy ha a' szédülésnek csak legcsekélyebb jeleit érzik is, azonnal feküdjenek a' földre, és arczal földfelé fordulva a' pinczéből másszanak ki, ezen elővigyázattal bizonyosan épen megmenekszenek. Noha pedig az élet veszélyeztető mustforrás által kifejlődött levegő nehezebb a' közönséges életlégnél, következőleg az mindig alább igyekszik, a' föld szinét még sem egészen érintheti, mert a' pincze aljazatának folyvásti kigőzölgése vagy épen semmi, vagy már csekély, és igy veszedelem nélküli közeledést enged annak.

---

§. VIII.

Különbféléк.

A' késő szüretelésnek szembetűnő haszna a' pesti kőbányai szőllőben.

Sávoly Sámuel úr Egerben, ki a' pesti kőbányai szőllőben egy szőllőt birt, egész november elejéig hagyá 1835 (melly esztendő mint tudva van, nem igen jeles bortermő volt) fürtjeit a' vinyigén. A' kedvezett őszi idő ezen fürtök' érődését olly magas fokára emelte a' belső kifejlődésnek, 's az azokból nyert bor két esztendő folytában olly különösen jól képződött ki, hogy a' tulajdonos által 1837 hirdetett borkótyánál bizonyos külföldi vevő 12 pengő forintig verte föl ezen bor akójának árát, ellenben az igen szeszes 1834ikiért csak négy pengő forintot kinált.

Bár csak több ottani szőllő birtokos egyesülne ezen gondosságra, hogy a' bortermesztés' tulajdonkénti czélja, tudnillik a' lehetőleg legjobb bor előállítása, 's annak innen eredendő nagyobb ára, a' szőllőmivelőknek régen nélkülözött jutalmául valahára eléretnék. A' pesti kőbányai szőllő megérdemli e' gondot, mert fejér asztali borai szinte olly hiresek, mint a' budai veres borok.

Pesti város tanácsnok Havas urnak sokat igérő buzgalmától várhatni, hogy ő, mint okoskodó oenolog nem sokára hasonló gondolkozásu szomszédokat gyűjt maga körül ezen hegyben, hogy czélba vett késő szüret által a' többi szőllőültetőknek fölgerjesztő példát mutassanak.

Vinyegeolló ajánlása, az eddig szokásban volt metszőkés helyett.

A' jól rendelt vinyigetartás' törvényei közé tartozik, a' szőllőmivelésnél használandó eszközöket és szerszámokat is ugy készítetni, hogy ezek a' czélnak lehetőleg legjobban megfeleljenek.

Akármint meg legyen is mindenki győződve a' szőllőmetszéshez Magyarországban eddig szokásban volt metszőkés' szükségéről, szerfelett különböző mindazáltal a' vélemény a' mód fölött, miképen kelljen a' különböző hegyvidékeken különbféleképen készítetni szokott metszőkéssel dolgozni, sőt ugy látszik, hogy e' vélemény gyakran ellenkezik egymással. A' siker néha mindenik véleményt igazolja; mint bizonyítja az, hogy a' szerémi vinczellér nagy sarlóforma késével, vélekedése szerint épen ollyan jól metsz, mint a' budai takaros kis késével. De a' durva, tapasztaláson okult többnyire elégtelen különböztetést tenni, mellyik eszköz legyen jobb. Ő tehát — helyzetében igen okosan — magát vidéke szokásához tartja, mi mellett elődei és szomszédai fölött nem nyer ugyan elsőbbséget, de nem is marad hátrább azoknál, 's már ez neki elég.

Azonban minden magyar vinczellérnek érdekében van, hogy munkáját könnyitse magának, 's a' mellett időt is kiméljen; mert az igy megkimélt idő más foglalatosságra nézve igazi nyereség. Ezen nézetből, az eddig szokásban volt metszőkés helyett, most egy vinyige ollót hozok javalatba (leginkább az okoskodó szőllőbirtokosoknak) mint a' következő rajz fölvehetőleg előterjeszti.

Én ezen ollót mint egy 18 esztendő előtt kaptam Strasser Ferencz urtól, topolyai orvos tanártól, Bács vármegyében, 's az óta a' legnagyobb megelégedéssel használom. Vinczelléreim olly örömest dolgoznak vele, hogy metszőkéshez teljességgel nem akarnak nyúlni.

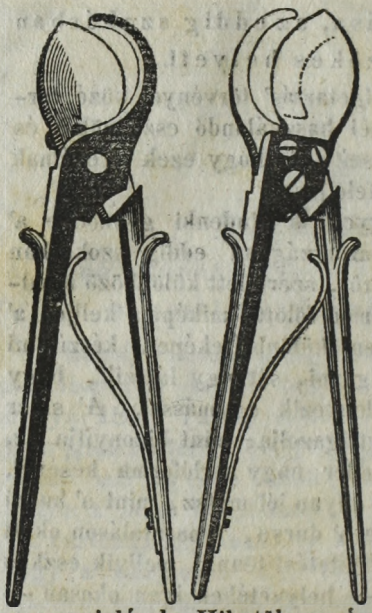

Ezen vinyige ollónak haszna leginkább abban tünik ki, hogy a' legerősebb, és vastagabb vinyigék is egy könnyü megnyomásával egyenesen és simán, a' legkisebb megrázás nélkül vágathatnak el, 's egy óra alatt többet dolgozhatni vele, mint metszőkéssel két óra alatt.

Urbanszky József, a' derék aczélmives és késcsináló Pesten, ilylyen ollót előadásom után két pengőforintért csinál, de még olcsóbban is igéri, ha több felől tétetnek megrendelések. Hihetőleg még tökéletesíteni is lehetne ezen ollót, ha több mély belátásu szőllőbirtokosok forditnák figyelmöket reá. 'S valóban kivánatos, hogy szőllőmivelésünkben saját önállást alkossunk magunknak, 's ne mindig ragadtassunk el a' kényelemszeretetétől, hogy csak külföldiek után dolgozzunk.

Szándékosan mondám följebb, hogy ezen vinyige ollót (melly a' gyümölcsfák' és bokrok' tisztogatására is haszonnal forditathatik) leginkább csak okoskodó szőilőbirtokosoknak ajánlom, azt tevén föl, hogy ezeknek példaadások (mint nálam is volt az eset) ösztönözi követésre a' vinczelléreket. Ugyanazon egy ollóval sok esztendeig metszhet az ember, 's annál tovább, ha metsző része egy tartóponton nyugszik, mint azt Urbanszky aczélmives tudja csinálni.

---

§. IX.

A' közönséges, magyar, országos szőllőiskola Budán.

Az intézet' jelen állapotja.

Ha volt valaha vállalat, mellynek viszontagságokkal 's elleni akadályokkal kellett küzdenie, a' budai magyar országos szőllőiskola volt az. Két száraz nyár az 1835-ki és 36-ki az ültetett szőllővesszők' gyarapodásának annyira akadályára volt, hogy minden szorgalmatos öntözés mellett is többszöri utánplántalás kívántatott meg. Ezen kívül a' tavaszi fagyok is május' 7-dikén és 12-dikén 1836 sok károkat tettek, mert sok már kihajtott ültetvénynek halált okoztak azok. De legpusztítóbb volt az 80 oldalon már leírt felhőszakadás május' 15-dikén 1837. Egy része a' hegyi özönőknek rárohant ezen szőllőiskola egyik felére, lerombolta a' felső palánkos kerítést, a' karókat is a' földből kiszaggatván a' már zöldellő ültetvényt annyira elborította iszappal és kövekkel, hogy nagyobb része a' szőllőtőkéknek földrétegek alá temettetett, a' többi gyengébbek pedig tövestől kiszaggattattak, 's a' sövénynyel együt ismeretlen messziségre ragadtattak. A' másik felét ugyan megkímélte a' víz' árja, de ugyan azon időben két ízbeli jég olly erősen elverte, hogy az ifju hajtások úgy állottak mind, mint vala-

melly seprőkórók. A' mit csaknem három évi tetemes költséggel párosúlt szorgalom állíthatott elő, most egy óra alatt ezen rémítő pusztúlás' prédájává lett.

Ő császári királyi Fensége', fő herczeg Károly' kegyességének köszönheti a' szöllőiskola, hogy a' kivánt gyors segedelemben részt vehetett. Szokott bőkezűsége szerint ő császári királyi Fensége száz ezüst forintott méltóztatott azonnal ez elpusztult szöllőföld' rendbehozására ajánlani; számtalan kezek' segedelmével az eltemetett hajtások közül kevés idő alatt többen napfényre hozattak, minden fölösleges iszap és kő eltakaritatott, a' kimosott mélységek megtöltettek, 's egyszersmind az elrombolt palánkok helyre állíttattak, úgy hogy három hét alatt minden a' lehető rendbe hozatott.

Az idő folyvást kedvező lévén, a' mindig nedves földet életi működésre serkentette, naponként erős hajtásokkal nevekedett 's folyvást bujábban fejlett ki a' szöllőültetvény, 's vele együtt nevekedett az én örömöm is; azon meggyőződéssel lévén, hogy az ültetvényekben esett képzelt kár csekélyebb mint én magám is eleinte gondoltam. El kellett ugyan búcsúznom mind azon termésektől, mellyek a' csapás előtt már némelly vármegye osztályokban számosan mutatkoztak, de ezen veszteség annyival inkább felejthető volt, mivel az ezen évi fölöttébb mostoha időjárás mellett valamint másutt, úgy itt sem lehetett volna a' szőllő' tökéletes megérésére számot tartani.

Legyen szabad itt a' Thueguth Venczel apát' és kalocsai kanonok úr' hazafiúi segedelméről említést tennem, ki részvevő szánakozás' jeleivel, a' szokott évi segedelmen kivül, még tíz ezüst forintot küldött a' szöllőiskola' helyreállitására. Szöllővesszők mint egy kilencz helyről küldettek az országos szöllőiskola számára.

Főispán és septemvir, báró Perényi Zsigmond úr

tizenhét nagyszöllősi (Ugocsa vármegyében) hegyi szöllőfajtát küldött.

Nagyszombati gyógyszeráros Schuszter úr a' Vág-Ujhelyi szöllőültetvényekből Nyitra vármegyében, sok szöllő alfajokat.

Kőszegi, igen szorgalmas, szöllőhöz értő Cseke József úr ezen szabad királyi város környékén létező hegyi szöllőjéből nehány legnemesebb szöllőfajokat.

Haskó János úr báró Ghillány udvarbirója Szerednyén, ezen munka második füzetében a' 49-dik lapon már említett, — de akkor szerencsétlenül járt szöllővessző-gyűjteményt ezen esztendőben is megújította.

A' már különben is ösmeretes praktikus szöllőmívelő, Ranzauer úr Tatán, moori hegyi szöllőfajtákat szedett Fejér vármegyében 's maga elhozta; Szekszárdi gyógyszeráros Rübszann József úr' szívességének több rendbéli küldeményt köszönünk a' felhő szakadás által megromlott Tolna vármegyei osztály' részeire; a' mit Boor Sámuel úr is sopronyi hegyi szöllővesszőiből hasonló készséggel közölt vélünk.

Báró Vécsei Pál úr Újhelyből a' Zemplény vármegyei osztályt nyolcz uj, még itt nem létezett szöllőfajokkal gazdagitotta.

Királyi tanácsos és septemvir, Szirmai Ádám úr a' tokaji szöllőfajták' számát huszonnyolcz új szöllőfajtával egészítette ki. Örömmel várunk egy újonnan igért szöllővesszö-küldeményt a' mag iskola' gyarapitására, herczeg Eszterházy udvari kertészétől, Födisch úrtól *)

Ezen férfiak, 's mind azok, kikről ezen folyóirat' első és második füzetében már emlékeztem, nemcsak saját belátások által voltak nékem segedelmemre, hanem sokan közülök annyira mentek a' szíves barátságban, hogy a' szomszéd tájékokról sok szöllőbirtoko-

*) Ezen küldemény már Kis Mártonból megérkezett és el is van ültetve.

sokat felszóllítottak a' szépnek és hasznosnak magok körül leendő terjesztésére.

Mindnyájok méltó joggal számot tarthatnak a' háládatosságra mind én tőlem mind a' haza' részéröl, 's nem kevés gyönyörűségemre szolgál, hogy ezen alkalmat ismét használhatom nékik tartozó köszönetem adójának lefizetésére.

Ezen mi közönséges, magyarországi szöllöiskolánk már most csaknem a' tökéletesség' állapotjára jutván, nem lehet az ország' részéröl egyebet óhajtanunk, mint hogy lakosai ezen intézet iránt szives meleg részvéttel viseltessenek, hogy ezen hazai intézet' fennmaradása biztosítassék.

Ezen vállalatnak a' legnehezebb része, tudnillik a' szöllövesszőknek az austriai császári birodalom' minden híres bortermő vidékeiből való begyűtése egész Dalmatiára, Tyrolra és Olaszországra kiterjesztetett; 's már most örvendetes reménységgel nézhetünk a' közelebb következő esztendőkre, mellyekben az ezen intézetből a' közönségre háramlandó haszon nyilvanságossá leend.

Ezen szöllöiskola okosan ápoltatván, 's minden szöllöbirtokos előtt nyitva állván, szükségeskép jóltévöleg fog hatni a' szöllőművelés' gyarapitására és virágoztatására. A' mit a' gondolkodó szöllőművelő húzamos vizsgálódás', sok évi szemlélődés', költséges utazások' segítségével hely' szinén a' különböző bortermő tájékokon nagy fáradsággal szerez, mind azt itt egyesülve 's gyakorlatba véve találhatni. — Itt hol a' természet kebelét olly különbféle alakokban nyitja föl, hol a' szorgalmat jutalmazó, a' restséget büntető tulajdonságát egész valóságában kitünteti, hol minden kétség elenyészik, 's a' balítéletek megczáfoltatnak, itt van a' gyakorlati tanítás' iskolája a' szöllőművelő' számára.

E' szerint nagy szöllőültetvények' birtokosai az

ország' minden vidékeiből bizonyosan fognak Budára néhány vinczelléreket küldeni, hogy ott lássák és tanúlják meg, mit eddig nem tudtak. A' legdicsőbb áldások' nagy bővségének szemléletére, az egy oldalú míveltségű mezei embernek bizonyosan le fog szeméről azon fátyol esni, mellyet évekig viselt. Mit a' legvelősebb munkák a' megrögzött előítéletek ellen nem tehettek, azt itt saját hasznának kívánása egy pillanatban véghez viszi a' szemlélődőnél. Bosszonkodással, és megvetéssel fog már most silány szőllőmivelésmódjára tekinteni, miután itt a' helyesebb mívelésmódot szemügyre vette. Megkívánja az új szőllőfajtákat, megmutattatja magának a' mivelésükre szolgáló kezelést, és jó kedvvel teszi meg szőllőföldjén az első lépést a' próbatételre.

Vajha bortermő vidékeinknek minden jó szándékú szőllőmíveléshez értő lakosai ezen első tekintettel csekély, de sok ezer szorgalmatos és jó lelkű szőllőmívelő családok' jólétének és boldogságának gyarapítására nézve olly fontos vállalatnak lelkes, tettleges pártolói lennének! — Pedig valóban, a' több irásairól és értekezéseiről szép hírben álló királyi tanácsos és a' kőszegi királyi kerületi Táblánál első közbíró Csergheő Ferencz urnak szintolly igaz, mint erőteljes szavai egész és több oldalú figyelmet érdemelnek, mellyek előttem igen becses írásában 5-dik Nov. 1837. olvastatnak.

„Valóban méltó volna már egyszer azon jutalom-„kérdést föltenni: *micsoda renddel kellene azon jót,* „*mellyet egyszerre 's összeséggel el nem kezdhe-„tünk, apránként kivinni, hogy az által hazánk-„kal a' legjobb jót tehessük? A' szőllőmívelés „előmozditása nézetem szerint azon elsőbb tár-„gyak közé fogna tartozni, mellyekre hazánk-„ban a' legkülönösebb gondot kellene fordítni.*"

---

§. X.

Jegyzéke mind azon önkénytes adakozásoknak, mellyek 1837-ben az országos magyar vinyige oskolára tétettek.

Egyszeri önkénytes adakozások

Ő kegyelmessége az egri pátriárcha érsek Felső Eőri Pyrker László úr 's a' t. . . . . 90 fr.
A' nagyváradi nagy tiszt. káptalan . . . 100 fr.
Gr. Zichy Károly úr Pozsonyban . . . . 25 „
Hirschhofer Ferencz úr, Wisell uradalom' birtokosa Alsó Stiriában . . . . . 10 „

Öszvesen 225 „

10 évre tett adakozások.

Ő felsége a' legkegyelmesebb császár 's magyarországi király V. Ferdinand 's a' t. 's a' t. . . . 100 fr.
Ő cs. k. fennsége, főherczeg József ország Nádora 's a' t. . . . . 50 „
Ő cs. k. fennsége, főherczeg Károly Bécsben 's a' t. . . . . 50 „
A'n agyérdemü magyar gazdasági Egyesület Pesten . . . . . 100 „
A' nagyérdemü magyar borismertető egyesület Pesten . . . . . 100 „
Ő magassága herczeg Batthyáni Fülöp úr Bécsben . . . . . 50 „

Oldal 450 „

Atvitel	450 fr.
Derczeni Dercsényi János úr, v. udv. tanácsnácsnok és a' cs. k. köz. udv. kamara referendáriusa . . . . . , . . .	10 „
Dercsik János úr, m. k. helyt. tanácsnok 's a't.	8 „
Gr. Eszterházy Miklós úr Ő kegyelmessége .	50 „
Guggenberger Leopold úr, posztóárus Pesten	5 „
Haulik György, megyés püspök úr ő kegyelmessége Agrámban	80 „
Horvatovszky ur, promontoriumi pap . .	5 „
Jálics Ferencz úr pesti kereskedő . . .	5 „
Rigyiczai Kovács József úr	5 „
Füskuti Landerer Lajos úr	5 „
Lenhossék Mihály úr, a' kir. svéd. Wasa rend vitéze, m. k. helyt. tanácsok és protomedicus	5 „
Lónyai János úr, m. k. helyt. tanácsnok, és Bihar vármegye főispáni helytartója .	5 „
Müller János úr, akademiai festész . . .	5 „
Ocskay Antal úr, püspök és m. k. helyt. tanácsnok	10 „
Báró Perényi Zsigmond úr, septemvir, és Ugocsa vármegye főispánja	5 „
Gr. Schönborn Bucheim Ő fóméltósága Bécsben	50 „
Schuster JózsefKároly úr, gyógyszeres Nagy Szombatban	5 „
Seefeldner József úr, pesti kereskedő . .	10 „
Szilasy József úr, m. k. helyt. tanácsnok .	5 „
Sztankovics János úr, cs. k. v. udv. tanácsnok és megyés püspök Győrben . . .	10 „
Thueguth Venczel, apát és kanonok úr Kalocsán	10 „
Szuliny János Antal úr, Nagy Szombatban	20 „
Oldal	763 „

Atvitel	763	fr.
Uzovics János úr, m. k. helyt. tanácsnok és Esztergom vármegye' főispáni helytartója	5	„
Weisz Márton úr, pesti választot polgár .	5	„
Öszvesen	773	„
Továbbá sz. k. város Pest	60	„
Sz. Fejérvár . . .	10	„
Kis Márton	10	„
Versetz	40	„
Öszvesen	120	„
Ő cs. k. fennsége főherczeg Károly Bécsben az árviz által május 15-én megkárositott oskola' feltisztitására méltóztatott kegyelmesen rendelni	100	„
Thueguth Venczel apát és kanonok úr Kalocsán, ugyan ezen czélra küldött . . .	10	„
A' mennyiség	1003	fr.

Viszonvetés.

Egyszeri adakozások mindenkorra	225	„
A' 10 évre tett adakozásokból bejött . . .	728	„
A' vinyige oskola' föltisztitására jött . . .	110	„
Összes mennyiség	1063	„

Fölszámitása mind azon költségeknek, mellyek Januar 1-töl Deczember' utójáig 1837. az országos vinyige oskola' föntartására megkivántattak.

	fr.	xr.
Napi kézmunkára a' vinyige oskolában kiadatott ez idén	364	40
Oldal	364	40

	fr.	xr.
Átvitel	364	40
Az oskolához fogadott vinczellér' bére . .	160	—
Megrendelt vinyige tőért és vinyige hajtásért bel- és külföldről, ide szállitással együtt	88	10
Postabér egész éven át	142	12
8000 szöllőkaró, 4 forintjával ezrétől, hozatalbérrel együtt	36	—
250 faragott lécz az asztali fürtök tartására és támaszára	20	—
Hozatalbér, szegek, ezeknek összealkotására, és munkabér	5	12
A' vinyige oskola' őrzetére télen által . .	10	—
8 darab karóoszlop a' hegy fölosztás' kijegyzésére, festéssel és fölirásos bádoglapokkal együtt	6	46
300 befestett fatáblácska a' vinyige fajok' számozására	4	12
Több fuvarozás és egyéb kiadás	36	—
Irószerek	12	30
A' felhőszakadás elöntötte oskolának fáradságos föltisztázása, a' viz által kimosott sok tőke utánültetésével együtt; úgy a' kerités' kitöldozása megkivánt . .	97	12
A' szükséges vinczellérház' hiányában ideiglen egy kis házacska épitetett egy szobával és egy konyhával	102	12
Mennyiség	1085	6
Bevétel, mint följebb elöadatott . . .	1063	—
Kiadás	1085	6
tehát több adatott ki	22	6
Ehez járul a' 2 Füzetben 107 lapon kimutatott maradék	1332	18
Marad még adóssági tartozás	1354	24

Kilian és Társánál Pesten:

Der Weinbau

des

österreichischen Kaiserstaates in seinem ganzen

Umfange

oder

vollständige Beschreibung

sämmtlicher berühmten Weingebirge der österreichischen Monarchie

von

FRANZ SCHAMS.

Dritter Band: Weinbau von Österreich, Mähren und Böhmen mit 18 Abbildungen.

1835. Preis 1 fl. C. M.

Magyarország'

bortermesztését 's borkészitését

tárgyazó

FOLYÓIRÁS

a'

szőlőbirtokosok', müvesek' 's mezeigazdák'

számára

SCHAMS FERENCZTŐL.

Első és második Füzet, egyenkint 30 kr. p. p.